

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra filosofie a religionistiky

Diplomová práce

Židé na Šumavě a v Pošumaví – historie a současnost vybraných
obcí

Vedoucí práce: PhDr. Jan Samohýl, Th.D.

Autor práce: Bc. Alena Bláhová

Studijní obor: Učitelství etiky a náboženství

Ročník: 2

Forma studia: prezenční

2016

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

29. března 2016

.....

Děkuji vedoucímu diplomové práce PhDr. Janu Samohýlovi, Th.D., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Děkuji také rodině za pomoc a trpělivost.

Obsah

Úvod	6
1 Historie židovského osídlení Šumavy a Pošumaví	8
1.1 Historie 10. – 19. století	8
1.2 Historie 20. století	10
1.3 Po druhé světové válce	13
2 Vimperk	15
2.1 Židovské osídlení	15
2.2 Židovské památky	19
2.2.1 Synagoga	19
2.3 Osobnosti	21
3 Čkyně	24
3.1 Židovské osídlení	24
3.2 Židovské památky	25
3.2.1 Synagogy	25
3.2.2 Židovský hřbitov	27
3.3 Osobnosti	28
4 Vlachovo Březí	29
4.1 Židovské osídlení	29
4.2 Židovské památky	32
4.2.1 Synagoga	32
4.2.2 Židovský hřbitov	32
4.3 Osobnosti	34
4.3.1 Rodina Ledererova	34
4.3.1 Emil a Emma Ledererovi	35
4.3.2 Únik Arnošta Lederera	36
5 Volyně	42
5.1 Židovské osídlení	42
5.2 Židovské památky	43
5.2.1 Synagoga	43
5.2.2 Židovský hřbitov	43
5.3 Osobnosti	44

6	Dub u Prachatic	47
6.1	Židovské osídlení	47
6.2	Židovské památky	49
6.2.1	Synagoga	49
6.2.2	Židovský hřbitov	50
6.3	Osobnosti	51
7	Volary.....	52
7.1	Pochod smrti	52
7.2	Židovské památky	54
7.2.1	Židovský hřbitov	54
7.2.2	Park přátelství	56
7.3	Osobnosti	56
7.3.1	Vzpomínka na pochod smrti paní Růženy Dindové	56
8	Prachatice	58
8.1	Židé v Prachaticích.....	58
9	Dotazník.....	61
9.1	Otázky	61
	Závěr	73
	Seznam použitých zdrojů.....	76
	Seznam příloh	80
	Přílohy.....	82
	ABSTRAKT	96
	ABSTRACT – ANGLICKÝ JAZYK.....	97

Úvod

K tématu mé diplomové práce Židé na Šumavě a v Pošumaví – historie a současnost vybraných obcí, mne přivedla má předchozí bakalářská práce zabývající se pochodem smrti přes Volary v roce 1945 a také to, že bydlím nedaleko bývalých židovských obcí, o kterých jsem se chtěla dozvědět více. Po dopsání bakalářské práce jsem se začala více zabývat historií židy v Jižních Čechách, proto se má diplomová práce bude zabývat židy na Šumavě a v Pošumaví, jejich historií, památkami, osobnostmi až do současné podoby.

Cílem diplomové práce je zmapovat židovské obyvatelstvo na Šumavě a v Pošumaví. V práci se budu zabývat obcemi na Prachaticku, kde můžeme nalézt bohatou židovskou historii, židovská ghetta, synagogy, židovské hřbitovy či významné osobnosti. Vybrala jsem si pro práci tyto obce: Vimperk, Čkyni, Vlachovo Březí, Volyni, Dub, Volary a Prachatice. Volyně není úplně pošumavská obec, ani nenáleží do okresu Prachatice, ale souvisí s židovskou historií Vlachova Březí a Dubu, od kterých je vzdálena pouhých 13 kilometrů. U těchto vybraných obcí se budu zabývat jejich historií, zejména židovského osídlení od počátků do současnosti. Dále se zaměřím na židovské památky, tedy na synagogy a židovské hřbitovy, pokud se v obci nacházejí. Ráda bych také zmínila u každé obce, pokud to bude možné, nějakou významnou osobnost. Poslední část bude věnována dotazníku, podle kterého chci zjistit, zda na základních školách vědí něco o židovské historii a antisemitismu v tomto kraji.

Práce bude strukturována do osmi kapitol, kde se v první z nich budu věnovat historii židovského osídlení Šumavy a Pošumaví od 10. století do současnosti. Zde se budu dále věnovat vztahy mezi obyvateli; jaký byl pro židy život na Šumavě; jakému řemeslu se zde věnovali a jaký byl rok 1938. Tato kapitola bude seznamovací, nebudou zde jmenovány konkrétní obce, tomu se budu věnovat až u obcí samotných.

V dalších kapitolách se dostanu k jednotlivým obcím podle jejich důležitosti a vzájemných vztahů. První obcí bude Vimperk, dále Čkyně, Vlachovo Březí, Volyně, Dub, Prachatice a nakonec Volary. Každé obci bude věnována jedna kapitola, ve které se zmíním jak o židovské historii, tak i krátké představení obce samotné. Dále se budu věnovat v každé obci židovským památkám a osobnostem, jak jsem již zmínila výše. Ne všechny vybrané obce mají obsáhlou židovskou historii, tyto obce jsem zařadila až na poslední místa, jedná se o Prachatice a Volary.

Poslední kapitolu věnuji již zmíněnému výzkumu o židovské historii a antisemitismu pro Základní školy v Husinci, ve Vlachově Březí a pro Gymnázium v Prachaticích. Dotazník bude obsahovat nejzákladnější otázky týkající se judaismu, podle kterých se pokusím zjistit, jaké znalosti mají žáci 8. a 9. tříd těchto škol. Tyto školy jsem si vybrala proto, že ve Vlachově Březí byla velká židovská komunita a v Husinci a Prachaticích nikoli. Cílem dotazníku je zjistit, jaké vědomosti o judaismu a o židech na Prachaticku mají žáci z těchto škol. Pro větší přehlednost rozpracuji každou otázku na jednotlivé stránce a na konci vytvořím graf. Graf se bude týkat vždy jednotlivé otázky všech zkoumaných škol podle ročníků. Správné odpovědi budou uvedeny v procentech, aby bylo přehledně vidět, jaké znalosti tito žáci mají.

Diplomovou práci budu zpracovávat za pomoci kronik jednotlivých obcí; knih a časopisů týkajících se židovské historie na Šumavě a Pošumaví; knihami, články a audio nahrávkami pamětníků, zejména z projektu Paměť národa, jedná se o webové stránky, které obsahují rozsáhlou sbírku vzpomínek pamětníků.

1 Historie židovského osídlení Šumavy a Pošumaví

1.1 Historie 10. – 19. století

Židé se v českých zemích začali usazovat v období od 10. až do 15. století¹, přičemž tato datace je shodná i pro oblast Šumavy a Pošumaví, a to zejména z toho důvodu, že osidlování bylo vázáno na mezinárodní a domácí obchod a přes Šumavu vedla v 10. století nejvýznamnější obchodní stezka. „*Po ní v obou směrech přicházeli spolu s franskými a německými kupci i židovští obchodníci. Od 10. století se stali pevnou součástí osídlení českých zemí. V roce 1254 upravil jejich postavení v českých zemích Přemysl Otakar II.*“² Židé byli chápáni jako služebníci královské komory, používali její ochrany a platili jí za to zvláštní poplatky. Jejich styk s křesťany byl omezován, na oděvu museli být výrazně označeni.“³

Oblast Šumavy a Pošumaví byla postupně osidlována židovským obyvatelstvem, složeným z řemeslníků a zemědělců, které se usazovalo právě v okolí obchodních stezek, klášterů a hradů, ale také přímo v pohraničí. Na počátku nedocházelo v soužití s ostatními národnostními skupinami k nepokojům. Židé měli své vlastní zvyky a tradice, vznikaly modlitebny a hřbitovy. Typickým židovským řemeslem byla výroba potaše⁴, která se získávala z popele spáleného dřeva. Výroba potaše i obchod s ní byli výhradně v židovských rukách.

Postavení židů se změnilo příchodem Ferdinanda I. na trůn, ten židy vypověděl z celého království. Židé se buď museli dát pokřtít, nebo vystěhovat. Na vystěhování se ale po nějaké době zapomnělo a židé se začali postupně do českého království vracet. Také za Ferdinanda I. bylo v roce 1551 vydáno nařízení, které stanovovalo, že židé mají nosit označení, a to konkrétně žluté kolečko. Židovská privilegia se vrátila až s Maxmiliánem II., který je v roce 1567 potvrdil.⁵

V době třicetileté války se postavení židů opět mění. Během této války se židé postavili na stranu Habsburků a ti si od nich půjčovali obrovské sumy na vedení této války a díky tomu byla židům zrušena některá omezení. Po skončení války jim však

¹ Srov. Pěkný, T. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1.

² Statuta Judaeorum. Právní předpis, který reguloval právní postavení židů v českých zemích. Panovník židům poskytoval právní ochranu, za kterou byli povinni platit.

³ Pekárková, A. *Soužití tří národností*. [on-line]. Dostupné na www.m.pratele-mourence.webnode.cz.

⁴ Potaš byla nezbytnou surovinou k výrobě skla a k činění kůže.

⁵ Srov. Pěkný, T. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2. vyd. Praha: Sefer, 2001. Str. 62-71. ISBN 80-85924-33-1.

privilegia, která získali, byla zrušena. Situace postavení židů se ještě více zhoršila za panování Karla VI., který vydal roku 1726 translokační reskript, podle kterého židé museli žít v uzavřených ghettech. Byl zaveden tzv. familiantský zákon, podle kterého každý otec židovské rodiny obdržel číslo a to pak dědil jeho nejstarší syn, který jediný mohl založit rodinu, ostatní se buď nemohli oženit, nebo museli odejít ze země. „Židé nesměli bydlet v určité vzdálenosti od křesťanských kostelů, míst kudy procházelo procesí atp.“⁶

„Válka třicetiletá spolu s násilnou rekatolizací vedla k výraznému vylidnění všech oblastí, včetně Šumavy. Život se sem začal vracet až s novou kolonizační vlnou. Ta byla obzvláště multietnická – vyšší polohy Šumavy byly osídleny německy mluvícím obyvatelstvem, skláři a hamerníky z Bavorska a Tyrol, nižší polohy Pošumaví osídlovali čeští zemědělci a mlynáři, kteří postupně pronikali i do německé sféry řemesel. Mezi obě etnika se mísili Židé jako výrobci a obchodníci s potaší, kůžemi, peřím i jiným zbožím. V této době se řadili mezi německy mluvící obyvatelstvo. Zpracování dřeva, tkalcovství a košíkářství se vyskytovalo ve všech skupinách obyvatel.“⁷

Za vlády Marie Terezie se situace v postoji k židům nezměnila. V roce 1744 Marie Terezie obvinila židy ze spolupráce s Pruskem, vypověděla je z Čech a o rok později také z Moravy a Slezska.⁸ Za čtyři roky bylo vypovězení zrušeno. Také za Marie Terezie se objevuje povinnost nosit zvláštní označení.

„Úlevu přinesl až toleranční patent Josefa II. z roku 1781, který zrovnoprávnil židovské náboženství. Židé byli zbaveni povinnosti nosit žluté označení na oděvu a mohli studovat a ucházet se o akademické hodnosti.“⁹ Stále však byl platný familiantský zákon, instituce ghetta a židé se nadále nemohli bez povolení stěhovat. Teprve roku 1848-49 došlo ke zrušení ghett a familiantského zákona. Toto zrušení umožnilo svobodný pohyb osob i majetku.¹⁰

⁶ Pekárková, A. *Soužití tří národností*. [on-line]. Dostupné na www.m.pratele-mourence.webnode.cz.

⁷ Pekárková, A. *Soužití tří národností*. [on-line]. Dostupné na www.m.pratele-mourence.webnode.cz.

⁸ Srov. Cermanová, I. *Protižidovské bouře v Praze roku 1744. Židovský a křesťanský pohled*. In: *Židovský ročenka 5767 (2006–2007)*, Praha: FŽO ČR, 2006. Str. 47–62.

⁹ Cermanová, I. *Protižidovské bouře v Praze roku 1744. Židovský a křesťanský pohled*. In: *Židovský ročenka 5767 (2006–2007)*, Praha: FŽO ČR, 2006. Str. 47–62.

¹⁰ Srov. Pěkný, T. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 2001. Str. 649. ISBN 80-85924-33-1.

V 19. století pak začaly vznikat synagogy. Mezi nejvýznamnější pošumavské synagogy patřila synagoga ve Čkyni, kde se konaly modlitby, kterých se účastnili židé ze širokého okolí, dále pak synagoga ve Vlachově Březí, v Dubu a také ve Vimperku.

1.2 Historie 20. století

Přelom 19. a 20. století znamenal pro židovské obyvatelstvo na Šumavě osočování z české i německé strany. Češi osočovali židy z přiklání se na německou stranu a Němci naopak za sympatie k českému národu. Německy mluvící židé byli považováni za nepřítel Čechů, a proto docházelo k výtržnostem a násilím. Židé nebyli považováni za národnost, ale za náboženskou skupinu, a proto si museli zvolit národnost buď německou, nebo českou.

Po první světové válce dochází na Šumavě k národnostnímu pnutí. Německy mluvící obyvatelstvo se nechce stát součástí Československé republiky. Po vzniku Československa dochází k tzv. čechizaci Šumavy, to znamená, že do německy mluvících oblastí jsou dosazováni čeští úředníci, četníci, poštovní zaměstnanci i podnikatelé. Židé vyjadřují podporu té straně, ke které se cítí být jazykově příslušní.¹¹

„Do roku 1938 představovala česká část Šumavy společný domov Čechů, Němců a Židů. V důsledku tragických událostí, u jejichž zrodu stál zločinný německý nacismus, se později demografické poměry na Šumavě zásadně změnily. Oběťmi těchto neblahých událostí se stali Češi, Němci a v největší míře Židé, kteří byli nacisty téměř úplně vyvražděni.“¹²

S rokem 1938 přišla doba migrace. K první vlně migrace uprchlíků před nacismem došlo již v květnu za sudetské krize a po mnichovské dohodě¹³. Konrad Henlein, který usiloval o připojení Sudet k německé říši, se po tomto roce stal šéfem civilní správy Protektorátu Čech a Moravy. Ještě před tím, než se jím stal, docházelo v důsledku hospodářské krize k uzavření mnoha továren a s tím související nezaměstnanosti. Proto Němci v pohraničí inklinovali k Henleinovi (tzv. henleinovci). Henlein hovořil k německým obyvatelům pohraničí, jako k utlačované německé menšině. Stavení mnohých šumavských Němců zdobily symboly německého národního socialismu – hákové kříže. Německé obyvatelstvo v pohraničí vidělo v připojení Rakouska

---

¹¹ Srov. Tamtéž.

¹² Podlešák, J. Židovská komunita ve Vimperku a její svatyně. In: *Šumava*. Ročník 9. 2004. Str. 32.

¹³ Dohoda mezi Německem, Itálií, Francií a Velkou Británií o odstoupení pohraničních území Československa Německu.

k Německé říši naději na lepší život. Ten ovšem nebyl nadějí pro židovské obyvatelstvo, které postihla křišťálová noc, celoněmecký státem organizovaný pogrom, který vyvolal druhou vlnu židovských uprchlíků. Pogrom se odehrával z 9. na 10. listopadu roku 1938 a v pohraničí českých zemí se konal s jednodenním zpožděním. Během křišťálové noci v pohraničí hořely synagogy, došlo k rabování židovských bytů a obchodů, zatýkání židovských mužů a deportování do koncentračních táborů.

„Podle oficiální statistiky uprchlíků z pohraničních oblastí připojených k nacistickému Německu do českého (československého) vnitrozemí uprchlo celkem 171 401 uprchlíků, z toho 141 037 české národnosti, 10 496 Němců a 18 673 Židů.“¹⁴ Z pohraničí, během těchto dvou vln migrace, uprchli prakticky všichni židovští obyvatelé.

V květnu roku 1939 proběhlo celoříšské sčítání lidu, podle kterého žilo v pohraničí něco málo přes dva tisíce židů, ale jednalo se většinou o židovské „míšence“ nebo o smíšená manželství.¹⁵

Uvádím úryvek ze zprávy policejního ředitele v Českých Budějovicích ze 17. prosince roku 1938 o vracení uprchlíků židovské a německé národnosti, který vypovídá o postavení Československých úřadů k uprchlíkům: *„Počátkem října t. r. přišlo do Českých Budějovic velké množství uprchlíků, kteří byli vráceni zpět do zabraného území. Byli mezi nimi nejen běženci, kteří dobrovolně uprchli před trýzněním ordnerů, nýbrž i osoby, které byly krátkou cestou vykázány německými úřady ze zabraného území. Uprchlíkům židovské a německé národnosti byly dnem 8. října 1938 doručovány výměry s výzvou, aby se vrátili do svých domovů, a k tomu stanovena byla lhůta 24 hodin vzhledem k pokynům, aby repatriace byla prováděna se vším důrazem.“¹⁶*

Postavení Československých úřadů k uprchlíkům bylo v prvních dnech a týdnech po mnichovské dohodě negativní. Snažily se zabránit příchodu Němců a židů z pohraničí. Pokud se někomu povedlo uprchnout, úřady je vracely zpět do obsazeného území. Po křišťálové noci, kdy vypukla druhá migrační vlna, bylo ministerstvem vnitra nařízeno, aby do Československa nebyli pouštěni Němci a židé z pohraničí.

¹⁴ Frankl, M. Židovská menšina za druhé republiky. In *Židovská menšina za druhé republiky. Sborník přednášek z cyklu ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze v lednu až červnu 2007*. Praha: Židovské muzeum, 2007. Str. 47. ISBN 978-80-86889-52-8.

¹⁵ Srov. Tamtéž, str. 48.

¹⁶ *Uprchlíci ve vlastní zemi*. [on-line]. Dostupné www.nasinebocizi.cz.

Československé úřady však musely od tohoto nařízení ustoupit, protože v této době probíhalo jednání o britsko-francouzské půjčce, která měla Československu pomoci s dopady Mnichovské dohody. Možnosti uzavření této dohody bylo podmíněno tolerantnějším přístupem k uprchlíkům.

„V ubytovnách, hotelích nebo ve školách začaly vznikat skromnější uprchlické tábory, které uprchlíkům poskytovaly základní péči. Velký počet uprchlíků vytvářel sociální a zdravotní problém, který byl třeba řešit, proto 11. listopadu 1938 vzniká Ústav pro péči o uprchlíky, později přejmenován na Úřad pro péči o přestěhovalce. Ústav usiloval o co nejrychlejší začlenění uprchlíků do hospodářského života, protože převážná část z nich byli příslušníci tamější české menšiny. Proto české úřady i společnost považovaly za nezbytné tyto členy národa co nejrychleji reintegrovat do společnosti. Po Němcích a Židech se požadovalo co nejrychlejší vystěhování do zahraničí. Ústav pro péči o uprchlíky i vystěhovalecký odbor, intenzivně spolupracoval s židovskými pomocnými organizacemi, s HICEMem a Palestinským úřadem.“¹⁷

V březnu roku 1939 došlo k okupaci zbytku českých zemí a nacisté začali zbylé obyvatelstvo v zemi pronásledovat. Židé byli postupně připraveni o svůj normální způsob života, začalo to různými nařízeními a zákazy, zabavením majetku a nakonec deportacemi do koncentračních a vyhlazovacích táborů.

Dne 20. ledna 1942 bylo naplánováno nacistickými vůdci „konečné řešení židovské otázky“, tedy genocida evropských Židů. Měly být vybudovány průchozí koncentrační tábory, tzv. ghetta, sloužící k soustředování Židů před jejich konečnou likvidací. U nás k tomuto sloužila Velká pevnost Terezín, kde již od listopadu 1941 vzniklo židovské ghetto. Z Terezína se dále židé deportovali do vyhlazovacích táborů v Polsku, na Bílé Rusi a v Pobaltí.¹⁸

Většina českých a moravských židů v Terezíně zemřela podvýživou, nemocemi, vyčerpávající prací a psychickým strádáním. V ostatních vyhlazovacích táborech, kam byli deportováni, byli hromadně vražděni střelbou, nebo v plynových automobilech a plynových komorách. Samozřejmě trpěli také jako v Terezíně hladověním, nemocemi, následky těžké práce a psychickým týráním, proto umírali i vlivem těchto okolností.

---

¹⁷ *Uprchlíci ve vlastní zemi.* [on-line]. Dostupné www.nasinebocizi.cz.

¹⁸ Srov. Podlešák, J. Židovské památky na Prachaticku a Strakonicku. In: *Naše dny se naplnily. Z historie Židů v Jižních Čechách.* Str. 169. České Budějovice 2002. ISBN 80-238-9881-7.

Židů, kteří přežili až do konce druhé světové války v těchto nepříznivých podmínkách v koncentračních a sběrných táborech, se nacisté za každou cenu snažili zbavit, proto na konci války bylo velké množství těchto vězňů zastřeleno, nebo vězni zemřeli při pochodech smrti.

„Židé z Vodňanska a z Vlachova Březí a Dubu na Prachaticku se museli v dubnu 1942 dostavit na shromaždiště v Českých Budějovicích, odkud byl 18. dubna 1942 vypraven do Terezína transport Akb, který byl tvořen 909 vězni. Z nich zahynulo v Terezíně a dalších koncentračních táborech 878 osob a rasovou perzekuci přežilo v Terezíně a jinde pouze 30 osob.“¹⁹ Podobně tomu bylo také na dalším shromaždišti v Klatovech, kam se museli dostavit židé ze zbývající části Strakonicka a Čkyně a odkud byly vypraveny dva transporty: Cd se 650 vězni a Ce se 619 vězni. Přežilo pouze 72 osob.²⁰

Za veškerý teror, způsoben obyvatelům pohraničí, byl zodpovědný již výše zmíněný Konrad Henlein, který byl šéfem civilní správy Protektorátu Čech a Moravy. Osobně byl přítomen i Hitlerovu vítěznému průjezdu pohraničím. V květnu roku 1945 byl však zajat Američany, následně uvězněn a vyslýchán v Plzni. Sám si vzal život, když si časně ráno 10. května podřezal žíly rozbitým sklem nejspíše od svých brýlí.

1.3 Po druhé světové válce

Po druhé světové válce se na Šumavu vrátila jen malá část českého obyvatelstva, která ji opustila. Židé se na Šumavu již nevrátili, jen během konce druhé světové války Šumavou prošel pochod smrti s několika desítkami židovských žen, o kterém budu hovořit níže. Němci byli ze Šumavy úplně vyhnáni. Dnes jsou tragické osudy šumavských a pošumavských židů připomínány pamětními deskami, opravováním židovských hřbitovů a rekonstrukcí synagog.

V Prachatickém okrese existovaly čtyři synagogy, které již před holocaustem přestaly sloužit bohoslužebným účelům, a to z důvodu výrazného poklesu počtu věřících, kteří odcházeli do větších měst. Tyto nepoužívané synagogy byly proto prodány soukromým zájemcům a přestavěny na obytné domy. Jediná synagoga, která je dochována a zachovala si svůj sakrální charakter, se nachází ve Čkyni. Ostatní synagogy se nacházejí ve Vlachově Březí, Dubu a ve Vimperku. V každé z těchto obcí

---

¹⁹ Srov. Podlešák, J. Židovské památky na Prachaticku a Strakonicku. In: *Naše dny se naplnily. Z historie Židů v Jižních Čechách*. Str. 169. České Budějovice 2002. ISBN 80-238-9881-7.

²⁰ Srov. Tamtéž.

se nacházela Židovská náboženská obec. Ve Vlachově Březí a v Dubu byla pro pokles židovského obyvatelstva zrušena a zbývající židé byli přiřčeni k sousední židovské obci ve Volyni. Podobně tomu bylo také ve Čkyni, kdy pro pokles židovského obyvatelstva byla přenesena do Vimperka, kde vznikla synagoga, která fungovala až do německé okupace.

„Židovské osídlení českého venkova je dnes, po nacistické genocidě Židů, již věcí minulosti. Zvláště tristní je situace v jižních a východních Čechách, kde již neexistují židovské obce a kde žije pouze několik občanů židovského původu. Alespoň někde však zůstaly zachovány sakrální památky - hřbitovy a synagogy.“²¹

Jak jsem již zmínila výše, židé z pohraničí odcházeli po mnichovské dohodě do vnitrozemí, a už se do svých starých domovů nevrátili. Nicméně můžeme zde nalézt jeden zajímavý příběh, který sem přivedl židovské obyvatele až z Podkarpatské Rusi, z Velké Sevluš. Jedná se o rodinu Lazarovičových, kde z celé rodiny zbyli jen sourozenci Martin, Ignác, Růžena a Regina. Pan Martin a paní Regina se po nacistických útrapách dostali až na Šumavu. Ostatní sourozenci se odstěhovali do Izraele. Paní Regina se provdala a bydlela krátkou dobu ve Frymburku, nedaleko Volar, později se odstěhovala do Českých Budějovic.

Martin Lazarovič se dostal do vesničky Záhvozdí, která leží také nedaleko Volar, pracoval zde na farmě. Oženil se s německou dívkou Annou, rozenou Hable-ovou, se kterou měl čtyři děti. V dnešní době zde žije nejmladší syn František se svojí rodinou.

---

²¹ Společnost pro obnovu židovské synagogy ve Čkyni. [on-line]. Dostupné na www.synagoga-ckyne.cz.

2 Vimperk

Vimperk je historické město ležící na úpatí Boubína na Šumavě, nedaleko Čkyně, které začalo být osidlováno již v době bronzové.

Okolo roku 1263 zde byl založen hrad Vimperk rodem panů z Janovic, velkým přínosem k osídlení bylo však založení nové větve Zlaté stezky ve 13. a 14. století, která směřovala do tržní osady pod vimperským hradem. V 16. století, kdy se vimperská a prachatická větev Zlaté stezky dostala pod kontrolu Rožmberků, dosáhl obchod svého vrcholu. Obchod na Zlaté stezce zanikl na počátku 18. století. Poté se začalo rozvíjet sklářství, vznikaly podniky a tiskárny. V jižní vysokohorské části Šumavy a ve Vimperku se začalo obyvatelstvo od 17. století poněmčovat. Byl zde dvojjazyčný ráz, který vydržel až do konce 2. světové války.²²

Po druhé světové válce došlo k odsunu německého obyvatelstva, příchodu komunistického období a tím došlo k úpadku Vimperka.

2.1 Židovské osídlení

Vimperk bylo městečko, ve kterém tvořilo většinu německé obyvatelstvo, proto zde židé vedle českých obyvatel tvořili druhou národnostní menšinu.

O prvních zmínkách židovského osídlení ve Vimperku se můžeme dočíst v novinovém příspěvku Václava Starého: *Židé a Vimperk*.²³ První zmínka o židovském osídlení je ze 17. století a mezi tyto první přistěhovalce patřili židé z Prahy: Jakub Münke, Heřman Polák a Israel Fantl, kteří poprosili tehdejšího držitele panství Jáchyma Novohradského z Kolovrat, o povolení k pobytu na jeho panství. Jáchym Novohradský jejich žádosti vyhověl a dále jim povolil obchodovat s kramářským zbožím, konkrétně s hedvábím, sukнем či vlnou a také s obilím a dalšími věcmi. Pět let od tohoto vydání, tedy v roce 1630, Jáchym Novohradský kvůli dluhům prodal své panství ve Vimperku a novým majitelem se stal Jan Oldřich z Eggenberku. Žid Israel Fantl požádal nového pána o zrušení poplatku za ochranu a bylo mu vyhověno. Místní vimperští měšťané si však v roce 1932 stěžovali na židy u vrchního hejtmana v Českém Krumlově. Důvodem byl neoprávněný provoz některých obchodů, čímž konkurovali měšťanským obchodníkům a připravovali je o výdělek. Hejtman na jejich stížnost nereagoval a

²² Srov. *Historie Vimperka*. [on-line]. Dostupné na www.vimperk.cz.

²³ Starý, V. *Židé a Vimperk. I, II, dokončení*. In: *Vimperké noviny, ročník 7. č. 12 (24.11.2000); ročník 8. č. 1 (1.1.2001); ročník 8. č. 2 (26.1.2001)*.

městská vimperská rada sama rozhodla, že židé z Vimperka budou vypovězeni. Židé se bránili, protože městská rada k tomuto kroku neměla žádný právní důvod. Israel Fantl napsal v dopise:

„Ačkoli mně smutnému a potřebnému člověku spolu s manželkou a dětmi mými smutnými není možné proti takovému nařízení a poručení na odpor se stavěti, ale že taky termín krátký je a mně s manželkou těhotnou a na každý čas s porodem očekávající, též i s dětmi malými téměř nemožné jest, podobně i časové nebezpečí (t.j. nebezpečí války), kdež bych se obrátili měl...“²⁴

Také žid Heřman Polák se podobně bránil proti nucenému vystěhování. Nakonec se celá tato záležitost vyřešila ve prospěch židů.

Václav Starý dále píše o židovských rodinách ve Vimperku, kde v roce 1640 Jan Antonín z Eggenberku povolil Fantlovi, jeho ženě, dětem a čeledi, vykonávat náboženství. Vzal je pod svou ochranu a dovolil Fantlovi obchodovat s hedvábím, sukrem, s dobytkem a s dalším zbožím, mimo sůl a obilí.

Dále se můžeme dočíst o tom, že ve Vimperku byl souzen jeden z Fantlových pacholků, Lebl, který se 13. července 1651 vracel ze Strakonice a potkal vimperského pekaře Jakuba Kutnohorského, který ho požádal, aby si šli sednout na pálenku. Žid Lebl souhlasil, zaplatil si jednu pálenku a nechtěl na pekaře čekat, proto pokračoval sám do Vimperka. Jakub Kutnohorský, po návratu do Vimperka, obvinil žida Lebla, že *„pacholek židovský nevázně a bohaprázdně o synu Božím, též o blahoslavené panně Mariji, matce jeho... opovážil se potupně mluvit a haněti.“* Podle Kutnohorského Lebl tvrdil, že *„Křystus veliký viselec byl a na jejich studenty do voken kamením házival, ... že blahoslavená Panna Marya jest kurva a podobně“*. Proto byl Lebl vsazen do městského žaláře a 19. srpna 1651 proběhl výslech, kde Jakub Kutnohorský trval na svém obvinění. Z Českého Krumlova byla 9. října téhož roku odeslána odpověď, že rozhodnutí je v moci městské rady. Lebl byl nakonec propuštěn, protože obvinění bylo falešné a nepravdivé, stalo se tak až 7. prosince.

Václav Starý zmiňuje další písemné zprávy o židech ve Vimperku, a to z roku 1665, kdy zde žily jen tři židovské rodiny. Tyto rodiny usilovaly o to, aby se jejich zeťové mohli trvale usazovat ve Vimperku. O to však neměla vrchnost ani město zájem.

---

²⁴ Starý, V. *Židé a Vimperk. In: Vimperské noviny, ročník 7. č. 12 (24.11.2000). Str. 6.*

Kníže, pak v roce 1673 souhlasil s pobytem židů ve městě. Židé však museli dodržovat některé podmínky: nesměli v neděli a ve svátek do 16. hodin obchodovat; museli dodržovat městské a tržní řády; nesměli obchodovat se solí a s dobytkem; dobytek směli porážet jen se souhlasem hejtmana; maso nesměli prodávat křesťanům.

V roce 1673 byla ve Vimperku rodina Michala Fantla s manželkou, jejich čtyři děti, dva chlapci, kteří pletli punčochy, čeledín a kuchařka. Dále Fantlův zeť Jáchym Sable s manželkou, pěti dětmi, čeledínem a kuchařkou. Druhý Fantlův zeť Lazar Meller, který u sebe údajně nechal bydlet více cizích židů. V roce 1675 pak Jáchym Sabl s rodinou utekl z Vimperka, nejspíše někam na Moravu. Michal Fantl na základě tohoto útěku požádal knížete Jana Kristiána Eggenberka, aby na jeho místo vzal pod ochranu Lazara Mellera, této žádosti bylo vyhověno. Michal Fantl, už jako starý muž, opustil Vimperk a na svolení vrchnosti odešel do Vlachova Březí. Lazar Meller v roce 1709 zemřel a jeho bratr, který žil ve Strakonících žádal knížete, aby se mohl vystěhovat do Vimperka, žádosti bylo vyhověno. Děti Lazara Mellera se z Vimperka po jeho smrti vystěhovaly a zůstal zde jen jeden Žid, Markus Fandl, který se v roce 1731 přestěhoval do Vlachova Březí.

Vimperk byl až do roku 1789 bez židů. Tohoto roku se zde usídlil Abraham Vocásek, který obchodoval s tabákem. V roce 1811 zde žily pouze dvě židovské rodiny. Když v roce 1848 skončilo období, kdy židé byli pod knížecí ochranou, Vimperk se začal plnit větším množstvím židovského obyvatelstva. V roce 1885 zde bylo již 37 židů.²⁵

„Židé se v průběhu dějin významně podíleli na hospodářském životě města, zejména na zdejším obchodu. V meziválečném období ve Vimperku např. působila židovská, původně pražská firma Joss a Löwenstein, která provozovala továrnu na prádlo, dva velkoobchodníci a jedenáct obchodníků židovského vyznání.“²⁶

Vimperští židé až do konce 19. století příslušeli k Židovské obci ve Čkyni. Židovská obec ve Čkyni vlastnila dvě synagogy, starou, která zanikla a novou, která se byla opravena a kde se konaly až do roku 1895 bohoslužby, kterých se účastnili i židé z Vimperka. *„V době svého největšího rozkvětu, v 19. století, zahrnovala Židovská*

---

²⁵ Srov. Kurz, M. *Židovské osídlení a synagoga ve Vimperku*. [on-line]. Dostupné na www.zanikleobce.cz.

²⁶ Podlešák, J. *Vimperská synagoga*. In: *Zmizelé Čechy. Vimperk*. Praha – Litomyšl 2007. Paseka. ISBN 978-80-7185-864-5. Str. 46.

*náboženská obec ve Čkyni vedle souvěrců ze Čkyně a Vimperka i židovské rodiny usazené v dalších místech Vimperska, a to v jeho části vnitrozemské (např. Bohumilice, Bošice, Lčovice, Přečín, Šumavské Hoštice, Zdíkov) i pohraniční (kupř. České Žleby/Böhmisch-Röhren, Horní Planá/Oberplan, Kvilda/Außergefeld, Nové Hutě/Kaltenbach).*²⁷ Počet židů ve Čkyni však po tomto roce začal klesat a veškeré obřady se přesunuly do Vimperka, kde byla v roce 1899 založena Židovská náboženská obec. Synanoga ve Čkyni byla zrušena, jediné, co plnilo nadále svoji funkci, byl židovský hřbitov.

Nově vzniklou Židovskou náboženskou obec ve Vimperku tvořilo v roce 1930, 27 rodin o 82 osob, z toho²⁸:

- ve Vimperku dohromady s Boubskou (část Vimperka) žilo 20 rodin, 60 osob;
- ve Čkyni 3 rodiny, 11 osob;
- na Kvildě 2 rodiny, 8 osob;
- ve Zdíkově 2 rodiny; 3 osoby.

Nově zřízená Židovská náboženská obec ve Vimperku sháněla finanční prostředky na výstavbu synagogy. K výstavbě došlo až v první polovině 20. století. Finanční prostředky získala díky sbírkám, darům a také z prodeje bývalé synagogy ve Čkyni, který proběhl v roce 1922.²⁹ Více o synagoze budu hovořit níže.

Židovské obyvatelstvo ve Vimperku, stejně jako v jiných obcích, postihla druhá světová válka. Vimperk se po mnichovské dohodě ocitl v pohraničním pásmu, které bylo zabíráno Němci. Jak jsem psala již výše, obyvatelé pohraničí se snažili uniknout do vnitrozemí, to se podařilo i většině židovského a českého obyvatelstva Vimperka. Křišťálová noc se nevyhnula ani tomuto městu. Nacisté zde vypálili synagogu a spálili veškerý mobiliář. *„Nejtragičtější se naplnil osud vimperských Židů – pokud včas neodešli do svobodné ciziny, neunikli nacistickému „konečnému řešení židovské otázky“ a většinou zahynuli v koncentračních táborech.*³⁰ Zbývající židé ve Vimperku byli převezeni transportem z Klatov do Terezína koncem listopadu v roce 1942.³¹ I přes

---

²⁷ Podlešák, J. Židovská komunita ve Vimperku a její svatyně. In: *Šumava*. Ročník 9. 2004. Str. 33.

²⁸ Srov. Tamtéž.

²⁹ Srov. Kurz, M. *Židovské osídlení a synagoga ve Vimperku*. [on-line]. Dostupné na www.zanikleobce.cz.

³⁰ Podlešák, J. Vimperská synagoga. In: *Zmizelé Čechy. Vimperk*. Praha – Litomyšl 2007. Paseka. ISBN 978-80-7185-864-5. Str. 45.

³¹ Tamtéž.

starobylé židovské osídlení Vimperka, zde židovský život zanikl v roce 1938, kdy zde byla zničena také synagoga.

2.2 Židovské památky

Přesto, že ve Vimperku byla Židovská náboženská obec, nacházela se zde z židovských památek pouze synagoga. Židovský hřbitov, kam se pohřbívali židé z této náboženské obce, se nacházel ve Čkyni.

2.2.1 Synagoga

Po založení Židovské náboženské obce ve Vimperku zde byla vybudována v roce 1925 synagoga. Synagoga zahrnovala modlitebny a kanceláře obce, které se nacházely v přízemí a také byt rabína v prvním patře. „*Interiér synagogy měl bohatě zdobené stěny a strop, lavice obsahovaly místa k sezení pro sedmdesát až osmdesát osob (podle židovských rituálních předpisů seděli muži a ženy odděleně) a prostor byl osvětlován elektricky i svícemi, k čemuž sloužily krásné lustry a svícny. Ze svícnu byl jeden asi osmdesát let starý. Také jedna z chrámových opon (hebrejsky parochet), zahalujících svatostánek (schránku na Tóru, hebrejsky aron ha-kodeš), byla asi šedesát až devadesát let stará.*“³² Podle pamětníků byly před prodejem synagogy ve Čkyni tyto sakrální předměty odvezeny do Vimperka, tak lze vysvětlit jejich stáří.

Synagoga byla slavnostně zasvěcena 3. ledna 1926, hlavním světitelem byl plzeňský rabín dr. Max Hoch (poslední plzeňský rabíne, zahynul v roce 1940 ve svých 67 letech v koncentračním táboře Mauthausenu, jako příčina smrti se uvádí ubití³³), společně s asistenty, rabínem ze Strakonic, Arnoldem Flaschnerem (poslední strakonický rabín) a rabínem z Vimperka, Julusem Löwenbeinem (který nejspíše zahynul v Osvětimi). Dr. Max Hoch pronesl po svěcení homilii v němčině a češtině, jejíž myšlenkou bylo vzájemné porozumění mezi konfesemi a národy. Poté následovala slavnostní bohoslužba.³⁴

---

³² Podlešák, J. Vimperská synagoga. In: *Zmizelé Čechy. Vimperk*. Praha – Litomyšl 2007. Paseka. ISBN 978-80-7185-864-5. Str. 47.

³³ Srov. Frýda, P. *Pilsen-Hilfssynagoge und der Älter Judenfriedhof (Plzeň-Pomocná synagoga a starší židovský hřbitov)*. [on-line]. Dostupné na www.zanikleobce.cz.

³⁴ Srov. Podlešák, J. Židovská komunita ve Vimperku a její svatyně. In: *Šumava*. Ročník 9. 2004. Str. 33.

„Zasvěcení synagogy se zúčastnili představitelé okresní politické správy z Prachatic, státních a obecních úřadů, téměř celá městská rada Vimperka a představení sousedních židovských obcí.“³⁵

Jak jsem již zmínila výše, ani Vimperští židé neunikli křišťálové noci, která proběhla z 9. na 10. listopadu roku 1938. Během této noci, byla 10. listopadu vypálena synagoga. *„Většina vimperských Židů sice město již předtím opustila (odešla do vnitrozemí), ale plameny ožehující svatyni a její zařízení jakoby symbolicky předznamenávaly jejich budoucí osud, který byl u většiny z nich dovršen násilnou smrtí v nacistických koncentračních a vyhlazovacích táborech.“³⁶*

Synagoga dále chátrala a v roce 1941 ji koupil vimperský lékař dr. Erich Finger, který ji nechal zbořit, aby získal stavební parcelu. Po druhé světové válce zde byl vystaven obytný dům. V roce 2003 bylo rozhodnuto, o umístění pamětní desky, obyvatelé domu však byli proti a deska tak musela být umístěna na sousední budovu objektu Správy NP a CHKO Šumava, kde byla dne 22. 6. 2003 slavnostně odhalena.³⁷

Při slavnostním odhalení pamětní desky proběhl pod záštitou města a Společnosti pro obnovu synagogy ve Čkyni pietní akt, kde byl hlavním celebrantem vrchní kantor synagogy v Brně, pan Arnošt Neufeld, *„který pronesl pozdravný a děkovný projev, udělil Birkat kohanim³⁸ a přednesl liturgické zpěvy Šiviti a El male rachamim³⁹ a modlitbu Kadiš⁴⁰“*.⁴¹ Dále pak vystoupil pan Vladimír Valíček z Církve československé husitské a msgr. Karel Fořt z Římskokatolické církve.

PhDr. Jan Podlešák, navrhovatel textu pamětní desky, přednesl židovskou historii Vimperka. Vystoupila také starostka města paní Stanislava Chumanová. Na slavnostní odhalení pamětní desky se přišlo podívat okolo 50 místních občanů a hostů.

---

³⁵ Podlešák, J. Židovská komunita ve Vimperku a její svatyně. In: *Šumava*. Ročník 9. 2004. Str. 33.

³⁶ Tamtéž. Str. 33.

³⁷ Stov. Kurz, M. *Židovské osídlení a synagoga ve Vimperku*. [on-line]. Dostupné na www.zanikleobce.cz.

³⁸ Kněžské požehnání.

³⁹ Recituje se při vzpomínkových obřadech, pohřbech a některých svátcích.

⁴⁰ Modlitba požehnání a chvály.

⁴¹ Podlešák, J. Pietní akt ve Vimperku. [on-line]. Dostupné na www2.holocaust.cz.

2.3 Osobnosti

Mezi osobnosti židovské obce Vimperk bezpochyby patří Artur Eisner⁴², syn obchodníka Berholda Eisnera (1874-1941) a Františky Eisnerové (1885-1941), bratr Lea Eisnera. O Arturu Eisnerovi píše Jan Podlešák v příspěvku: *Jeden židovský osud ve 20. století. In memoriam Artura Eisnera*, který je zdrojem pro tuto kapitolu. Můžeme se zde dočíst, že se pan Artur Eisner narodil dne 29. prosince 1915 ve Vimperku. Vystudoval v Plzni obchodní akademii a po maturitě, v roce 1932, nastoupil do rodinného podniku. Po roce 1938 opouští celá rodina, jak tomu bylo i u většiny českých a židovských rodin, svůj domov a uchylují se nejprve do Strakonic, pak do Českých Budějovic a nakonec do Prahy.

Artur Eisner se rozhodl pro emigraci a za pomoci jeho rodičů se mu podařilo opustit protektorát dne 29. června 1939. Podobně jako Artur Eisner, emigroval i jeho bratr Leo. Emigrace jim zachránila život, protože nedlouho poté, byli jejich rodiče převezeni „*transportem C, č. 683 (26. 10. 1941)*“⁴³ do ghetta v polské Lodži, kde zahynuli.

Artur Eisner se dostal do filipínské Manily a po vypuknutí druhé světové války vstoupil do československé vojenské jednotky ve Francii, kam se dostal za pomoci přátel. Zde prodělal vojenský výcvik, byl nasazen na frontu v prostoru řeky Marny a díky evakuaci se lodí dostal až do Anglie, kde byla naše vojenská jednotka lépe vybavena. Artur Eisner s touto jednotkou absolvoval ve Skotsku tankistický výcvik a výcvik pro boj s protitankovými zbraněmi. Zúčastnil se s československou vojenskou jednotkou dlouhých bojů u města Dunkerque. Ve Francii se dočkal také konce války a společně s jednotkou se přes Lucembursko a Německo vrátil do vlasti.

Po návratu se usadil ve Vimperku, v domě svých rodičů, kde podobně, jako u pana Lederera, nikoho nenašel. „*Je těžké popsát smutek a beznaděj, když jsem si uvědomil skutečnost, že mámu a tátu již nikdy neuvidím; navrátilci z koncentračních táborů vyprávěli o Hitlerových továrnách na smrt*“, vzpomínal pan Eisner. Ve Vimperku se seznámil se svou manželkou Jaroslavou Fixlovou, se kterou se oženil v roce 1947 a převzal podnik po svém strýci a jeho rodině, kteří byli také umučeni nacisty.

---

⁴² Srov. Podlešák, J. Jeden židovský osud ve 20 století. In memoriam Artura Eisnera. In: Naše dny se naplnily. Str. 163-165.

⁴³ Databáze obětí. [on-line]. Dostupné na www.holocaust.cz.

Podnik na zpracování peří, se nacházel ve Strakonících, kde se s manželkou usadil. V roce 1948 se manželům Eisnerovým narodil syn Michal a roku 1953 dcera Alena.

„Po únorovém převratu roku 1948 však byl Artur Eisner znovu vystaven perzekuci, tentokrát pod komunistickou diktaturou. Za účast v západním protifašistickém odboji, pro odmítnutí vstupu do KSČ, vlivem závisti některých mocipánů vůči jeho podnikatelské činnosti a v neposlední řadě i kvůli židovskému původu byl nespravedlivě odsouzen ke 14 měsícům těžkého žaláře (1948-1950) v Libkovicích u Mostu, kde jako vězeň pracoval v uhelných dolech.“⁴⁴

Po návratu z vězení vykonával až do roku 1968 manuální povolání, např. závozník, údržbář, kovář, řidič a skladník na Lipně nebo řidič trolejbusu v Českých Budějovicích. V letech 1968-1970 působil jako učitel angličtiny a němčiny na českobudějovické jazykové škole, překladatel a tlumočník, čemuž se věnoval i po odchodu do důchodu.

„V souvislosti s nespravedlivým odsouzením byl Artur Eisner zbaven vojenské hodnosti nadporučíka v záloze a za kritiku komunistické diktatury a neskrývaný odpor k sovětské okupaci Československa roku 1968 byl v roce 1970 vyloučen ze Svazu protifašistických bojovníků.“⁴⁵ Diskriminace postihla celou Eisnerovu rodinu. Děti emigrovaly se svými rodinami do Kanady.

Artur Eisner nikdy nezapíral svůj židovský původ a víru. Dočkal se vojenské rehabilitace a to v roce 1989, po listopadové revoluci. Byl mu navrácen rodný dům ve Vimperku, obnoveno členství ve Svazu bojovníků za svobodu a byl povýšen na podplukovníka a později do hodnosti plukovníka v záloze.

„Artur Eisner zemřel po těžké nemoci 23. března 1997 v Českých Budějovicích, a to za týden po úmrtí své manželky (zemřela 16. 3. 1997 ve věku 73 let).“⁴⁶ Pan Artur Eisner je pohřben na židovském hřbitově v Praze.

Jan Podlešák se loučí ve svém příspěvku s panem Eisnerem takto: *„Byl posledním důvěrníkem někdejšího synagogálního sboru českobudějovického a jedním z posledních*

---

⁴⁴ Podlešák, J. Jeden židovský osud ve 20 století. In memoriam Artura Eisnera. In: *Naše dny se naplnily. Z historie Židů v jižních Čechách*. Str. 164. České Budějovice 2002. ISBN 80-238-9881-7.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž.

*jihočeských izraelitů. Byl nositelem několika válečných vyznamenání, byl obětavým, moudrým a zejména statečným člověkem, který se vždy snažil čelit zlu.*⁴⁷

*„Vedle Artura Eisnera se do Vimperka v roce 1945 vrátila po návratu z koncentračního tábora obchodnice Hermína Löwyová, která dostala – jako náhradu svého majetku – do národní správy obchod střížním a galanterním zbožím, firma Anny Pawlitschkové.*⁴⁸

---

⁴⁷ Tamtéž. Str. 165.

⁴⁸ Podlešák, J. Vimperská synagoga. In: *Zmizelé Čechy. Vimperk*. Praha – Litomyšl 2007. Paseka. ISBN 978-80-7185-864-5. Str. 49.

3 Čkyně

Obec Čkyně se nachází přibližně 8 km od Vimperka. Jak jsem již psala výše, tyto dvě obce spolu úzce spolupracovaly. Počátky osídlení obce můžeme datovat do 13. století, obec se postupně rozrůstala a v okolí vznikaly další vesnice.

Čkyni povýšil král Ferdinand I. v roce 1537 na městečko, které tím získalo právo pečetit písemnosti zeleným voskem, užívat vlastní městský znak, konat trhy (týdenní, v sobotu a dva výroční, na sv. Máří Magdalenu a sv. Mikuláše). Městečko se stalo obchodním a tržním střediskem.⁴⁹

3.1 Židovské osídlení

Počátky židovského osídlení v obci Čkyně lze sledovat do 16. století, kdy zde žilo již několik židovských rodin. Počet židů v obci se měnil. Zatímco za třicetileté války zde žila jen jedna rodina, až v letech 1703 až 1728 se hustota židovského osídlení opět zvýšila. V roce 1748 se v obci nachází deset židovských rodin. Byli to především obchodníci s vlnou, plátnem, peřím, kožkami, pálenkou, ale také jeden malíř. Počet židovského obyvatelstva stále narůstal, např. v roce 1825 zde žilo již 151 a v roce 1840 již 207 židů.⁵⁰ Ve Čkyni nebylo ghetto, židovské domy byly rozptýleny mezi domy křesťanskými.

Významný vliv na pozdější pokles židovského obyvatelstva v obci mělo zrušení legislativní segregace židovského obyvatelstva v Rakousku v roce 1890, následek čehož se židé z vesnic a městeček začali stěhovat do větších měst. Právě tato skutečnost způsobila v roce 1890 zrušení čkyňské synagogy. Nakonec se zde v roce 1930 nacházelo jen 11 židů.

Po okupaci počet židů ve Čkyni naopak vzrostl, protože z obsazeného Vimperka několik židů hledalo azyl právě ve Čkyni. Tento azyl ovšem netrval dlouho, postupně byl zabavován majetek a docházelo k deportaci do koncentračních táborů. Na Prachaticku došlo k deportacím v listopadu roku 1942, kdy se židé museli dostavit do Klatov, odkud odjely dva transporty: Cd se 650 vězni a Ce se 619 vězni. Z celkového počtu se zachránilo pouze 72 z nich.⁵¹

---

⁴⁹ Srov. *Historie obce*. [on-line]. Dostupné na: www.ckyne.cz.

⁵⁰ Srov. Společnost pro obnovu židovské synagogy ve Čkyni. [on-line]. Dostupné na: www.synagoga-ckyne.cz.

⁵¹ Srov. Databáze obětí. [on-line]. Dostupné na: www.holocaust.cz.

Ze Čkyně se jednalo o 16 židů, ze kterých přežili pouze dva, a to díky svým smíšeným manželstvím (Karolína Španingerová a Jaroslav Lederer).⁵² Mezi 14 umučených čkyňských židů patří⁵³: Alžběta Becková, Karolina Becková, Julie Červinková, Kamila Fantesová, Karel Fantes, Jakub Kohn, Hedvika Kohnová, Věra Kohnová, Ota Kohn, Ela Kohnová, Vílém Kohn, Isidor Schwager, Rudolf Schwager, František Schwager. Z tohoto seznamu si můžeme povšimnout, že se jednalo o celé rodiny.

„Všem obětem ze Čkyně a okolí je zasvěcena pietní síň na zdejším židovském hřbitově, kde jsou jejich jména vytesána do kamene na věčnou památku.“⁵⁴

3.2 Židovské památky

Ve Čkyni se do roku 1827 nacházela synagoga (stará), která zde již nestojí, ale můžeme zde nalézt novou synagogu, která si zachovala svůj sakrální charakter a dále rozsáhlý židovský hřbitov.

3.2.1 Synagogy

První synagoga, která byla v obci postavena, se datuje do 18. století. Tato stará synagoga byla po roce 1827 převzata místní vrchností a použita k hospodářským účelům a ve druhé polovině 20. století byla zbořena. Vrchnost v roce 1828 postavila synagogu novou, která pod vlastnictvím židovské obce sloužila bohoslužbám. K synagoze byla přistavěna zimní modlitebna s možností vytápění. Synagoga ve Čkyni patří mezi nejstarší dochované židovské svatyně a je poslední vesnickou synagogou na jihu Čech.

Židovská obec v době svého rozkvětu, tj. 19. století, měla svého rabína a kantora, šamese (kostelníka), který pečoval o synagogu.⁵⁵ Synagoga byla duchovním centrem nejen pro náboženskou obec ve Čkyni, ale pro celé široké okolí. Bohoslužby se zde konaly do roku 1895, podle pamětníků ještě příležitostně do konce první světové války. Pro pokles zdejšího židovského obyvatelstva došlo k zrušení židovské obce ve Čkyni a ke vzniku nové židovské obce ve Vimperku.

---

⁵² Srov. Společnost pro obnovu židovské synagogy ve Čkyni. [on-line]. Dostupné na: www.synagoga-ckyne.cz.

⁵³ Srov. Databáze obětí. [on-line]. Dostupné na: www.holocaust.cz.

⁵⁴ Společnost pro obnovu židovské synagogy ve Čkyni. [on-line]. Dostupné na: www.synagoga-ckyne.cz.

⁵⁵ Tamtéž.

Synagoga ve Čkyni byla v roce 1922 prodána Židovskou náboženskou obcí ve Vimperku manželům Španingerovým, kteří budovu předělali na obytný dům a truhlářskou dílnu. Tyto úpravy znehodnotily původní podobu synagogy. V 90. letech 20. století došlo k vybourání nepůvodní vestavby a „byly objeveny fragmenty jeho původní výzdoby (na jižní a severní stěně pilastry, na stropě štukové rozety a nad patrným výklenkem pro svatostánek na východní stěně zbytky maleb). V zimní modlitebně se zachoval původní svatostánek (schránka na Tóru), nyní nejstarší dochovaný v jižních Čechách, a umělecky ztvárněný lustr; obě tyto památky pocházejí z 19. století.“⁵⁶

Synagoga ve Čkyni je společně se synagogou v Bechyni, nejstarší dochovanou židovskou svatyní v Jižních Čechách. Synagoga je mohutná stavba, ve které nalezneme hlavní modlitebnu, zimní modlitebnu a další prostory, které v 19. století, jak tomu bylo i u synagogy ve Vimperku, sloužily jako byty duchovních a také prostory pro školu. Synagoga je nyní chráněna státem jako kulturní památka. Náleží k ní také stavba ve dvoře, která v minulosti sloužila jako garáž židovského pohřebního vozu, který se však nezachoval.

Synagoga prošla velkým množstvím úprav, za kterými stojí společnost pro obnovu synagogy. O těchto úpravách se můžeme dočíst na jejich webových stránkách, kde se píše, jak synagoga po úpravách vypadá a k čemu slouží. Popisuje vzhled uvnitř na východní stěně, kde vévodí iluzorní 3D svatostánek Aron ha-kodeš, který byl zrestaurován z fragmentů dochovaných pod vrstvami pozdějších maleb. Dále zde nalezneme čtyři vitríny, kde si návštěvníci mohou prohlédnout expozice zaniklých synagog Jižních Čech, a to synagogy v Českých Budějovicích, Táboře, Strakonících a Vimperku, které byly zbourány. V expozici si pak tyto zaniklé synagogy můžeme prohlédnout v podobě modelů z šedé litiny, které byly zrekonstruované podle dochovaných fotografií. V hlavním sále nalezneme stěnu se jmény čtrnácti čkyňských obětí holocaustu.

Duchovní podstatou synagogy je modlitebna umístěná v prvním patře. Nalezneme v ní dochovanou původní schránu na Tóru, která v sobě ukrývá samotnou Tóru. Také zde najdeme oponu, neboli parochet, která zakrývá tuto schránu. Parochet je darem potomků židovských obyvatel Čkyně žijících ve Spojených státech amerických.

---

⁵⁶ Podlešák, J. *Synagoga ve Čkyni*. Čkyně 2006. Str. 8. ISBN 80-239-6711-8.

Opravená synagoga ve Čkyni slouží také jako místo pro koncerty. Hlavní sál synagogy lze přestavět na koncertní sál pro cca 100 posluchačů. Také se tu konají různé malířské, sochařské či fotografické výstavy a to v přeměněné ženské galerii, tedy balkónu, který umožňoval ženám účast na bohoslužbě.

3.2.2 Židovský hřbitov

Židovský hřbitov ve Čkyni se nachází nad železniční tratí, přibližně 500 metrů od městečka a stejně jako synagoga je kulturněhistorickou památkou a je ve vlastnictví Židovské obce v Praze. Hřbitov sloužil židům ze širokého okolí, zejména příslušníkům židovské obce Vimperk. Byl založen v 17. století a pohřbívalo se zde do roku 1942. Na hřbitově nalezneme 400 náhrobků, které jsou barokní, klasicistní i novodobé. Hřbitov je rozdělen na dvě části, jedna část směřuje na západ ke vchodu k márnici, druhá část, dětská, je směřována na východ.⁵⁷

Zajímavá je symbolická a ornamentální výzdoba náhrobků. Na starších náhrobcích nalezneme hebrejštinu, novější jsou již dvojjazyčné, hebrejské a německé či hebrejské a české. Výzdoba židovského hřbitova má symbolický charakter, který je možno rozdělit na čtyři kategorie⁵⁸:

- 1) *symboly vyjadřující příslušnost zemřelého k potomkům biblických kněží, kohenu (žehnajících ruce) nebo levitů (souprava konve a mísy);*
- 2) *symboly označující osobní nebo rodinné jméno zemřelého (např. lev pro jména Jehuda, Arje, Löw, jelen pro jména Cvi, Hirsch, růže pro jméno Růžena);*
- 3) *symboly představující povolání zemřelého (např. nůžky – krejčí, hmoždíř s paličkou – lékárník, housle – hudebník);*
- 4) *obecné symboly (např. koruna symbolizující manželskou věrnost nebo dobré jméno, vinný hrozen symbolizující plodnost nebo moudrost, Davidova hvězda, jež může symbolizovat jméno David, ale většinou symbolizuje židovství).*

„V letech 1982-1995 byl nákladem a péčí Obecního úřadu (dříve MNV) ve Čkyni, Okresního úřadu (dříve ONV) v Prachaticích a Židovské obce (dříve ŽNO) v Praze a zásluhou obětavých občanů ze Čkyně a okolí opraven.“⁵⁹

⁵⁷ Hřbitov. Synagoga ve Čkyni. [on-line]. Dostupné na: www.synagoga-ckyne.cz.

⁵⁸ Podlešák, J. Židovské památky na Prachaticku a Strakonicku. In: *Naše dny se naplnily. Z historie Židů v Jižních Čechách*. Str. 173. České Budějovice 2002. ISBN 80-238-9881-7.

⁵⁹ Podlešák, J. *Synagoga ve Čkyni*. Čkyně 2006. Str. 17. ISBN 80-239-6711-8.

Byla upravena také hřbitovní márnice, na kterou finančně přispěli dva soukromí dárci. Dále byl v severní části zřízen vedlejší vchod na hřbitov. Hřbitov je hojně navštěvován, jak turisty, tak příbuznými, kteří zde mají pohřbené své blízké. Proto lze zde nalézt i několik zrestaurovaných náhrobků.

3.3 Osobnosti

Mezi nejvýznamnější čkyňskou osobnost, patří JUDr. Alois Zucker (narozen 4. 7. 1842 ve Čkyni, zemřel 1. 10. 1906 v Praze).

Pan Alois Zucker vystudoval práva na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze, kde se stal profesorem v české sekci, byl také výborným právníkem v trestních věcech. Dále byl děkanem Právnické fakulty Univerzity Karlovy a proděkanem, tvůrce rozsáhlého díla v němčině a češtině a průkopník tzv. českožidovského hnutí⁶⁰, které usilovalo o českou národnostní orientaci Židů u nás.⁶¹

---

⁶⁰ Hnutí, které založili česky hovořící židovští studenti na Karlo-Ferdinandově univerzitě. Účelem spolku bylo šířit znalost češtiny mezi Židy v Čechách

⁶¹ Srov. Podlešák, J. Židovské památky na prachaticku a strakonicku. In: *Naše dny se naplnily. Z historie Židů v jižních Čechách*. Str. 171. České Budějovice 2002. ISBN 80-238-9881-7.

4 Vlachovo Březí

Město Vlachovo Březí leží v podhůří Šumavy, nedaleko obce Dub. Vlachovo Březí bylo dříve pouhou osadou, nazývanou se Březí, a o které se dozvídáme díky písemným zmínkám z poslední čtvrtiny 13. století, kdy patřila rytířskému rodu Malovců. Vladislav Vlach, jeden z Malovců, připojil své jméno k názvu osady (Březí), a tím vznikl celý název Vlachovo Březí. Později byla osada povýšena na městečko.

Ve Vlachově Březí vzkvétal soukenický cech a vlachovbřezské sukno se dostávalo až na trhy do německého Pasova nebo rakouského Lince. Do Vlachova Březí rozkvět řemesel přivedl téměř 3000 obyvatel, včetně příslušníků židovské obce. Vlachovo Březí, bylo roku 1868 povýšeno na město. Během první světové války bylo povoláno 300 Vlachovbřezšťanů a 68 z nich se již nevrátilo. Druhá světová válka znamenala pro mladé občany Vlachova Březí povinnost pracovního nasazení v Německu nebo Rakousku. Dne 7. května 1945 osvobodili město vojáci čtyř divizí US Army, kteří sídlili v domě rodiny Ledererových, o které bude pojednáno níže.⁶²

4.1 Židovské osídlení

Historie židovského osídlení ve Vlachově Březí sahá již do roku 1618, kdy žilo ve městě 8 židovských rodin, což bylo celkem 58 osob. V této době došlo také na podnět vrchnosti k výstavbě ghetta, ve kterém bylo postaveno 12 domů do čtverce.

Berní rula⁶³ z poloviny 17. století obsahuje nejstarší písemné informace o přítomnosti žida přímo ve Vlachově Březí. Jednalo se o Bartoloměje, kterému bylo 20 let. Tento mladý žid vlastnil 3 role, 1 krávu, 2 jalovice a 8 sviní. Dále je zmíněn žid Isak.

Ve státním oblastním archivu v Litoměřicích lze dohledat zápisy dalších jmen, které se datují do roku 1690. V této době již v obci existovala náboženská obec. „R. 1690 byla Židům vyhrazena část městečka, kde směli bydlet. Toho roku bylo vyčleněno místo k postavení židovských domů, kde měli být Židé soustředěni.“⁶⁴

Zmíněni jsou: Josef Kaufman (obchodník střížním zbožím); Israel (obchodník, který žil v tkalcovně); Salomon Markus (Mathias) se synem (který byl obchodníkem);

⁶² Srov. *Historie*. [on-line]. Dostupné na www.vlachovbrezi.cz.

⁶³ První soupis pozemků a všech poddaných na českém území vytvořený 1653-56 jako podklad k vybírání daní.

⁶⁴ Srov. Rozkošná, B. Židé ve Vlachově Březí. In: *Z dějin Židů ve Vlachově Březí*. Vlachovo Březí 2006. Str. 64. ISBN 80-239-6750-9.

Alexandr Salomon (Samuel); Benedikt Daniel; Abraham Daniel; Josef Michel (bydlel na radnici); Feischl (také bydlel na radnici); Löwel Maulitschek; Moises Hirschl; Jakob Josele; Salomon Kantor; Löbel (Löwel) Spiellmann.⁶⁵

Dále se můžeme dočíst v příspěvku paní Rozkošné, *Z dějin Židů ve Vlachově Březí*⁶⁶, o následujících letech, kdy v roce 1680 je v panství usídlen rodák z Vimperka, obchodník s různým zbožím, vlnou a peřím Israel Fandl s manželkou Libuší a jejich třemi dětmi. V roce 1691 pak obchodník Löbl Maulitschek se ženou Lidmilou a šesti dětmi, žijící ve vrchnostenském domě. Roku 1693 byl učiněn zápis o dalším obchodníkovi s kramářským zbožím, Löblovi Zahariasovi se ženou Evou a jejich sedmi dětmi, kteří žili v pronajatém vrchnostenském domě.

V roce 1702 proběhlo celouzemní sčítání obyvatelstva, tzv. solní sčítání (sčítání konzumentů soli), které lze označit za jedno z prvních tohoto druhu. Nedochovaly se údaje o jednotlivcích, ale pouze výsledné součty. Podle tohoto sčítání žilo na panství ve Vlachově Březí 14 židů starších deseti let.

Roku 1708-1711 je doloženo 23 židovských obyvatel, o nichž je možné se dočíst také v knize *Z dějin Židů ve Vlachově Březí*.⁶⁷ Mezi tyto obyvatele patří:

- Nájemce vrchnostenské palírny, obchodník s kořením, kostmi a peřím, Salomon Löwy se ženou Ludmilou a třemi dětmi;
- krejčí Israel Meller se ženou Sarou a 5 dětmi, žijící ve svém domě;
- dále 34letý obchodník Salomon Fandl se ženou Elisabeth a třemi dětmi;
- ve vrchnostenském domě, ve kterém se nacházela rituální lázeň – mikve (židovská rituální lázeň s tekoucí vodou; slouží ženám k předepsané očištění (např. před svatbou, po menstruaci, po porodu) a k rituálnímu ponoření konvertitů; ve starověku používali mikve zejména kněží)⁶⁸, Samuel Isak se ženou Rosinou a čtyřmi dětmi;
- dále je zmíněn Mandl Joachim (byl podporován svým bratrem, obchodníkem ve Volyni) se ženou Chayle a třemi dětmi, kteří žili ve vrchnostenském domě.

---

⁶⁵ Tamtéž. Str. 45.

⁶⁶ Srov. Rozkošná, B. Židé ve Vlachově Březí. In: *Z dějin Židů ve Vlachově Březí*. Vlachovo Březí 2006. Str. 64. ISBN 80-239-6750-9.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ *Mikve*. Ottova všeobecná encyklopedie. Svazek 2. Praha: OTTOVO NAKLADATELSTVÍ s. r. o., 2003. Str. 65. ISBN 80-7181-947-6.

V roce 1711 se objevují zmínky o tom, že židovská obec zaměstnávala kantora a košeráka Jonase. Podle judaismu má člověk na planetě hospodařit, nesmí ji ovládat a vykořisťovat. Proto se v judaismu klade důraz na to, zbavit zvíře zbytečné bolesti a stresu. Právě toto je úkolem košeráka, neboli šocheta (vyškoleného řezníka), ten porážku (šchita) provádí hladkým a ostrým nožem bez špičky, kterým bez přerušení přetne hrtan a jícen zvířete a zvíře rychle vykrváčí a umírá.

Během let 1717 až 1799 se ve Vlachově Březí držel stálý počet přibližně 13 židovských rodin. Jednalo se přibližně o 72 osob patřících do židovské obce ve Vlachově Březí. Byli to ponejvíce obchodníci s koloniálním, střížním zbožím, s kožešinami, podomní obchodníci, také jeden obuvník, trafikant, ale i žebrák či dvě vdovy, také žebračky. Počet židovských obyvatel se stále držel přibližně tohoto čísla, a to z toho důvodu, že v roce 1727 byl vydán tzv. familiantský zákon, o kterém již bylo pojednáno výše a který zabraňoval zvyšování počtu židovských rodin v Čechách. Pro srovnání uvádím celkový počet židů v Čechách a na Moravě v roce 1726, kdy v Čechách žilo 8 341 židů a na Moravě 5 106 židů.⁶⁹

*„Pro jednotlivá panství se vedly tzv. soupisy familiantů, které jsou velmi cenným pramenem pro dějiny Židů v Čechách. Dochovaly se i pro panství Vlachovo Březí.“*⁷⁰
Podle tohoto soupisu žilo na panství 20 rodin, např.⁷¹:

- *Joseph Popper (zemřel r. 1839) a jeho syn Ezechiel Popper (zemřel r. 1832) se ženou Barborou Löwenweinovou.*
- *Salomon Möller a jeho syn Gottlieb Möller se ženou Elisabeht Goldsteinovou.*
- *Elias Gastner se ženou Annou Zückermanovou, neměli syna a jejich familiantské číslo získal Löbel Fantel, syn Markuse Fantela z Dolního Krušce, se ženou Rosalií Popperovou.*

K roku 1813 se ve Vlachově Březí nachází 15 židovských domů, tj. přibližně 40 osob, tedy mnohem méně než v předcházejících letech. Nicméně již v roce 1826 se lze dočíst o 24 židovských rodinách čítajících 120 osob. Nárůst židovského obyvatelstva ovšem začal koncem 19. století klesat, protože docházelo k protižidovským výpadům.

---

⁶⁹ Srov. Rozkošná, B. Židé ve Vlachově Březí. In: *Z dějin Židů ve Vlachově Březí*. Vlachovo Březí 2006. Str. 50-53. ISBN 80-239-6750-9.

⁷⁰ Rozkošná, B. Židé ve Vlachově Březí. In: *Z dějin Židů ve Vlachově Březí*. Vlachovo Březí 2006. Str. 50-53. ISBN 80-239-6750-9.

⁷¹ Tamtéž.

I v takové malé obci, jako je Vlachovo Březí došlo v prosinci 1897 k vytlučení oken u tří židovských domů.

Od konce 19. století počet židů v obci začal klesat. V roce 1880 zde bylo 108 židů; v roce 1890 počet klesl na 79; v roce 1900 na 58; roku 1910 zde žilo už jen 33 osob; roku 1920 klesl počet na 14 osob a v roce 1930 zde bylo již jen 7 židů.⁷² Při takovém úbytku židovského obyvatelstva se v roce 1924 zdejší židovská obec sloučila se židovskou obcí ve Volyni.

4.2 Židovské památky

Ve Vlachově Březí zůstal zachován zbytek židovské čtvrti s malou synagogou a židovský hřbitov.

4.2.1 Synagoga

Než byla ve Vlachově Březí postavena synagoga, měli židovští obyvatelé již na počátku 18. století modlitebnu, která se nacházela v jednom ze soukromých židovských domů. Koncem 18. století pak byla nedaleko kostela postavena, roubená přízemní synagoga na pozemku, který byl zakoupen roku 1787 za 50 zlatých.

V synagoze se nacházel „*skleněný lustr z konce 18. století, jeden mosazný lustr, nástěnná lampa, opona z r. 1811, nástěnné tabule s hebrejskými texty a povijany na Tóru z let 1824, 1836 a 1846.*“⁷³

K náboženským účelům byla využívána až do počátku 20. let 20. století. „*Poslední velkou slavností v synagoze byla svatba Emila Lederera s Emou Sternovou.*“⁷⁴ Synagoga byla prodána v roce 1924 za 6 000 Kč manželům Stuchlým. „*Dnes se jedná o poslední stojící roubenou synagogální stavbu v Čechách.*“⁷⁵ Byla přestavěna na rodinný dům, a tím se vytratily původní znaky synagogy.

4.2.2 Židovský hřbitov

Není přesně známo, kdy byl ve Vlachově Březí založen židovský hřbitov, avšak nejstarší zmínka o něm pochází z roku 1692, kdy židé museli platit ze hřbitova daň. V soupisu památek okresu prachatického se uvádí, že hřbitov vznikl v době založení

---

⁷² Srov. Rozkošná, B. Židé ve Vlachově Březí. In: *Z dějin Židů ve Vlachově Březí*. Vlachovo Březí 2006. Str. 55. ISBN 80-239-6750-9.

⁷³ Tamtéž. Str. 64.

⁷⁴ Rozkošná, B. Židé ve Vlachově Březí. In: *Z dějin Židů ve Vlachově Březí*. Vlachovo Březí 2006. Str. 64. ISBN 80-239-6750-9.

⁷⁵ Tamtéž.

náboženské obce v polovině 17. století. Rozkládá se na ploše 1 378 m², je zde dochováno 170 náhrobků, nejstarší z nich je z roku 1729.⁷⁶ Hřbitov byl původně menší, v 18. století a v polovině 19. století byl rozšířen.

Nachází se za bývalým pivovarem, na severním okraji městečka, a dostaneme se k němu po malé cestičce. Když dorazíme ke hřbitovu, vítá nás opravená kamenná brána s umělecky kovanou mříží s motivem Davidovy hvězdy s nápisem:

Mene, tekel... volá čas,

zde se sejdem všichni zas.

K poli mrtvých, kde je klid,

s úctou vzhlížej všechen lid.

Dále si povšimneme pozůstatků vozovny (hřbitovní budovy) a také opravené hřbitovní zdi. Na hřbitov se můžeme dostat také vraty v části severovýchodní zdi. Nejstarší část hřbitova je složena z náhrobků, které jsou řazeny v osmnácti neúplných řadách, v novější části se nachází těchto řad pouze šest a část hřbitova je zcela bez náhrobků. Hřbitov je porostlý travou a rostou zde památné stromy – jasan ztepilý a javor mléč.

Jan Heřman ve své knize *Židovské hřbitovy v Čechách a na Moravě*⁷⁷ uvádí, že nejstarším náhrobkem je náhrobek z bílého vápence z roku 1729. Při prohlídce náhrobků si můžeme povšimnout jejich výzdoby, nacházíme zde symboly Davidovi hvězdy, koruny, sloupů, různé rostlinné motivy, vázy nebo vinné hrozny a na jedné dvojstéle se nacházejí kohenské ruce. Netradiční je náhrobek Theresie Ledererové, který má podobu šestihranného sloupu s německou a hebrejskou deskou. Na některých náhrobcích se dochovaly jména kameníku, jednalo se o W. Haary z Českých Budějovic a F. Herziga (Herzoga) ze Strakonice.⁷⁸

„Na hřbitově jsou pohřbeni Židé ze širokého okolí, např. řada pohřbených pocházela z Husince, z Netolic (krejčí Michael Kauder), z Vodňan i z Prachatic, mezi

⁷⁶ Srov. Rozkošná, B., Jakubec, P. *Židovské památky Čech. Historie a památky židovského osídlení Čech*. ERA group spol. s r. o. Brno 2004. Str. 412. ISBN 80-86517-64-0.

⁷⁷ Heřman, J. *Židovské hřbitovy v Čechách a na Moravě*. Vydání 1. Praha 1979. Ústřední církevní nakladatelství.

⁷⁸ Srov. Rozkošná, B. Židé ve Vlachově Březí. In: *Z dějin Židů ve Vlachově Březí*. Vlachovo Březí 2006. Str. 66. ISBN 80-239-6750-9.

nimi r. 1896 vojenský lékař z Prachatic MUDr. Eduard Baks.“⁷⁹ Poslední pohřeb se uskutečnil 29. 11. 1932 a byl to pohřeb bývalého obchodníka Alberta Sterna z Vlachova Březí. Náhrobek se na hřbitově dochoval.⁸⁰

Hřbitov prošel mnohými úpravami a také změnou vlastníků, nejprve patřil Židovské náboženské obci ve Vlachově Březí, v roce „1926 bylo vlastnické právo přepsáno na Židovskou náboženskou obec ve Volyni, po druhé světové válce na Židovskou náboženskou obec v Písku.“⁸¹ Nyní židovský hřbitov vlastní Židovská obec v Praze. Hřbitov je zcela přístupný lidem, a proto je často terčem vandalů.

Poslední velká oprava židovského hřbitova proběhla „v letech 1987-99 za podpory Obecního úřadu ve Vlachově Březí, Okresního úřadu v Prachaticích a Židovské obce v Praze a zásluhou řady občanů z Vlachova Březí i odjinud.“⁸² Slavnostní otevření a znovu zasvěcení hřbitova proběhlo 5. 9. 1999 za přítomnosti vrchního kantora synagogy v Brně Arnošta Neufelda a duchovního Církve československé husitské Vladimíra Valíčka. Iniciátorem a účastníkem opravy hřbitova byl Dr. Jan Podlešák, učitel Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

4.3 Osobnosti

Mezi osobnosti Vlachova Březí patří poslední židovská rodina Ledererova, která zde vlastnila obchod. Doba nacismu tuto rodinu rozdělila a přežily pouze děti Arnošt a Ela.

4.3.1 Rodina Ledererova

O rodině Ledererových se můžeme dočíst v knize: *Z dějin Židů ve Vlachově Březí*⁸³ a to v kapitole samotného pana Arnošta Lederera, o kterém budu hovořit níže: *O osudech poslední židovské rodiny z Vlachova Březí*. Rodina Ledererova, byla poslední židovskou rodinou na přelomu konce 30. a počátkem 40. let 20. století v tomto městečku.

Arnošt Lederer vzpomíná ve zmíněné kapitole na útrapy, kterými si prošla jeho rodina. Začíná vzpomínkou na svého dědečka Alberta Sterna, který se narodil v roce 1843, ještě do doby téměř poklidné. Vlastnil obchod a malé zemědělské hospodářství.

⁷⁹ Rozkošná, B. Židé ve Vlachově Březí. In: *Z dějin Židů ve Vlachově Březí*. Vlachovo Březí 2006. Str. 65. ISBN 80-239-6750-9.

⁸⁰ Srov. Rozkošná, B. Židé ve Vlachově Březí. In: *Z dějin Židů ve Vlachově Březí*. Vlachovo Březí 2006. Str. 66. ISBN 80-239-6750-9.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² *Roš Chodeš 11/1999*. [on-line]. Dostupné na www.holocaust.cz.

⁸³ Lederer, A. O osudech poslední židovské rodiny z Vlachova Březí. In: *Z dějin Židů ve Vlachově Březí*. Vlachovo Březí 2006. ISBN 80-239-6750-9.

Pan Lederer píše, že to jeho dědeček v životě neměl lehké. Ve svých 70 letech pohřbil svou druhou manželku a dceru, které zemřely na následky epidemie, šířící se Evropou po skončení první světové války. Pohřbil také svého 21letého syna Arnošta, který padl na frontě v Karpatech v roce 1915, což se můžeme dočíst také na památníku obětem první světové války ve Vlachově Březí. Pan Albert Stern měl ještě jednu dceru, nejmladší Emmu, matku pana Arnošta Lederera, u které mohl dožít svůj dlouhý život „v zasloužilém klidu jako zdravý, stále čiperný a všude dobře známý, respektovaný a oblíbený starý pán, obklopený svou zbývající rodinou včetně vnoučat.“⁸⁴ Zemřel v roce 1932, po krátké nemoci, ve věku 89 let a jako poslední židovský obyvatel Vlachova Březí, „byl pohřben s velkou slávou a za účasti celého městečka na místním židovském hřbitově.“⁸⁵

4.3.1 Emil a Emma Ledererovi

Matka Arnošta Lederera, Emma Ledererová (roz. Sternová) se v roce 1920 provdala za rodáka z blízké Volyně Emila Lederera. Ten převzal obchod a přístavbou zvětšil dům Sternových. Arnošt Lederer zmiňuje, že může „s dobrým svědomím říci, že moji rodiče byli obecně oblíbeni, neměli nepřátele a Vlachovo Březí bylo jejich skutečným domovem.“⁸⁶ I přes svou oblíbenost, ani tato rodina neunikla projevům antisemitismu. „Na přelomu let 1938/1939 došlo ke zrušení židovského hřbitova, poválení pomníků, a přeražení náhrobních kamenů. Nikdy se nevyšetřilo, kdo to udělal.“⁸⁷ Dále se začaly objevovat nápisy, aby lidé kupovali zboží pouze u křesťanů. Rodina Ledererova se musela po okupaci nacisty svého obchodu vzdát. Emil Lederer, navzdory svému špatnému zdravotnímu stavu (srdeční vada), pak sloužil u sedláka.

Byla to těžká doba a židé se až do poslední chvíle nevzdávali naděje na obrat situace, proto většina z nich nechtěla opustit své domovy. Příčinou však byla i finanční situace, neboť na vystěhování z Protektorátu neměla většina židovského obyvatelstva dostatek prostředků. „Pro vystěhování do Palestiny, která byla britským mandátním územím, si Anglie kladla podmínku složení poplatku za takzvaný certifikát a to v hodnotě 1 000 anglických liber, což bylo pro lidi středních vrstev nedosažitelná

---

⁸⁴ Lederer, A. O osudech poslední židovské rodiny z Vlachova Březí. In: *Z dějin Židů ve Vlachově Březí*. Vlachovo Březí 2006. Str. 16. ISBN 80-239-6750-9.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Lederer, A. O osudech poslední židovské rodiny z Vlachova Březí. In: *Z dějin Židů ve Vlachově Březí*. Vlachovo Březí 2006. Str. 16. ISBN 80-239-6750-9.

⁸⁷ Srov. Lederer, A. O osudech poslední židovské rodiny z Vlachova Březí. In: *Z dějin Židů ve Vlachově Březí*. Vlachovo Březí 2006. Str. 55. ISBN 80-239-6750-9.

*částka. Také USA pro přijetí přistěhovalců požadovala takzvaný affidavit, tedy listinnou záruku, kterou musel zaplatit nějaký movitý americký občan za přistěhovalce. Tyto státy byly přistěhovalcům alespoň takto otevřeny, ale velká většina ostatních států byla přistěhovalcům uzavřena. Po válce se prozradilo, že státy, které byly brány jako slušné a demokratické, do kterých Židé ilegálně prchali, tak je tyto státy po překročení hranic často vracely zpět do Německa, tedy na jistou smrt. Jedná se například o Švýcarsko.*⁸⁸

Emil a Emma Ledererovi patřili právě do střední vrstvy a na útěk neměli dostatek financí. Své děti, syna Arnošta a dceru Elu, však dokázali zachránit, když je roceu 1939 poslali do Dánska prostřednictvím organizace, která pomáhala zachraňovat děti.

Ve Vlachově Březí se našli lidé, kteří se snažili zbylým členům rodiny Ledererů pomoci, ale našel se i takový člověk, který si chtěl na neštěstí druhého přizívit. V roce 1941 byl Emil Lederer, na základě udání, uvězněn a vyslýchán ve vězení v Českých Budějovicích. Díky opakované intervenci z Vlachova Březí byl po šesti týdnech propuštěn ve velmi zuboženém stavu. Zanedlouho poté začaly v kraji deportace židů. V databázi obětí na webové stránce *holocaust.cz*⁸⁹ můžeme najít informace o deportaci Emila a Emmy Ledererových:

Emil Lederer, narozen dne 4. 10. 1892, byl převezen transportem Akb, č. 329, dne 18. 4. 1942 z Českých Budějovic do Terezína a dalším transportem Al, č. 900, dne 23. 4. 1942 z Terezína do Lublinu. Zahynul dne 4. 7. 1942 v Majdanku. Emma Ledererová, narozena dne 29. 1. 1895, byla převezena také dne 18. 4. 1942 transportem Akb, č. 330 z Českých Budějovic do Terezína a dne 23. 4. 1942 transportem Al, č. 901 z Terezína do Lublinu, kde zahynula. Emma a Emil Ledererovi jsou zapsáni na zdi Pinkasovy synagogy v Praze mezi dalšími více než 77 tisíci jmen obětí holocaustu z Čech a Moravy.⁹⁰ Dům rodiny Ledererových získal kolaborant, který je udal, nechal si vše, co se mu líbilo, a ostatní majetek byl vydražen.

4.3.2 Únik Arnošta Lederera⁹¹

Arnošt Lederer syn Emila a Emmy Ledererových se narodil ve Vlachově Březí, dne 14. května 1924. Navštěvoval zde obecnou školu, v roce 1938 dojížděl na gymnázium do Prachatic, v mládí navštěvoval sionistický kroužek Tchelet lavan, který

⁸⁸ Srov. Tamtéž. Str. 20.

⁸⁹ Srov. Databáze obětí. [on-line]. Dostupné na: www.holocaust.cz.

⁹⁰ Srov. Lederer, A. O osudech poslední židovské rodiny z Vlachova Březí. In: *Z dějin Židů ve Vlachově Březí*. Vlachovo Březí 2006. Str. 37. ISBN 80-239-6750-9.

⁹¹ Srov. Audio nahrávka paměti národa.

byl zaměřen na turistiku, skauting, tramping, židovské dějiny, tradice, hebrejštinu, Zemi izraelskou či sionismus.

Po mnichovské dohodě byly Prachatice zahrnuty do Sudet a gymnázium bylo přeloženo do Vodňan. Po zřízení Protektorátu židé nesměli navštěvovat školy, jako bylo například gymnázium, které navštěvoval Arnošt Lederer. Pár měsíců před tím, než odjel transportem do Dánska, byl přijat v Praze do Přeškolovacího kurzu pro židovskou mládež, s názvem Alija⁹², sionistickou školu, která měla připravit emigranty do Palestiny.

Tento přeškolovací kurz pro židovskou mládež, organizovaný židovskou obcí a sionistickým hnutím, měl za cíl zachránit co největší počet židovských dětí. Byla to příprava pro emigraci do tehdejší Palestiny. Arnošt Lederer zde byl od května 1939 do září 1939. Vyučovaly se zde předměty jako na gymnáziu, ale hlavně židovské dějiny, hebrejšтина a fyzická práce v zemědělství. Proto děti na měsíc odjely do Orlických hor, kde pracovaly na polích, aby si zvykly na tento typ práce, který je měl čekat v tehdejší Palestině.

Předpokládalo se, že pro vycestování do Palestiny dostanou anglická víza, to však bylo zatím odmítnuto a tak děti musely do neutrální země a víza jim měla být dodána později, dodatečně. Výbor žen pro mír a svobodu prosadil, že Dánsko přijme 300 dětí židovského původu z Rakouska, Německa, Čech a Moravy. Z tohoto počtu dětí, dle vzpomínek Arnošta Lederera, jich bylo asi 60 z Čech a Moravy.

Začátkem října, respektive 10. října 1939 jel Arnošt Lederer prvním transportem přes Německo do Dánska na ostrov Sjælland, poté následovaly ještě dva další transporty. Podmínkou těchto transportů bylo, že dětem má být 14 – 15 let a vše muselo být zapláceno nemalou finanční částkou, kterou však rodiče pro záchranu svých dětí neváhali vynaložit. V Dánsku se v té době nacházelo již velké množství uprchlíků, protože ve Finsku probíhala zimní válka, zatímco Dánsko bylo prozatím neokupované.

Bylo přesně zorganizované, do jaké rodiny dítě pojede, každá z těchto rodin však musela za dítě ručit, aby děti nebyly na obtíž dánskému státu. Všech 60 dětí z Čech a Moravy bylo umístěno do rodin, které žily od sebe v okruhu asi 10 - 30 km, nicméně mohly se nadále scházet. Dopisy rodičům byly sice povolené, ale cenzurované.

---

⁹² Cesta vzhůru, výstup, přistěhovalectví do Erec Jisrael (Země izraelské) ze zemí diaspory nebo z vyhnanství.

Arnošt Lederer byl na statku, neuměl dánsky a nikdy nepracoval v zemědělství, přesto ihned nastoupil do zemědělského provozu. Vzpomíná, že statek byl úhledný a dobře vedený. Přirovnává jej k průmyslové fabrice. Práce na statku ho velice bavila, postupně prošel všemi provozy, ale oblíbil si hlavně práci s koňmi, na které mohl mluvit i česky, jak sám zmiňuje v audio nahrávce. Práce byla dobře organizovaná, od hodiny do hodiny s přesnými přestávkami. Na stejný statek se dostala také jeho sestřenice z Volyně, ale u žen nebylo zvykem, že by pracovaly na statku, její práce byla tedy v domácnosti. Společně se sestřenicí se postupně naučil základy dánštiny, osvojil si práci v zemědělství a také v lese.

Po zapracování chtěl vyzkoušet i jiné statky, hledal hlavně takové, kde byli koně. Povedlo se mu nalézt takové dva a zde ještě pracoval. Arnošt Lederer vzpomíná, že děti nebraly žádný plat, byly odkázány na to, co jim lidé dávali, oficiálně zde byly jako schovanci.

Jednou týdně měly děti povoleno chodit do kurzu, pořádaného dánskou židovskou a sionistickou organizací, kde byl kladen důraz na to, že Dánsko je pouze přestupní stanicí do Palestiny. Po roce se však ukázalo, že tento prvotní předpoklad prozatím nelze realizovat a že se jejich pobyt v Dánsku prodlouží.

Hitler obsadil Dánsko a Norsko dne 9. dubna 1940, až do roku 1943 však své síly soustředil po nejméně na Norsko. V těchto letech nesměli dánští Židé, včetně židovských uprchlíků, pobývat ve městech, museli žít na venkově a nesměli být nápadní.

Během této doby se Arnošt Lederer naučil dobře dánštinu, získal zkušenosti ze dvou dalších statků a začal se učit mlékárenství, které považoval za „obor číslo jedna“, jak sám zmiňuje v audio nahrávce. Dánsko dne 29. srpna 1943 vyhlásilo mimořádný stav a následně dne 1. října začalo pronásledování Židů. Němci dostali seznam všech Židů v Dánsku, včetně imigrantů. Pan Arnošt Lederer ve svých vzpomínkách velmi chválí chování dánské policie, podle něho se policie chovala perfektně, když varovala židovské uprchlíky před nacisty. Sám Lederer byl varován policistou, že si pro něho mají v noci přijít. Proto utekl společně se svou přítelkyní Zuzanou (budoucí manželkou), spolužačkou ze školy Alija. Schovávali se postupně u přátel, které si za dobu svého pobytu vytvořili, orientovali se již i v kraji. Předpokládali, že nejbližší cesta do Švédska je z Kodaně, ale momentálně ji nebylo možné využít, proto se museli dostat níže, až nakonec našli rybáře, který je byl ochoten převézt.

Ještě před tím, než odpluli, se Arnošt Lederer snažil nalézt svou sestru Elu, o které věděl, že se do Dánska dostala na pracovní povolení a která byla již vdaná a těhotná. Měla za manžela rakouského uprchlíka, který uprchl již dříve, protože se obával, že je ve větším nebezpečí. Jako ostatní uprchlíci se skrývala, ale panu Arnoštu Ledererovi se podařilo sestru nalézt již s narozenou 14 denní holčičkou. Žádnému z rybářů se nechtělo podstupovat riziko s převozem, nakonec se jim však podařilo jednoho přesvědčit. Rybáři zaplatili veškerými penězi, které měli, moc jich nebylo.

Vypluli na nepříliš vábné malé rybářské loďce spolu s dalšími uprchlíky, kterých bylo plné podpalubí. Bylo nutné vyřešit problém s případným pláčem dítěte, dali mu proto prášek na spaní, ačkoli nikdo z nich nevěděl, jaké množství je vhodné pro takhle malé nemluvně. Nakonec se právě malému miminku plulo ze všech nejlépe, protože celou 12 hodinovou plavbu, která normálně trvá jen jednu hodinu, prospalo. Rybář nabíral směr, aby to nebylo nápadné a pak to stočil ke Švédským břehům. Pan Lederer vzpomíná na mořskou nemoc, zápach linoucí se v podpalubí, namačkané lidi, nervozitu. Když zrovna nebyla německá loď na dohled, mohli vylézt z podpalubí a vyprázdnit své žaludky přes palubu.

Po 12 hodinách připluli ke Švédským břehům, kde na ně čekala Švédská policie. Dostali se tedy v pořádku do svobodného státu, který nebyl okupovaný. Ve Švédsku se jich ujal generální konzul Kostariky, a to jen díky malému dítěti, protože konzul chtěl udělat dobrý čin. Dal jim peníze na cestu, které jim umožnily dostat se do uprchlického tábora, kde zůstali jen několik dní.

Švédská organizace fungovala perfektně, jejich postoj k uprchlíkům byl však jiný než v Dánsku. Dáni považovali uprchlíky za rovnocenné lidi, Švédi se chovali k uprchlíkům jen jako k někomu, komu konají dobročinnost, všem sice pomáhali, ale pan Arnošt Lederer uvádí, že u nich neměl pocit, že se s nimi chce seznámit. Budoucí manželka pana Lederera, Zuzana, dostala místo v textilní továrně, pan Lederer v mlékárně.

Prostřednictvím Československého spolku, fungujícímu ve Švédsku, si zažádali o navrácení ztraceného československého státního občanství, a tak se Arnošt Lederer, mohl hlásit do československé armády. Dne 25. ledna 1944 vstoupil do československého zahraničního odboje na západě. Letěl do Anglie speciálním ilegálním a tajným anglickým vojenským letadlem, kde byl jediným Čechem, spolu s ním letělo

pět Holanďanů. Každý vyfasoval padák a samonafukovací člunek a anglický seržant jim vysvětlil, jak se s těmito věcmi zachází. Moc mu nerozuměli, ale pochopili, že mají počítat se vším. Letadlo letělo přes okupované Norsko, proto muselo letět ve velké výšce. Československá zahraniční armáda měla svoji základnu v Anglii a Arnošt Lederer se už jako voják této armády účastnil akcí na západní frontě. Poslední jeho akce byla na severu Francie u Denkerque.

Po válce se vrátil zpět do Československa. Celou dobu ho držela naděje na návrat domů, ale bohužel se neměl kam vrátit a rodiče, které viděl naposledy v 15 letech, zahynuli v koncentračních táborech, což ještě nevěděl. Se sestrou se snažili po rodičích pátrat, ačkoli jediná informace, kterou měli k dispozici, byl jejich odjezd do Terezína. Věděli jen, že odjeli do Terezína, stále věřili, že je musí nalézt. Zmatek na úřadech zhoršoval hledání, postupně se ovšem odhalovala krutá pravda o osudech jejich rodičů.

Pan Lederer v audio nahrávce dále hovoří o tom, jak se snažil získat zpět dům své rodiny. Také se pokoušel z domu vystěhovat manželku zmiňovaného kolaboranta, který nejprve uprchl, po nějaké době byl nalezen a odsouzen, avšak podařilo se mu opět utéci a již nebyl vypátrán. Manželka kolaboranta odmítala dům opustit, pan Lederer dodává, že si vždy uměla získat na svou stranu vlivné osoby, k čemuž využívala ženské zbraně, přes to se mu nakonec podařilo tuto ženu z domu vystěhovat a získat ho zpět do svého vlastnictví. Musel ovšem ještě doložit, že jeho rodiče jsou mrtví. To, že se jeho rodiče hlásili vždy k české národnosti, mu navrácení domu usnadnilo. Dům byl však ve špatném stavu, Arnošt Lederer nedisponoval finančními prostředky na jeho údržbu, a proto jej musel prodat, většinu peněz dal své sestře, která se vystěhovala do Izraele, kde si založila rodinu a zemřela v roce 2002 v 81 letech. Její děti, i přes to, že jejich otcem není Čech a narodily se v cizině, cítí kladný vztah k Česku a mnohokrát zde už také byly, samozřejmě i ve Vlachově Březí.

Pan Lederer se oženil s přítelkyní Zuzanou, se kterou má syna a dceru. I přes nedostatek financí, chtěli žít jako rodina. Každý měsíc byli v zastavárně, aby mohli vyjít. Zatím bydleli u známých. Později pan Lederer dostudoval gymnázium a absolvoval právnickou fakultu v Praze, pracoval jako ekonom. Manželka Zuzana získala práci jako tlumočnice dánštiny a švédštiny a od šedesátých let 20. století pracovala na dánském velvyslanectví. Syn i dcera vystudovali Vysokou školu chemicko-technologickou. Arnošt Lederer se svou manželkou a dětmi se usídlili

v Praze. Nepodařilo se mi bohužel dohledat, zda pan Lederer se svou manželkou stále žije.

5 Volyně

Volyně je město ležící na Jihu Čech, které již spadá do okresu Strakonice, ale souvisí s židovskou historií města Vlachova Březí, které je od něj vzdáleno cca 13 kilometrů. První zmínky o Volyni se objevují již od 12. století, byla městem královským, ležícím na Solné stezce. O osídlení Židy v této době nejsou žádné zmínky. Město se vyvíjelo do obchodního města, kde vznikly také dvě střední školy a jedna vyšší odborná škola.

5.1 Židovské osídlení

Židé se ve Volyni začali usazovat na začátku 16. století, ale nesměli být přes noc ve městě spolu s křesťany a proto byli nuceni žít ve vyhrazených místech pro židy, v ghettech. Ghetto vzniklo v části města zvaném Hradčany, která byla ještě mimo obvod města. Vznikla zde již v 16. století židovská obec a byl zde také vybudován židovský hřbitov.

Židovské osídlení se v průběhu let rozrůstalo a došlo k přemístění ghetta, které bylo nazýváno Židovská ulice nebo také Židovna. Dodnes se tyto názvy používají. V novém ghettu byla postavena synagoga. V roce 1862 k židovské obci ve Volyni příslušelo 158 osob, po roce 1849, tj. po zrušení zákona omezujícího počet židovských sňatků a zákona, který omezoval volný pohyb a usidlování židů, se z Volyně, jako z ostatních městeček a vesnic, židé stěhovali do větších měst. Proto malé židovské obce začaly upadat.⁹³ Tak tomu bylo například i u Vlachova Březí a také v Dubu, když se místní židovské obce posléze sloučili s židovskou obcí ve Volyni.

„V roce 1930 měla Volyně 51 židovských obyvatel, což bylo 1% z celkového počtu tehdejšího obyvatelstva města.“⁹⁴ Židovská obec ve Volyni fungovala až do německé okupace. Z Volyně odešlo nedobrovolně 203 obyvatel židovského vyznání, z tohoto počtu se vrátil pouze Ota Rubín.⁹⁵

---

⁹³ Srov. Šoltysová, P. *Židovský hřbitov*. [on-line]. Dostupné na: www.volyne.eu.

⁹⁴ Podlešák, J. Židovské památky na Prachaticku a Strakonicku. In: *Naše dny se naplnily. Z historie Židů v jižních Čechách*. Str. 178. České Budějovice 2002. ISBN 80-238-9881-7.

⁹⁵ Srov. Matoušek, J. Ve Volyni jsou hroby snoubenců, kteří se nemohli vzít. [on-line]. Dostupné na: www.volyne.info.

5.2 Židovské památky

Mezi židovské památky ve Volyni patří již zmíněná synagoga a židovský hřbitov, ale také zde můžeme nalézt židovské domy, které se nacházely v ghettu, v dnešní Žižkově ulici.

5.2.1 Synagoga

Židovská obec ve Volyni po přemístění do nového ghetta vybudovala synagogu, která byla v letech 1838 až 1840 zrekonstruovaná. Finančním zdrojem pro rekonstrukci synagogy byla výhra v loterii, které se židovská obec zúčastnila.

Synagoga je jednopatrová budova, které dominuje trojdílné průčelí, ve střední části v přízemí je umístěn hlavní vchod, který je chráněn dvěma kamennými toskánskými sloupy. Po stranách vchodu jsou umístěna dvě nově upravená, obdélná okna. Nad hlavní římsou je vztyčený nízký trojúhelníkový štít, který je zdoben vysokým reliéfem znázorňujícím dva lvy nesoucí znakový štít s korunou. Na štítu se nacházejí hodiny bez ručiček, které bohužel upadly a hebrejský nápis.⁹⁶ Součástí synagogy, jak tomu bylo také ve Vimperku, byla škola, kancelář náboženské obce a byt rabína. Synagoga vykonávala bohoslužby až do německé okupace.

Po druhé světové válce se Židovská náboženská obec ve Volyni již neobnovila a synagoga byla předělána na městské kino a hudební školu. Stavební zásahy a úpravy v interiéru svatyně bohužel narušily původní podobu synagogy a nezachovalo se ani žádné vnitřní zařízení. Synagoga je nyní ve vlastnictví soukromého majitele, který zde provozuje diskotéku a tím synagoga ztratila už úplně svůj původní charakter.

5.2.2 Židovský hřbitov

Hřbitov se nachází na Hradčanech, kde se dříve nacházelo židovské ghetto. Židovský hřbitov ve Volyni byl patrně založen po prvním osidlování této oblasti, přibližně v 17. století.

Hřbitov byl zvětšen roku 1870 a v roce 1912 prošel větší opravou. Na hřbitově, se stejně jako u všech zde zmiňovaných hřbitovů nacházejí náhrobky renesanční, barokní,

---

⁹⁶ Podlešák, J. Židovské památky na Prachaticku a Strakonicku. In: *Naše dny se naplnily. Z historie Židů v jižních Čechách*. Str. 179. České Budějovice 2002. ISBN 80-238-9881-7.

klasicistní a novodobé. Starší náhrobky jsou provedené s menší profesionalitou, oproti náhrobkům z 19. století, na kterých je patrná řemeslnická zručnost.⁹⁷

Nápisy na náhrobcích obsahují historické události, krátký životopis zesnulého, jeho životní události, postavení, vzdělání, zásluhy aj. Na tomto židovském hřbitově se nachází spojené náhrobky, které podle výkladu patří snoubencům, kteří si vzali život, protože jim bylo zabráněno vírou nebo státem k sňatku.⁹⁸

Židé z Volyně a širokého okolí byli pohřbíváni na tomto hřbitově až do německé okupace. Po zániku Židovské obce ve Volyni přešel hřbitov do vlastnictví židovské komunity v Plzni a dnes je ve vlastnictví Židovské obce v Praze. Poslední pohřeb na tomto hřbitově se konal v březnu 1941 a jednalo se o pohřeb paní Frýdové. V listopadu téhož roku, byli pozůstalí transportováni do koncentračního tábora a nikdo se již nevrátil.

5.3 Osobnosti

Mezi volyňské osobnosti židovského vyznání mohu zařadit již zmíněného Emila Lederera, který z Volyně sice pocházel, ale později se přizemil do Vlachova Březí. V této podkapitole se zaměřím na osud pana Oty Rubína, který jako jediný volyňský židovský obyvatel přežil nacistické útrapy.

Ota Rubín byl řezníkem ve Volyni a žil zde společně se svou manželkou a dvěma dcerami. O jeho osudu se můžeme dozvědět více díky dopisu, který napsal v roce 1949 svému příteli, volyňskému archiváři Janu Braunovi. Úryvky z tohoto dopisu jsou ve věstníku židovské liberální komunity Bejt Simcha, ročník 9, červenec/srpen 2010⁹⁹, ze kterého budu v této kapitole čerpat. Pan Rubín, který popisuje utrpení své rodiny po německé okupaci Československa. „*Zakázali lidem u nás nakupovat a stýkat se s námi. Český národ nikdo nepřinutil k tomuto zlu, až na výjimku nějaké zrůdy, se kterou bylo později zúčtováno. Stal se pravý opak, zákaznictva houfně přibývalo, až stála před mou řeznickou živností fronta. Čest a chvála našim sousedům – nebáli se*“, zmiňuje pan Rubín ve svém dopise. Dále v dopise píše o tom, jak byli volyňští obyvatelé židovského vyznání deportováni přes Klatovy do Terezína, odkud je dále posílali do Osvětimi. Jeho

⁹⁷ Srov. Šoltysová, P. *Židovský hřbitov*. Dostupné na: www.volyne.eu.

⁹⁸ Srov. Matoušek, J. Ve Volyni jsou hroby snoubenců, kteří se nemohli vzít. [on-line]. Dostupné na: www.volyne.info.

⁹⁹ Srov. Věstník židovské liberální komunity Bejt Simcha, ročník 9, červenec/srpen 2010. *Dopis, o kterém syn nevěděl padesát let*. Str. 10-11. [on-line]. Dostupné na: www.maskil.cz.

rodina zůstala v Terezíně, spolu s dalšími volyňskými židy – rodinou Blochů, Becků, Lewitochů, Fantlů a Ledererů (příbuzní pana Lederera z Vlachova Březí). Ostatní, včetně příbuzných pana Rubína – rodina Rubínů, Frimů a Guttmanů, byli převezeni do Osvětimi a ihned posláni do plynu. Pan Rubín v dopise zmiňuje: *„Moje rodina byla také určena do tohoto transportu, ale my jsme se schovali na půdě za trám, a tím jsme unikli jisté smrti. Nato jsem byl ještě dvakrát v šesti dnech zařazen do transportu a opět jsme šťastně vyvázli. Potom jsem se ale nervově zhroutil a ležel jsem v Terezíně šest neděl. Později jsem se dostal do židovské policejní kuchyně jako kuchař. To mě i rodinu chránilo od dalších transportů.“*

Ochrana kuchařů však pominula a pan Rubín s rodinou byl transportován v květnu roku 1944 do Osvětimi, kde zůstal do konce července a manželku Ernu a dcery Helenu a Blanku pak odvezli do Stutthoffu, kde pravděpodobně zemřely na skvrnitý tyfus, jak se můžeme dále v dopise dočíst. Pan Rubín byl odvezen do Blechhammeru, který byl od Osvětimi vzdálen asi 80 kilometrů. Zde vykonával nejtěžší nádenickou práci, při které ještě více sešel a třikrát byl navržen na likvidaci v plynové komoře, ale byl vždy zachráněn svým přítelem, MUDr. Hirschem, který po válce pracoval jako lékař na kožním oddělení v olomoucké nemocnici.

V prosinci 1944 uslyšel pan Rubín střelbu od Krakova a viděl, jak Němci prchají kolem jejich koncentračního tábora. Rozhodl se proto o únik, který provedl v lednu již roku 1945. Měl na sobě trestanecký oděv a na ruce vytetované číslo, každý by tedy poznal, že je na útěku. Pochodoval proto jen v noci, ale pro svoji slabost, když ze 110 kilogramů vážil nyní pouhých 60, toho moc neušel. Při noční cestě spatřil pod lesem na pasece domek, který při rozednění sledoval a přesvědčil se, že zde žije německá rodina. Nezbyvalo mu nic jiného než riskovat. Vešel proto do domu a lámanou němčinou jim vysvětlil: *„že je stejně pro Německo vše ztraceno, v dálce jsou slyšet ruská děla a jestliže mu pomohou, budou možná potřebovat i pomoc od něho.“* Měl štěstí, dali mu oblečení, jídlo a nechali ho přespat na seníku, kde ale stejně oči nezamhouřil, proto jak sám píše, neměl nejmenší důvod Němcům, po všem, co prožil, věřit. Opustil proto v noci stavení a pokračoval dál v cestě.

Za úsvitu za stromem spatřil dvě osoby se zbraněmi, které na něho zakřičely „*STOJ*“, oddechl si, protože narazil na ruskou průzkumnou hlídku. Takto se dostal do ruské armády, kde byl přidělen k týlové zásobovací jednotce ve vsi Schönwald. Za jeho práci mu velitel daroval bryčku s koněm a vypsals mu dokument, díky kterému mohl bez

problému přejít přes polské hranice zpět do Československa a dne 9. června dojel do Volyně. Zde se hned ptal po své ženě a dětech, ale bohužel se dozvěděl jen špatné zprávy. Vzpomínky na rodinu ho mučily, proto se rozhodl odstěhovat do Karlových Varů, kde dříve řezničil jeho bratr Karel.

„Po nějaké době jsem se oženil s Eliškou, která prodělala podobné útrapy jako já. Spolu máme syna Pavla, kterému, jakmile začne chápat, budu vštěpovat nenávisť ke všemu, co bylo spojeno s fašismem. Národe český! Zůstaň na stráži a nikdy nedovol, aby se opakoval návrat nacismu. Nikdy nezapomeňme na oběti, které přinesla takřka každá naše rodina.“ Zakončil svůj dopis v Karlových Varech, v prosinci 1949 Ota Rubín, rodák z Volyně.

6 Dub u Prachatic

Městys Dub u Prachatic leží nedaleko výše zmíněného města Vlachova Březí. První písemná zmínka o obci pochází z roku 1274. V této době docházelo k postupnému osidlování této krajiny a vzniku obce. Osídlenci získali pozemky za účelem pěstování obilí, chovu dobytka a dalšího hospodářského zvířectva. O židovském osídlení v obci se dozvídáme až na počátku 17. století. Před rokem 1618 zde vzniklo židovské osídlení a existovalo až do německé okupace. Proto můžeme nedaleko Dubu najít židovský lesní hřbitov a bývalou židovskou ulici se synagogou, která byla přeměněna na obytný dům.¹⁰⁰

6.1 Židovské osídlení

I když se počátek židovského osídlení v Dubu u Prachatic datuje do období před rokem 1618, usazování rodin je známé až od roku 1673, roku 1687 se židovské osídlení v obci rozšiřuje.¹⁰¹ Pro snadnější orientaci rozepíší jednotlivé roky a počet obyvatel, tak, aby bylo seznatelné, jak se počet židovských obyvatel postupně zvyšoval, ale následně také poklesl na přelomu 19. a 20. století.

V roce 1702 se v Dubu nacházelo 25 židů starších deseti let; v roce 1723 zde žilo 8 rodin, tedy 38 židů, z toho Daniel Fandl, který byl původem z Vlachova Březí. V roce 1746 v Dubu žilo 26 rodin židovského vyznání, tedy 55 osob. Počet rodin v nadcházejících letech klesal a až v roce 1793 zde můžeme zaznamenat opět větší počet židů, respektive 29 rodin s přibližně 49 osobami. Nejvyšší počet židovského obyvatelstva byl ovšem až v roce 1849, kdy zde bylo 150 židů. Počet židů ovšem začal opět klesat, v roce 1880 zde bylo pouze 36 židů; v roce 1890, 29 židů; rok 1900 hovoří o 23 židech; rok 1910 pouze o 6 židech a rok 1930 jen o dvou.¹⁰²

Zmíněné roky popisují přibývající populaci židovského obyvatelstva v obci Dub, která byla nejvyšší ještě před vznikem samostatné náboženské obce, která vznikla přibližně v roce 1870 a měla 24 členů. V roce 1898 byla obec připojena k náboženské obci Volyně a v roce 1906 byla náboženská obec v Dubu zrušena.¹⁰³

---

¹⁰⁰ Srov. *Historie*. [on-line]. Dostupné na www.dubuprachatic.cz.

¹⁰¹ Srov. Fiedler, J. Dub. In: *Encyklopedie židovských obcí, sídlišť a památných míst na území ČR*. [CD]. Str. 1-2.

¹⁰² Tamtéž, str. 2-5.

¹⁰³ Srov. Fiedler, J. Dub. In: *Encyklopedie židovských obcí, sídlišť a památných míst na území ČR*. [CD]. Str. 5.

Dále se můžeme dočíst v *Encyklopedii židovských obcí, sídlišť a památných míst na území ČR* od pana Fiedlera¹⁰⁴ o tom, že městečko Dub mělo také svého rabína, který zde sídlil v letech 1858 až 1859, tedy v době největšího počtu židovského obyvatelstva ve městečku a ještě před vznikem náboženské obce. Byli zde také učitelé, kteří učili židovské děti, ale i děti z jiných rodin. Učitelé se nacházeli v Dubu také před vznikem náboženské obce, jednalo se o roky 1724, 1745, 1793 a 1847. V Dubu se tedy nacházela také škola, která byla již ve vlastnictví židovské obce Dub. Ve škole byl také byt pro učitele. Škola sídlila v ulici zvané Židovská, v přímém sousedství synagogy. Tato škola sloužila nejen dubským židovským dětem, ale všem z celého vodňanského okolí. Dnes je tato bývalá budova školy přestavěna na patrový dům.

Od roku 1870 v Dubu existoval spolek Chevra kadiša (svaté bratrstvo). Jednalo se o „dobrovolný spolek, který pečuje o nemocné a umírající. Poskytuje útěchu nemocným, což je důležitá micva (příkázání), ale především zařizuje převážnou část povinností, které souvisí s úmrtím člověka (tohora (rituální očista), uložení do rakve, doprovod na hřbitov a pohřbení mrtvého). Členství je čestnou výsadou a je také plněním nejvyšší micvy (gmilut chasadim - dobročinné skutky).“¹⁰⁵

Fiedler dále zmiňuje významná povolání a řemesla židovského obyvatelstva v Dubu, mezi něž patří:

- podomní obchodník s různým zbožím;
- obchodník s peřím, s kožkami, se šatstvem, střížním zbožím a tabákem;
- koželuh;
- řezník;
- učitel;
- panský vinopalník;
- výrobce podpatků;
- draslař (česky flusář - vyráběl louh a draslo z dřevěného popela.¹⁰⁶ Draslo sloužilo k výrobě mýdel a používalo se ve sklárnách);
- nádeník.

---

¹⁰⁴ Srov. Fiedler, J. Dub. In: *Encyklopedie židovských obcí, sídlišť a památných míst na území ČR*. [CD].

¹⁰⁵ Chevra kadiša. In: *Slovníček pojmů z judaismu*. [online]. Dostupné na: www.holocaust.cz.

¹⁰⁶ *Slovník*. [on-line]. Dostupné na wwwold.ekovesnicky.cz.

Židé nejdříve bydleli, jak tomu bylo také ve Vlachově Březí, ve vrchnostenských domech, ve svých vlastních domech i u křesťanských obyvatel. Později vznikla ulice, zvaná Židovská, kde se nacházelo v roce 1837 12 obytných domů a synagoga. V přibývajících letech se ulice rozrůstala a vyrostly zde další 4 zděné domy. V dnešní době je většina domů dochovaných, pouze tři domy neexistují, na jejich místě je dnes pole, ostatní domy jsou buď zcela, nebo částečně zmodernizované.¹⁰⁷

V kronice městečka Dubu z let 1924 až 1965, se lze o židovském obyvatelstvu dočíst: „*Také mnoho židů se zde před léty živilo. Byla zde utvořena náboženská obec židovská a je zde také ovšem již spuštěný židovský kostel, který se stal majetkem dosud zde žijící rodiny po řezníku Salminu Duxovi, jemuž patřilo několik pop. čísel v „Židovské ulici“ k Javornici vedoucí. Správkyňě pošt. úřadu slč. Matylda Weilová je také vyznání židovského.*“ Dále se dozvídáme o mobilizaci v roce 1914: „*Stůjtež zde také jména těch, kteří jako vojáci se jí zúčastnili a všecka hoře a muka nesli.*“ Mezi těmito najdeme jména Oskar a František Duxa.

6.2 Židovské památky

V obci Dub je postavena dnes již předělaná synagoga, dále zde stojí bývalá ulice zvaná Židovská a židovský (lesní) hřbitov, který jako jediný poukazuje na židovskou historii v této obci.

6.2.1 Synagoga

Ještě před vznikem synagogy se v obci nacházela modlitebna, která byla na půdě některého ze židovských domů. Synagoga byla postavena nejspíše v 18. století, později byla přestavována. Nacházela se uprostřed židovské ulice ve dvorním traktu. Bohoslužebným účelům sloužila do počátku 20. století. Po roce 1906 byla synagoga přestavěna na dodnes obývaný obytný dům. Touto přestavbou byl zcela zničen interiér synagogy, jen v exteriéru se dochovala původní podoba severovýchodní strany.¹⁰⁸ Dnešní podoba bývalé synagogy je od ulice oddělena dvorkem a vysokou zdí s vraty. Jediné co se zachovalo, je okno, kterému zůstal původní tvar. „*Pravděpodobně šlo o okno předsíně před ženskou galerií nebo o okno ženské galerie.*“¹⁰⁹ V kronice se o

¹⁰⁷ Srov. Fiedler, J. Dub. In: *Encyklopedie židovských obcí, sídlišť a památných míst na území ČR*. [CD]. Str. 6-7.

¹⁰⁸ Srov. Rozkošná, B., Jakubec, P. *Židovské památky Čech. Historie a památky židovského osídlení Čech*. ERA group spol. s r. o. Brno 2004. Str. 130. ISBN 80-86517-64-0.

¹⁰⁹ Fiedler, J. Dub. In: *Encyklopedie židovských obcí, sídlišť a památných míst na území ČR*. [CD]. Str. 10.

synagoze dále dozvídáme, že: „*Koncem roku 1924 koupil od paní Ros. Duxové pan Emanuel Bluma, listonoš, čp. 10 – židovský kostel na přestavbu na rodinný domek.*“

6.2.2 Židovský hřbitov

Kilometr jižně od městečka se na kopci v lese „Na hájku“ nachází židovský hřbitov. Důvodem založení hřbitova dál od městečka byly pravděpodobně ne zcela dobré vztahy mezi křesťanskou a židovskou komunitou. Hřbitov byl založen přibližně v roce 1705, rozkládá se na ploše 1320 m² a je zde dochováno více než 100 náhrobků od počátků hřbitova až do roku 1940.¹¹⁰

Vzhled hřbitova je podoben hřbitovu ve Vlachově Březí, je také obehnan kamenitou zdí, rozdílem je jeho umístění v lese, kdy je ze všech stran obklopený lesními stromy. Na hřbitově nenalezneme žádnou hřbitovní budovu, ani její pozůstatky. Nejsnáze se sem můžeme dostat po cestě z Dubu okolo zemědělských budov, další varianta je delší cesta, která vede lesem od „vrchcest“ za obcí Budkov.

Ze 100 dochovaných náhrobků jsou nejstarší čitelné náhrobky datované do 18. století. Poslední pohřeb se zde konal 5. května roku 1940, kdy zde byla pohřbena Růžena Duxová. Tento hřbitov stejně jako hřbitov ve Vlachově Březí sloužil také blízkému okolí.¹¹¹

Hřbitov je ve správě Židovské náboženské obce v Praze a postupem let je opravován, jak za pomoci náboženské obce v Praze, tak městečkem Dub a samotnými obyvateli.

Zajímavostí tohoto hřbitova je označení Achabem Heidlerem jako „Políčko královen“. Toto označení je vysvětlováno tak, že na tomto hřbitově se hojně vyskytuje nápis, v různých obměnách, a to je Žalm 45:14 „*Všecka slavná a v nitru jak dcera královská...*“. Achab Heidler hovoří o tom, že toto označení je výstižné, protože tehdy žena a ještě k tomu v Pošumaví neměla lehký život. Muži pak mají na náhrobcích verše, které podle Heilera také vypovídají za vše: „*Byl jeho životem lopoty a soužení*“.

¹¹⁰ Srov. Rozkošná, B., Jakubec, P. Židovské památky Čech. Historie a památky židovského osídlení Čech. ERA group spol. s r. o. Brno 2004. Str. 130. ISBN 80-86517-64-0.

¹¹¹ Srov. Fiedler, J. Dub. In: *Encyklopedie židovských obcí, sídlišť a památných míst na území ČR*. [CD]. Str. 11.

6.3 Osobnosti

Protože ani jeden z posledních dvou židovských obyvatel nepřežil koncentrační tábor, nedochovaly se ani žádné písemné zprávy jako od pana Lederera. Přestože známe pouze jejich jména, data narození a data transportu, zařazují je do osobností městečka Dub, protože patří mezi poslední židovské obyvatelstvo této obce.

Posledním dvěma obyvatelkami byly: Hedvika Duxová, narozena dne 17. 2. 1894 a Rut Kohnová, narozena dne 16. 7. 1927. Obě poslední obyvatelky židovského vyznání byly převezeny transportem Akb, č. 327 dne 18. 4. 1942 z Českých Budějovic do Terezína a z Terezína dále dne 27. 4. téhož roku do Izbica, odkud se ani jedna nevrátila.¹¹²

V kronice se píše: *„Dne 23. III. vystěhována rodina Duxů. Hedvika Duxová a její neteř, židovského vyznání. Odvezeny byly do Terezína, odtud snad do Osvětimi. Žádná se odtud nevrátila.“* V zápisu kroniky jsou malé faktografické odchylky, čemuž se nelze pro neinformovanost obyčejného obyvatelstva malé obce divit.

---

¹¹² Srov. Databáze obětí. [on-line]. Dostupné na www.holocaust.cz

7 Volary

Volary jsou šumavské město ležící nedaleko Prachatic. Význam původně malé osady vzrostl díky Zlaté stezce. Založení Volar lze datovat do 13. a 14. století.

Volary nejdříve patřily vyšehradské kapitule, později Rožmberkům, císaři Rudolfovi II. a Schwarzenberkům. Volary patřily mezi největší sídliště české části Zlaté stezky. Proto také sloužilo jako místo odpočinku a přenocování soumarů, kteří dováželi z Pasova do Prachatic po této cestě sůl a jiné zboží. Díky poloze na Zlaté stezce se Volary dostaly v 16. století do vrcholné doby, kdy se v městečku nacházelo na 13 hostinských, 4 kováři a sídlila tu také řada soumarských rodin.¹¹³ V dnešní době Volary leží blízko turistických stezek a památek.

Ačkoli během existence této obce jsou známi pouze tři židi, kteří zde žili v letech 1880 a 1930, jsou Volary významně spojeny s židovskou historií díky zvláštnímu ženskému židovskému hřbitovu obětí pochodu smrti, který vyšel z Helbrechtsu a skončil právě ve Volarech.

7.1 Pochod smrti

Pochod smrti vyšel z Helbrechtsu dva dny před příchodem americké armády, tedy dne 13. dubna 1945. Na pochod smrti se vydalo na jeden tisíc vězňených žen. *„Trasa vedla z Helmbrechtsu přes Ahornberg, Schwarzenbach a Rehau do Aše, odtud přes Hazlov do Františkových Lázní a dále přes Kaceřov a Bukovany.“*¹¹⁴

Při pochodu smrti putovali vězni z koncentračních táborů převážně po silnicích. Účastnice trpěly hladem a zimou, byly ještě mrazivé noci a několik z účastnic pochodu, přes noc zmrzlo.

Velitel transportu pochodu smrti, důstojník SS Alois Dörr, obdržel rozkaz od vedení SS: *„nestřílet další vězně; nepoužívat a odložit obušky; zničit materiály o koncentračním táboře Helmbrechts; propustit vězně, jakmile se objeví Američané“*. Dörr však žádný z těchto příkazů nerespektoval a transport pokračoval dále.

Než se pochod smrti dostal do Volar, většina žen zemřela, nebo byla zavražděna doprovodem SS. Do Volar došlo 170 žen, později bylo přivezeno ještě 140 žen, které

---

¹¹³ Srov. *Historie města*. [online]. Dostupné na: www.mestovolary.cz.

¹¹⁴ Mager, J., A. *Pochod smrti z Helmbrechtu do Volar*. In *Střední Evropa*, ročník XVI., č.100/2000. Str. 33.

nebyly schopny chůze. Ženy byly umístěny do prostoru volarské pily a do stodoly. Další část směřovala dál na Prachatice.

Transport se pravděpodobně rozdělil na dvě části. Jedna část pokračovala směrem na Cudrovice a Blanický mlýn a druhá část pochodu se vydala na cestu přes močály směrem na Mlýnskou ulici. Obě části se ovšem dostaly na stejnou trasu směřující k Blanickému mlýnu a pravděpodobně se oba transporty spojily a společně pokračovaly směrem na Blažejovice.¹¹⁵

Poblíž Blažejovic byl transport napaden americkým hloubkovým letadlem. Byla zabita dozorkyně pochodu a dvě další byly raněny. Účastnice pochodu se snažily utéci, ale zbývající SS dozorcí jich většinu zastřelili. Poté transport dále pokračoval na Prachatice. SS dozorcí však dostali strach, opustili transport a ženy se rozutekly do okolních vesnic, kde jim byla od většiny obyvatel podána pomocná ruka. Ti, co nepomohli, se zalekli pohledu na zubožená ženská těla.

I ženy, které zůstaly ve stodole a pile, byly SS dozorcí opuštěny a pomohlo jim volarské obyvatelstvo. Výpověď amerického vojáka při pohledu do stodoly na zubožená ženská těla: *„Před stodolou jsem potkal kapitána Wa., a zeptal se ho, co objevil. Odpověděl, že zde má skupinu 118 židovských žen a že něco tak strašného ještě neviděl. Vyzval mě, abych vešel dovnitř a obhlédl situaci, což jsem také učinil. Stodola byla jednopatrová dřevěná barabizna. Uvnitř byla tma a odporná špína všeho druhu. Už při prvním pohledu na tyto nešťastnice jsem byl naprosto šokován, neboť jsem nemohl uvěřit, že je možné člověka takto ponížít, vyhladovět, že je možné, aby někdo byl tak vyzáblý a přitom zůstal za takových podmínek naživu... To, co jsem nakonec v tom malém prostoru spatřil, připomínalo hromadu přes sebe ležících myší... slabých natolik, že se nedokázaly ani pohnout... Jedna věc mě při vstupu do stodoly překvapila. Myslel jsem si, že před námi leží skupina stařen, a zprvu jsem jim hádal něco mezi padesáti a šedesáti lety. Byl jsem překvapen a šokován, když mi jedna z těch dívek na otázku, jak je stará, odpověděla, že jí je sedmnáct. Zdálo se mi, že jí musí být alespoň padesát...“* (Daniel Jonah Goldhagen: *Hitlerovi ochotní katani*)

Paní Růžena Dindová, účastnice pochodu smrti z Helbrechtsu do Volar, vzpomínala v rozhovoru se Stanislavem Motlem: *„Poslední kilometry pochodu jsem už ani nevnímala. Boty jsem už neměla, myslím podrážky. Zbyly mi jen ty vršky a ty jsem měla*

---

¹¹⁵ Srov. Krejsová, J., Krejsa, Z. *Přes Volary přešla smrt*. ČB, 2008, str. 25.

přivázané k opuchlým nohám provázky. V Husinci mě vzali domů nějací starší hodní lidé. A já se mohla po mnoha měsících konečně umýt. Podívala jsem se do zrcadla a strašně jsem se lekla. Pak jsem se podívala za sebe, co je to za tu strašnou ženskou, která se na mě do zrcadla dívala. Potom jsem pochopila, že tou ženskou jsem byla já sama. Tenkrát to byl pro mě úplně cizí člověk, nějaké strašidelné zjevení... Pak jsem se šla zvážit. Měla jsem necelých osmadvacet kilo...“

Ve Volarské kronice se o pochodu smrti píše: „Těsně před příchodem Američanů transportovali gestapáci asi 1500 vězňů, většinou Židů, z Grunbergu na Prachatice. Z obavy před hloubkovými letci uhnul celý transport z Volar na Mlynářovice. Byl však přece napaden a několik doprovázejících gestapáků bylo letcem zastřeleno. Z pomsty, že nebyl zasažen nikdo z vězňů, dal velitel transportu zastřelit 17 vězňů a zakopat do společného hrobu. Na rozkaz Američanů museli zdejší Němci hrob otevřít a mrtvá těla pochovat jednotlivě u volarského hřbitova.“

7.2 Židovské památky

Ve Volarech nebyla nikdy židovská obec, nenajdeme zde žádné židovské domy či synagogu. Nalezneme zde pouze Park přátelství a židovský hřbitov, který je plný ženských obětí pochodu smrti.

7.2.1 Židovský hřbitov

Židovský hřbitov ve Volarech je jiný než ostatní hřbitovy výše zmíněné. Tento hřbitov vznikl v květnu, na konci druhé světové války a je určen výhradně pro oběti pochodu smrti. Nachází se na okraji Volar u městského hřbitova, od kterého je oddělen zídou. Je zde pohřbeno 95 dívek a žen z pochodu smrti, který vyšel z Helmbrechtsu.

V roce 1995 se ve Volarech konal pietní akt, kterého se zúčastnilo na 24 přeživších účastnic tohoto pochodu. Lilli Silbigerová, jedna z účastnic pietního aktu, pronesla následující slova:

„Tyto ženy, které zde leží, neměly to štěstí jako my. Velice trpěly a v posledním okamžiku už neměly sílu vidět světlo před sebou. My, které jsme přežily, si uvědomujeme, že chybělo málo, abychom zde ležely také. Dostaly jsme šanci vybudovat si vlastní rodiny, ale srdce nám krvácí nad osudem našich sester. Děkujeme, že jsme

mohly přijet do Volar. Je to pro nás uklidnění a nadějí, že můžeme odejít s lehkým srdcem. Prosíme, nechte je odpočívat v pokoji.“¹¹⁶

Každá z žen, která se zúčastnila tohoto pietního aktu, dostala od starosty stříbrnou minci raženou pro tuto příležitost, plastiku ženy stojící nad židovským hřbitovem, dále pamětní list a rudou růži. Byly předány také dvě repliky sochy a dvě pamětní plakety, které jsou dnes k vidění v muzeu Holocaustu ve Washingtonu a muzeu Yad Vashem v Jeruzalémě.

Při konání 60. výročí osvobození zde rabín Karol Sidon pronesl: *„Na tomto místě se jen těžko hledají slova. Oběti války byly hrůzné, strašné byly ty, které přinesli vojáci, nejtragičtější ale byly oběti těch, kteří se nemohli bránit. Těm, kteří položili životy ve jménu svobody, vděčíme za to, že můžeme žít. Nesmíme je zklamat. Nezapomínejme na tyto ženy, které zemřely, abychom my mohli žít.*“¹¹⁷

Židovský hřbitov ve Volarech každého uvítá sochou torza ženy, od akademického sochaře Vojtěcha Paříka. Pod hřbitovem je vysázeno 28 thují.

Dne 9. května 1956 byl odhalen pomník s nápisem: *„Věčné památce obětem nacizmu – účastníkům pochodu smrti 1945“*. V roce 1974 byl odstraněn a na levé straně čelní zdi hřbitova byla umístěna vzpomínková deska s nápisem: *„Zde jsou uloženy pozůstatky 96 žen, účastnic pochodu smrti z Ravensbrücku“*. Dne 8. května 1976 byla odhalena deska na pravé straně před vchodem na hřbitov s nápisem v pěti jazycích: *„Na tomto místě jsou uloženy pozůstatky 96 žen, bývalých vězeňkyň z koncentračního tábora Ravensbrück, které po několikaměsíčním pochodu smrti zahynuly mučednickou smrtí v okolí našeho města. Účastnice pochodu smrti byly národnosti české, ruské, polské, maďarské a německé – čest jejich památce“*.¹¹⁸

Ani tyto úpravy však nebyly konečné, k další úpravě došlo, když se zjistilo, že jedna z obětí byl ruský zajatec Gregorij Onopščenko a proto nelze uvádět počet 96 žen, ale 95.¹¹⁹ V horní části hřbitova stojí od roku 1989 pomník s nápisem: *„Je vám to lhostejné, vy všichni, kteří jdete kolem? Pohleďte a vizte, má-li někdo takovou bolest, jaká byla způsobena mně“* (Nář. 1, 12). Před vchodem na hřbitov, je umístěna tabule, kde je v češtině, maďarštině, polštině a němčině napsáno: *„Zde je pohřbeno 95 žen*

¹¹⁶ Krejsová, J., Krejsa, Z. *Přes Volary přešla smrt*. ČB, 2008, str. 95.

¹¹⁷ Krejsová, J., Krejsa, Z. *Přes Volary přešla smrt*. ČB, 2008, str. 99.

¹¹⁸ Srov. Krejsová, J., Krejsa, Z. *Přes Volary přešla smrt*. ČB, 2008, str. 95-96.

¹¹⁹ Srov. Krejsová, J., Krejsa, Z. *Přes Volary přešla smrt*. ČB, 2008, str. 96.

židovského původu, které byly na pochodu smrti v květnu 1945 v okolí města umučeny nacisty“.

Původní podoba hrobů s plechovými destičkami se jmény byla nahrazena kameninovými pomníčky s jednotlivými jmény účastnic. Na deseti z těchto pomníčků se můžeme dočíst „*Neznámá*“, protože jména žen se nikdy nepodařilo dohledat.

7.2.2 Park přátelství

Na památku obětem pochodu smrti byl ve Volarech založen kromě hřbitova také Park přátelství, a to za pomoci tehdejšího starosty Volar a starosty města Helmbrecht. V Parku přátelství bylo vysázeno 96 stromků a keřů, které mají symbolizovat počet pomníčků na hřbitově obětí pochodu smrti. Každý strom je symbolem nového života. Park vznikl u základní školy v ulici U Nádraží. Je zde umístěna pamětní deska s česko-německým nápisem:

HELMBRECHTS - VOLARY

Pochod smrti 1945 Todesmarsch

Usmíření 1995 Versöhnung

7.3 Osobnosti

Mezi židovské osobnosti ve Volarech těžko pro málo významnou židovskou historii někoho zahrnout, nepochybně sem ale patří všechny ženy, které pochod smrti dovedl právě do Volar. Většina žen z pochodu smrti ztratila své domovy, rodinu a blízké. Neměly se kam vrátit, a proto se několik z nich usídlilo v Jižních Čechách. Například v Prachaticích zůstala paní Ida Vávrová (roz. Haberová) a Marie Zioliánská. Ve Volarech zůstala Růžena Dindová a také se sem v roce 1946 vrátila paní Halina Tenglerová (roz. Grabarczyková).

7.3.1 Vzpomínka na pochod smrti paní Růženy Dindové

Paní Růžena Dindová v rozhovoru se Stanislavem Motlem vzpomínala na pochod smrti a z tohoto pramene je možné se dozvědět nejvíce autentických informací o útrapách, které ženy při pochodu smrti zažívaly.

Dle výpovědi paní Dindové bylo těžké v zimním počasí, bez teplého oblečení, obutí, jídla a odpočinku ujít tolik kilometrů, když doprovodem pochodu smrti byli

„esesáci“, kteří, jak vzpomínala paní Dindová: „byli hrozni, ale ty esesačky byly ještě horší. Mlátily nás holemi a zabíjely. V tomhle vynikala hlavně Strašlivá Inge. Dobře, velmi dobře si ji pamatuji. Byla hrozně nelidská. Pro každou maličkost nás bila. A také zabíjela. Jednou jsme musely holýma rukama zahrabat několik ubitých děvčat...“

Vzpomínala také na poslední chvíle pochodu smrti: „Poslední kilometry pochodu jsem už ani nevnímala. Boty jsem už neměla, myslím podrážky. Zbyly mi jen ty vršky a ty jsem měla přivázané k opuchlým nohám provázky. V Husinci mě vzali domů nějakí starší hodní lidé. A já se mohla po mnoha měsících konečně umýt. Podívala jsem se do zrcadla a strašně jsem se lekla. Pak jsem se podívala za sebe, co je to za tu strašnou ženskou, která se na mě do zrcadla dívala. Potom jsem pochopila, že tou ženskou jsem byla já sama. Tenkrát to byl pro mě úplně cizí člověk, nějaké strašidelné zjevení... Pak jsem se šla zvážit. Měla jsem necelých osmadvacet kilo...“

Většinu brutálních nacistů doprovázející pochod smrti se podařilo uniknout, protože si stihli uložit na anonymní bankovní konta množství finančních prostředků, dále si nakradli množství zlata, starožitností a uměleckých děl, díky nimž si zajistili v zahraničí bezstarostný život. Mimo finanční prostředky museli mít také pomoc od konkrétních lidí, kteří jim pomohli a pomáhají dodnes.

Paní Růžena Dindová se k tomuto vyjádřila slovy: „Budte ujištěn o tom, že tihle lidé nebudou nikdy potrestáni. Pochopte, jsou to Němci a jsou doma. A to přece mluví samo za sebe... Víte, já se neumím mstít. Ale nemohu nezapomenout. Nemohu zapomenout na to, co se tenkrát stalo a co nám Němci udělali... Možná se to v Německu změní, až do justice přijde další generace lidí, tihle, co tam jsou, přestože nacismus třeba ani nezažili, jsou s tím hodně spjati, třeba i přes své rodiče, prarodiče... Možná se to pak trochu změní, ale nevím. To už my, co jsme to zažili, včetně našich trýznitelů, budeme asi mrtví.“

8 Prachatice

Město Prachatice leží v Šumavském podhůří, západně od Českých Budějovic. První zmínky o tomto městě jsou z roku 1086¹²⁰, když byly tržní osadou. Ve středověku se Prachatice staly významným tržním městem, za což vděčí své poloze na jedné z nejvýznamnějších obchodních stezek v Čechách, s názvem Zlatá stezka, která přes šumavský prales spojovala Čechy s Bavorskem. Stezka získala neobyčejný význam díky obchodu s bavorskou solí, je proto také označována jako Zlatá solní stezka. Sůl byla dopravována soumary¹²¹ z biskupského města Pasova do Prachatic.¹²²

8.1 Židé v Prachaticích

O židovském obyvatelstvu v Prachaticích existují zmínky již od 14. století, bohužel není znám jeho přesný počet. Do Prachatic židé nejspíše přicházeli z Pasova díky výše zmíněné obchodní stezce.

Významným prostředníkem mezi židy a ostatním obyvatelstvem se stal „*rychtář židů*“. S tímto označením se setkáváme v Prachaticích již ve druhé polovině 14. století. Jednalo se o člena prachatické městské rady.¹²³

V listině z roku 1504 se píše, že skrze židovské nepravé obchody, křesťané přicházejí k chudobě a záhubě. Dále je psáno, že židé jsou ohavní rouhači přeslavné Panny Marie, matky Pána Krista, Boha našeho a víry naší křesťanské. Z těchto důvodů proto prachaticí obyvatelé žádají, aby v jejich městě Prachatice v budoucích časech byl zakázán pobyt židů. „*A jestliže by budúcieh časiech kteří dědici a budúci naši d'ábelským ponuknutím pro lakomství neb kterúkoli jinú příčinu od pokolení židovského svedeni jsúc, jinde na panství pod sebe židy chovati chtěli, kteréhožto zlého Pán Buoh na naše dědice a budúcie dopustiti neráč, všakž proto v městě našem v Prachaticiech ani v podměstie ani v těch vesniciach, dvořiech a mlýnech svrchu vyslovených přes toto naše vysazenie židy nižádným obyčejem nemají chováni a trpěni býti*“.¹²⁴

Listina dokládá, jak ve městě vypadal vztah k židovskému obyvatelstvu a celkově k židům. Židé byli chápáni jako hlavní nositelé lichvy, byli hluboce nenáviděni a bylo

¹²⁰ Ottova všeobecná encyklopedie. Svazek 2. Praha: OTTOVO NAKLADATELSTVÍ s. r. o., 2003. Str. 258. ISBN 80-7181-947-6.

¹²¹ Starověcí a středověcí dopravci na obchodních cestách, kteří převáželi náklad s pomocí zvířat.

¹²² Srov. *Založení města při obchodní stezce*. [on-line]. Dostupné na www.prachatice.eu.

¹²³ STARÝ, V. Židé a Prachatice. In: *Zlatá stezka. Sborník Prachatického muzea*. Muzeum Prachatice 1999. Str. 347-348.

¹²⁴ Státní oblastní archiv v Třeboni, pobočka Český Krumlov, Vrchní úřad oddělení Prachatice, sign. II. C 5 AS Nro.la: CIM III., č. 577, str. 1004 – 1005.

jimi opovrhováno. V listině je zmínka o žádosti, jejímž obsahem je požadavek zákazu pobytu židů ve městě Prachatice, přičemž tento zákaz byl opravdu dodržován po celé 16. století.

Ve druhé polovině 16. století se ovšem prachaticí obyvatelé opět sešli s židy, kteří přijeli do Prachatic jako obchodníci. Měšťané si stěžovali Vilému z Rožmberka na to, že *„židé nějací těchto dnův na 27 koní týmž Volarským peří od nás do Pasova naložili. Nežli by zase odtud sůl vzali, raději prázdni z Pasova se domů navrátili“*.¹²⁵

V 17. století došlo ke změně postavení k židům. Židé byli potřební pro peněžní úvěry, a to zlepšilo postavení židů v Čechách a samozřejmě také v Prachaticích. Ze 17. století se můžeme dočíst v prachatických radních manuálech o přímých dokladech pobytu židů ve městě.

Na zasedání městské rady dne 21. listopadu 1622 bylo usneseno: *„Faltinovi židovi, kterýž u Matěje Zábłatského svůj krám má, zaporučeno, aby železo staré, které před rukama má, na rathouz odvezl.“*¹²⁶

V roce 1623 došlo k prvnímu pokusu o trvalé usazení žida v Prachaticích, městská rada však dne 19. července téhož roku projednala: *„Fojtl žid do dvou nedělí, že má prázen města býti, usnešeno.“*¹²⁷

Dalším židem, který se v roce 1646 snažil o usazení v Prachaticích, byl Izrael Vimberský. Dne 24. září téhož roku bylo projednáváno, že *„žid Izrael Vimberský, o nějž J. M. P. vrchní hejtman, aby do města Prachatic přijat byl a ten židovský handl svůj provozoval, decretírovati ráčí. Zdaž povolení toho se dáti má, čten dekret.“*¹²⁸

Židé se v Prachaticích zdržovali také v roce 1691, kdy bylo dne 28. ledna řešeno: *„Přednešeno skrze pana purkmistra, kterak skoro celý tejden židi v městě se udržují a i přes noc se v městě zdržují. Usneseno, by se od žádného tak trpělo mimo čtvrtku pod*

---

¹²⁵ Státní oblastní archiv v Třeboni, pobočka Český Krumlov, Vrchní úřad oddělení Prachatice, sign. II-316, rapid městského písaře Jeronýma Strachotínského, I. díl z let 1577 – 1591, fol. 259a.

¹²⁶ Státní oblastní archiv v Třeboni, pobočka Český Krumlov, Vrchní úřad oddělení Prachatice, sing. II-196, radní manuál z let 1622 – 1626, 1630 – 1631, fol. 4b.

¹²⁷ Státní oblastní archiv v Třeboni, pobočka Český Krumlov, Vrchní úřad oddělení Prachatice, tamtéž, fol. 46a.

¹²⁸ Státní oblastní archiv v Třeboni, pobočka Český Krumlov, Vrchní úřad oddělení Prachatice, sign. II-201, radní manuál z roku 1646, fol. 104b.

*městkou pokutou.*¹²⁹ Židům byl povolen pobyt ve městě pouze ve čtvrtek a to z toho důvodu, že v tento den se konal v Prachaticích týdenní trh.

O židovském obyvatelstvu v Prachaticích se mi nepodařilo zjistit více informací. Narazila jsem pouze na jméno vojenského lékaře MUDr. Eduarda Bakse z přelomu 18. a 19. století, který je pohřben na židovském hřbitově ve Vlachově Březí. Z toho lze usoudit, že v Prachaticích se ještě v této době mohlo nacházet židovské obyvatelstvo.

Pokud v Prachaticích v této době a ještě v době před mnichovskou dohodou žilo židovské obyvatelstvo, je jisté, že tato dohoda situaci definitivně změnila, protože po ní docházelo k rychlému obsazování pohraničí, tedy i Prachatic. V kronice města Vlachova Březí se můžeme o atmosféře této doby dočíst: *„Poslední naděje. Ve středu 6. října přijeli do Prachatic členové mezinárodní komise. Prohlédli si město i okolí a ptali se na to i ono. Prachatice prý zůstanou v Čechách. Mají českou většinu, českého starostu, české reál. gymnasium a jiné ústavy české a jsou hlavním městem celého okresu. O věci se rozhodne ze středy na čtvrtek. Málokdo spal. Doufalo se v dobro. Němci se usmívali. V 1. hod. ve čtvrtek odp. zaburácela radost: Prachatice zůstanou v Čechách. Lidé se smáli, objímali se a plakali radostí. Zklamání. Byla to mylná zpráva. O ½ 3tí zazvonil telefon: Prachatice zabírá v sobotu 8. října německé vojsko. Nikdo nemluvil. Nikdo se nepohnul. Jako když třískne hrom a zapálí.“*

Kronika přibližuje také podobu vyhánění českých obyvatel města. Ulice se plnily vozíky, vozy s nábytkem, peřinami, ranci s prádlem. Lidé prchali cestou k Husinci, Strunkovicím nad Blanicí, Bavorovu, Vodňanům, Písku, Vlachovu Březí a dále, kde doufali v přátelské přijetí. Kronikář píše: *„Kusy rozbitého a ztraceného majetku, pohozené ve stokách, po silnicích, pláč dospělých i dětí, mužné loučení i tvrdý vzdor. Nelze vypsati. Hrozně smutný pohled.“*

Město Vlachovo Březí přijalo přes 100 těchto uprchlíků a často je i nouzově ubytovalo. Bohužel se mi nepodařilo vyhledat, zda některý z prachatických uprchlíků, byl židovského vyznání.

V Prachaticích nenalezneme žádné židovské památky, ani významného židovského obyvatele, ale pro historii Zlaté stezky měli židé jako obchodníci své významné místo.

---

¹²⁹ Státní oblastní archiv v Třeboni, pobočka Český Krumlov, Vrchní úřad oddělení Prachatic, sign. II-212, radní manuál z let 1689 – 1692, fol. 82a.

9 Dotazník

Následující kapitola je analýzou dotazníku, který se týká základních otázek judaismu a židovské historie v okrese Prachatice. Dotazník je anonymní a je složen z deseti otázek. Není to dotazník s výběrem možných odpovědí, žákům byla dána možnost se u každé otázky rozepsat. Dotazník je určen pro žáky 8. a 9. tříd Základní školy ve Vlachově Březí, Základní školy v Husinci a dále odpovídající ročníky pro Gymnázia v Prachaticích.

9.1 Otázky

Dotazuji se na pojmy, které se týkají obecných znalostí o judaismu a o židovské historii. Na základě odpovědí jsem se chtěla dozvědět, jaké vědomosti mají žáci z výše uvedených škol.

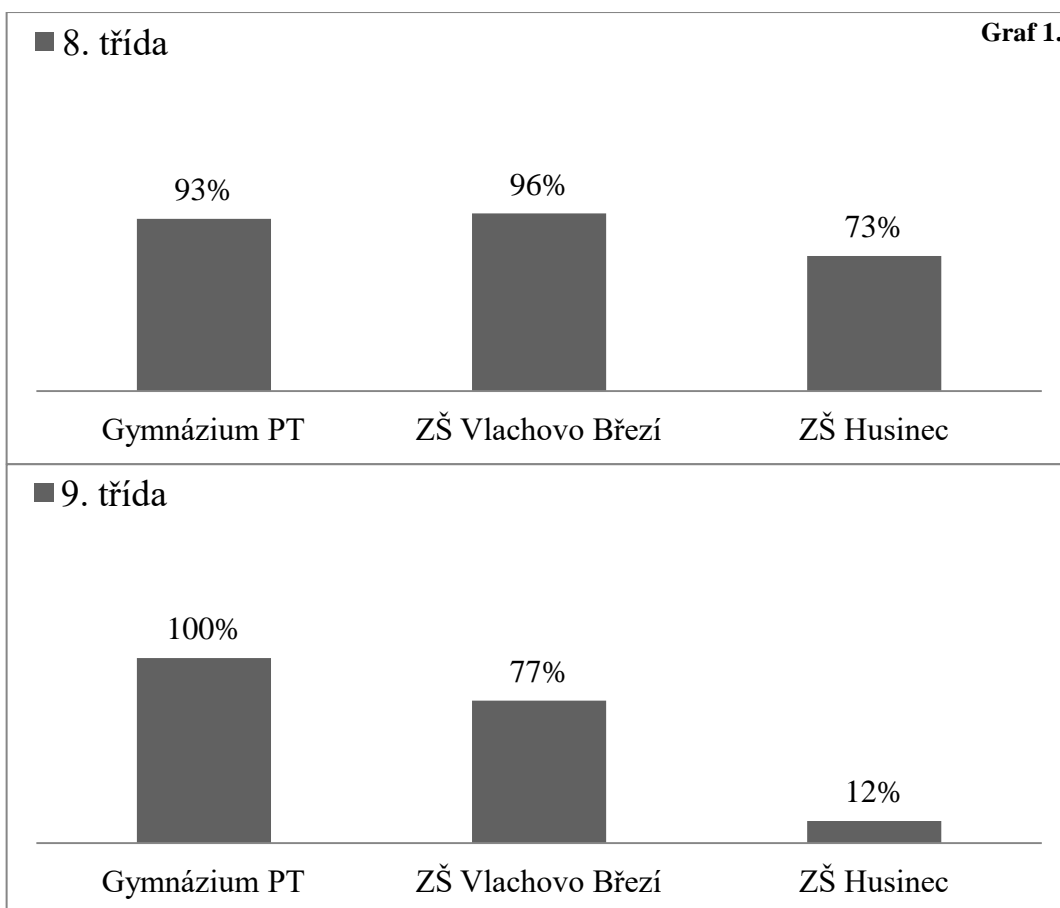
Otázky v dotazníku zní:

- 1) Co je to judaismus?**
- 2) Kdo je žid?**
- 3) Nacházejí se na Prachaticku židovské hřbitovy? Pokud ano, napiš kde.**
- 4) Jak se nazývá židovská modlitebna a jak to v ní může vypadat?**
- 5) Kdo je to rabín?**
- 6) Znáš někoho, kdo je židovského vyznání a v čem je „jiný“?**
- 7) Co je křišťálová noc?**
- 8) Co je to antisemitismus?**
- 9) Co je to holocaust (šoa)?**
- 10) Slyšel/a jsi o pochodu smrti přes Volary? Pokud ano, napiš mi vše, co víš.**

1) Co je to judaismus?

Na první otázku: „**Co je to judaismus?**“ většinou žáci odpovídali kladně. Nejlépe na tuto otázku odpovídali žáci z Gymnázia v Prachaticích, a to z obou zkoumaných tříd. Ani žáci ve Vlachově Březí s touto otázkou neměli problém. Na Základní škole v Husinci mě překvapilo, že žáci z 8. třídy na tuto otázku uměli odpovědět lépe, než žáci z 9. třídy.

Jeden z žáků 8. třídy Základní školy v Husinci odpověděl: *„judaismus je náboženství založené na víře v jednoho boha Hospodina, jinak řečeno židovství, dodržování desatera, zákonů, atd., očekávání příchodu vykupitele, vychází z něho křesťanství“*. Tato odpověď byla jedinou, která byla takto rozsáhle popsána. Ostatní žáci ze všech zkoumaných škol odpovídali podobně, formou: *„judaismus je náboženské vyznání; víra, která byla před křesťanstvím; židovství“*.

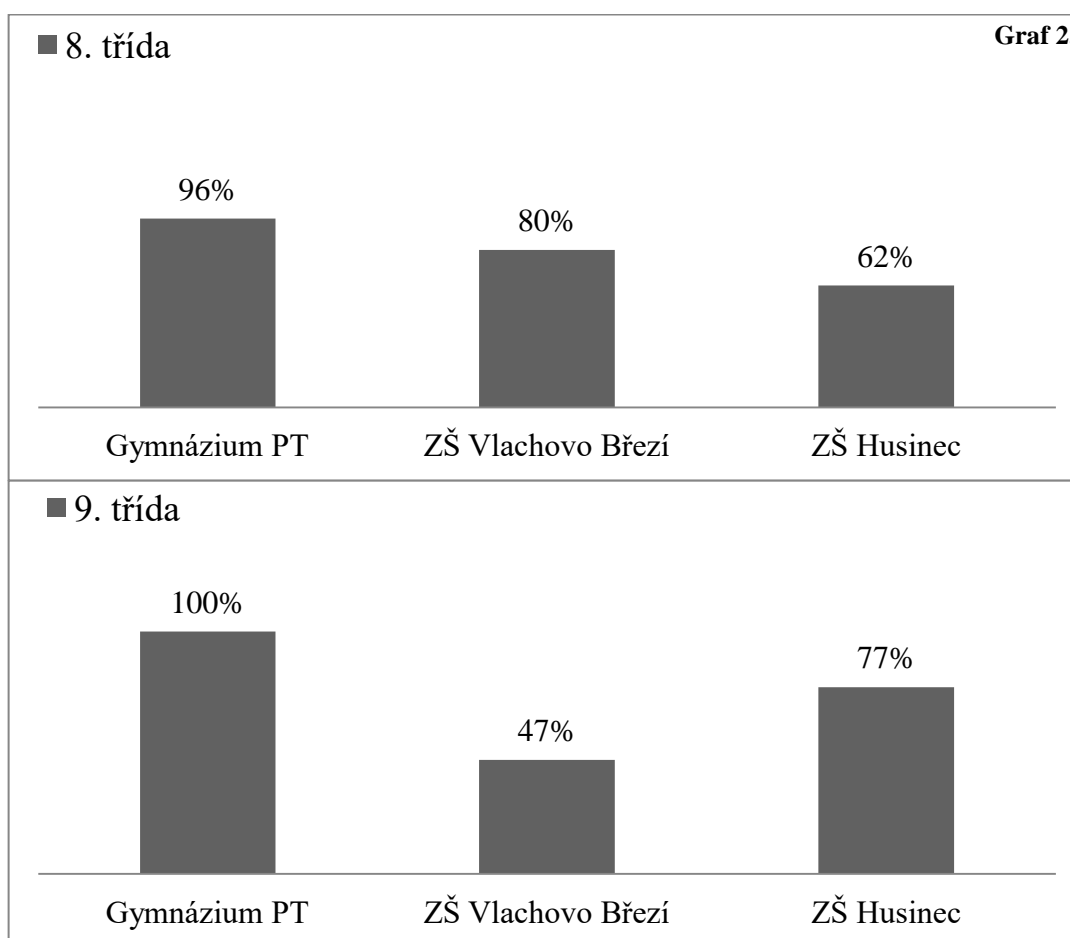

2) Kdo je žid?

Na druhou otázku: „**Kdo je žid?**“ vesměs uměli odpovědět všichni dotazovní. Nejlépe dopadlo opět Gymnázium v Prachaticích. Žáci v Husinci a ve Vlachově Březí jsou na podobné úrovni.

Žáci z 9. třídy Gymnázia v Prachaticích odpovídali, že žid je: „*ten, kdo vyznává židovství, judaismus; ten, kdo uznává starý zákon*“. Žáci z 8. třídy Gymnázia v Prachaticích zmiňovali také tyto odpovědi, ale dále ještě např.: „*židovství se dědí; židé mají obřízku; v historii byli utlačováni*“.

U žáků 8. třídy Základní školy ve Vlachově Březí se objevují stejné odpovědi, jako u žáků z Gymnázia, výjimečná byla jen odpověď, že židé: „*jsou semité*“. Žáci z 9. třídy z Vlachova Březí odpovídají podobně jako žáci z Gymnázia, ale také připisují, že: „*věří v Ježíše Krista jen jako v proroka; čekají na příchod mesiáše*“. U žáků ze Základní školy v Husinci jsem nenalezla žádné jiné odpovědi, než ty, které jsem uvedla u žáků z 9. třídy Gymnázia.

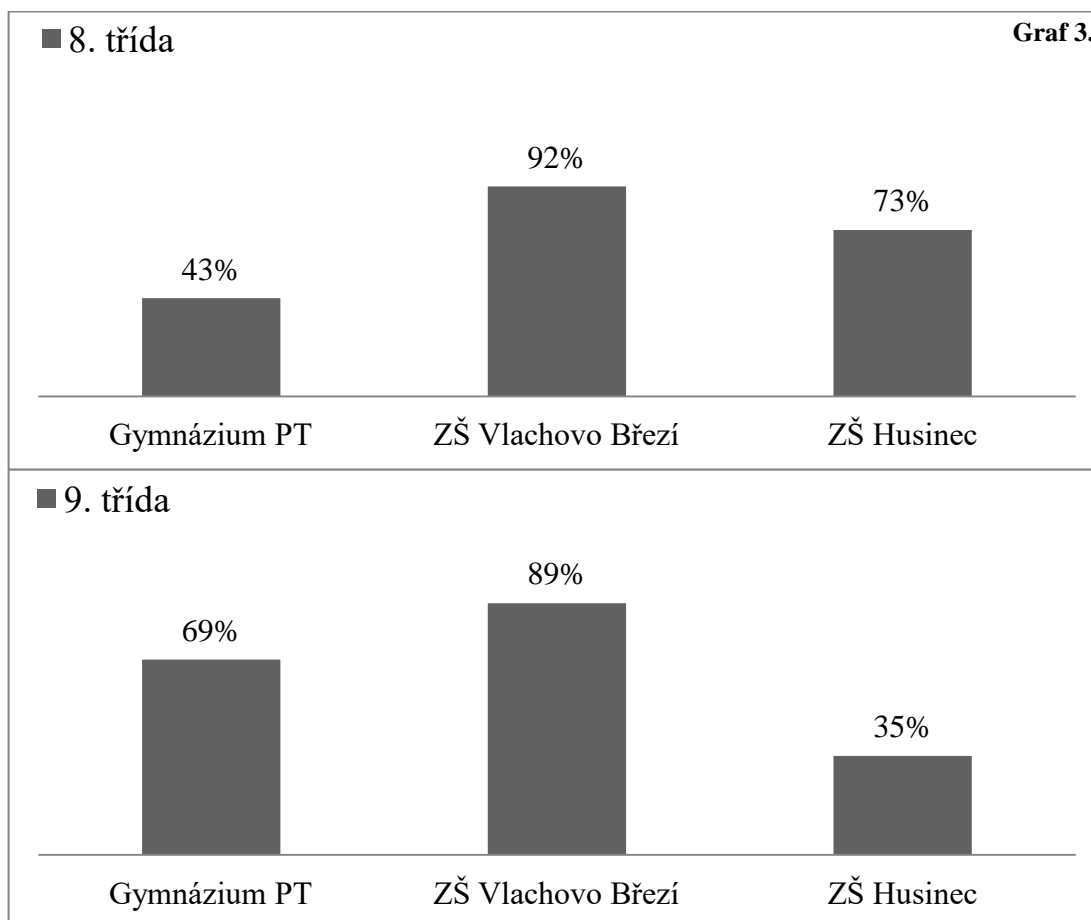

3) Nacházejí se na Prachaticku židovské hřbitovy? Pokud ano, napiš kde.

Na třetí otázku: „Nacházejí se na Prachaticku židovské hřbitovy? Pokud ano, napiš kde.“ uměli nejlépe odpovědět žáci ze Základní školy ve Vlachově Březí, a to opět lépe z 8. třídy, než žáci z 9. třídy. Většina z nich napsala, že se židovský hřbitov nachází ve Vlachově Březí a v Dubu, také se objevují odpovědi, že ve Čkyni a ve Volarech. V 9. třídě ve Vlachově Březí žáci zmiňovali pouze židovský hřbitov ve Vlachově Březí a Dubu.

Základní škola v Husinci se umístila na druhém místě, ale v obou třídách zmiňují pouze židovský hřbitov ve Vlachově Březí.

Gymnázium v Prachaticích se umístilo na posledním místě. Nejvíce odpovědí, týkajících se židovského hřbitova ve Vlachově Březí, jsem získala od žáků z 8. třídy, kteří také napsali Volary a Dub. V 9. třídě pak byl nejvíce zmiňován židovský hřbitov ve Volarech, dále ve Čkyni a o židovském hřbitově ve Vlachově Březí vědělo nejméně žáků.

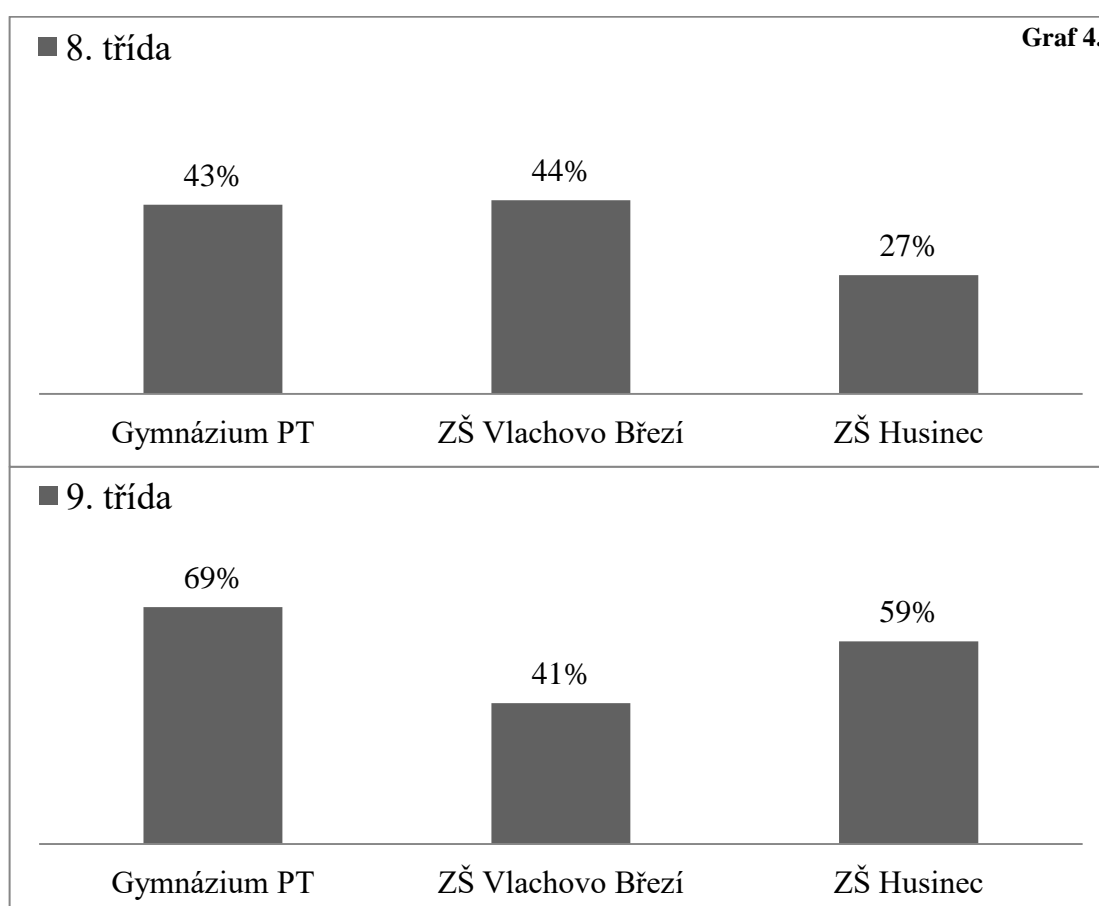

4) Jak se nazývá židovská modlitebna a jak to v ní může vypadat?

Čtvrtá otázka: „**Jak se nazývá židovská modlitebna a jak to v ní může vypadat?**“ dopadla nejlépe pro Gymnázium v Prachaticích, ale ani Základní školy ve Vlachově Březí a Husinci nedopadly v porovnání s Gymnáziem špatně.

Velké množství žáků obou tříd ve Vlachově Březí odpovídalo, že židovská modlitebna se nazývá: „*mešita, nejsou zde lavice a nacházejí se v ní koberce*“. Ti, co na otázku odpověděli správně, že se židovská modlitebna nazývá synagoga, si představují podobně jako žáci z Gymnázia a z Husince, že to v ní vypadá: „*podobně jako v kostele, oltář, lavice, židovské hvězdy; velmi zdobené*“.

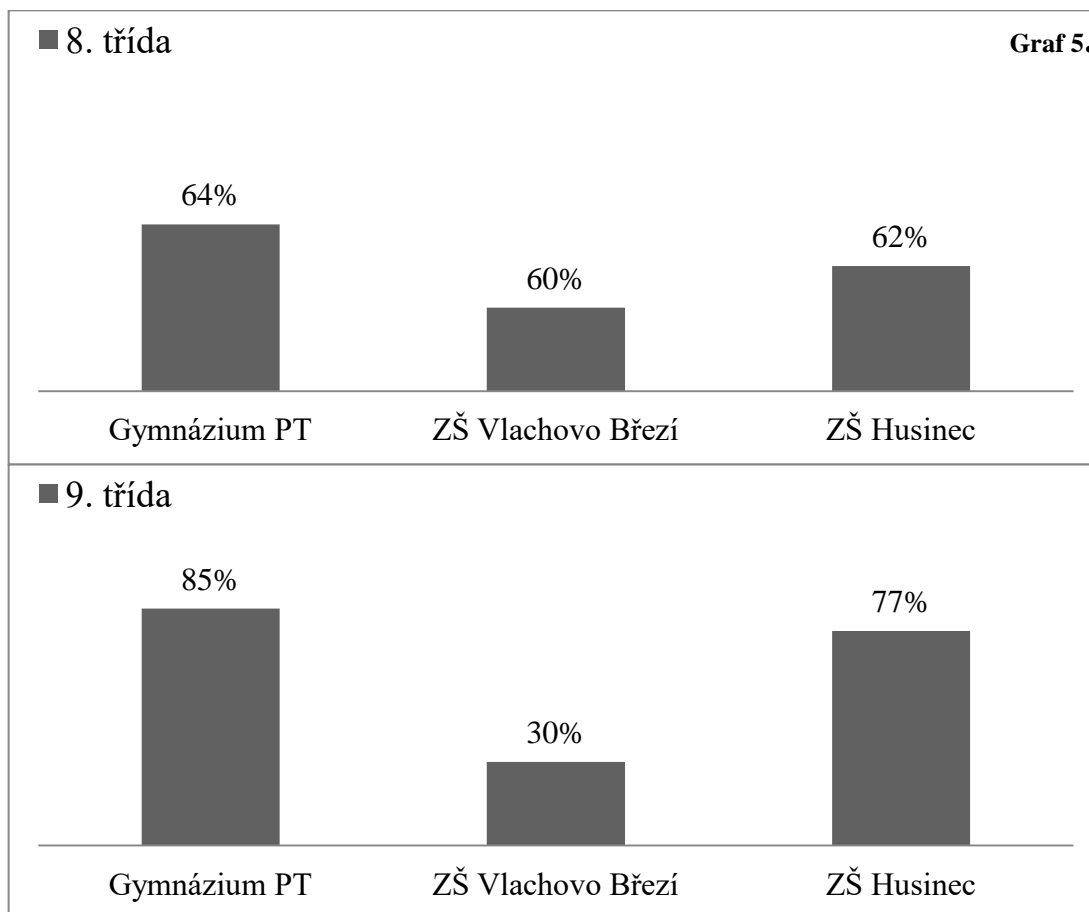

5) Kdo je to rabín?

Pátá otázka: „**Kdo je to rabín?**“ dopadla nejlépe pro Gymnázium v Prachaticích. Na tuto otázku dále odpovídali správně také žáci ze Základní školy v Husinci a nejméně správných odpovědí bylo od žáků z Vlachova Březí, kde žáci 8. třídy mají opět lepší výsledky, než žáci z 9. třídy.

Na Gymnáziu v Prachaticích v obou třídách žáci odpovídali na tuto otázku takto: „*rabín vykládá slovo boží; plní funkci jako kněz u křesťanů; učitel; židovský představený*“.

Podobně jako na Gymnáziu odpovídali také žáci v Husinci a ve Vlachově Březí. V 9. třídě ve Vlachově Březí se žáci zmiňují ještě o tom, že rabín je: „*vysokou náboženskou autoritou v judaismu, učitel*“.

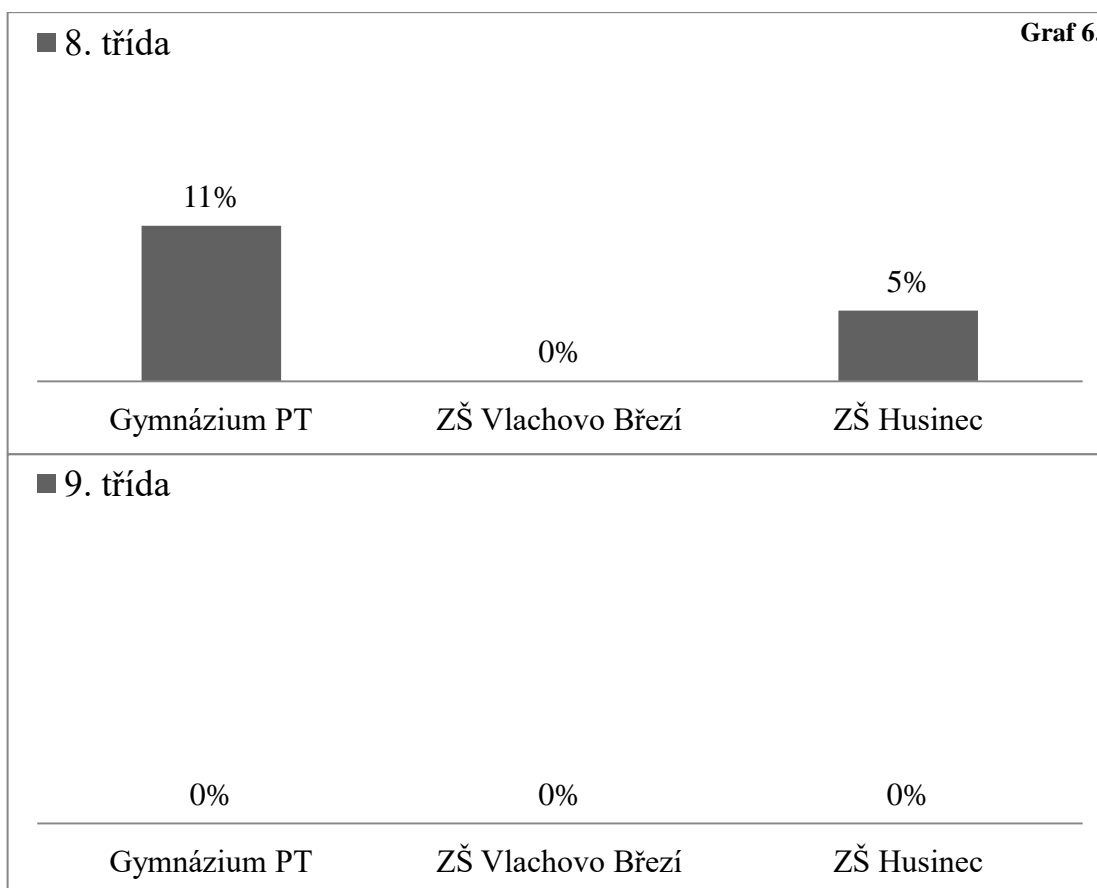

6) Znáš někoho, kdo je židovského vyznání a v čem je „jiný“?

Šestá otázka zní: „Znáš někoho, kdo je židovského vyznání a v čem je „jiný“?“

První část otázky byla pro žáky těžká, proto bylo přidáno, v čem může být „jiný“. Odpovědi na první část této otázky proto nelze považovat za zcela relevantní.

Nejvíce odpovědí formou „ano, znám“ se objevilo v 8. třídě na Gymnáziu v Prachaticích, dále se objevují stejné odpovědi v 8. třídě v Husinci. Odpovědi na část druhou jsou pak velmi pěkné, žáci odpovídali: „jiní nejsou, jsou stejní jako ostatní, jen se liší například oblékáním, zvyky, tradicemi; uznávají starý zákon; křesťané mají sváteční den neděli, židé sobotu – šabat; nejí vepřové“. Tyto odpovědi nalezneme u většiny dotazovaných. Ostatní buď odpověděli pouze, že někoho znají a dále neodpovídali, nebo neodpovídali na tuto otázku vůbec.

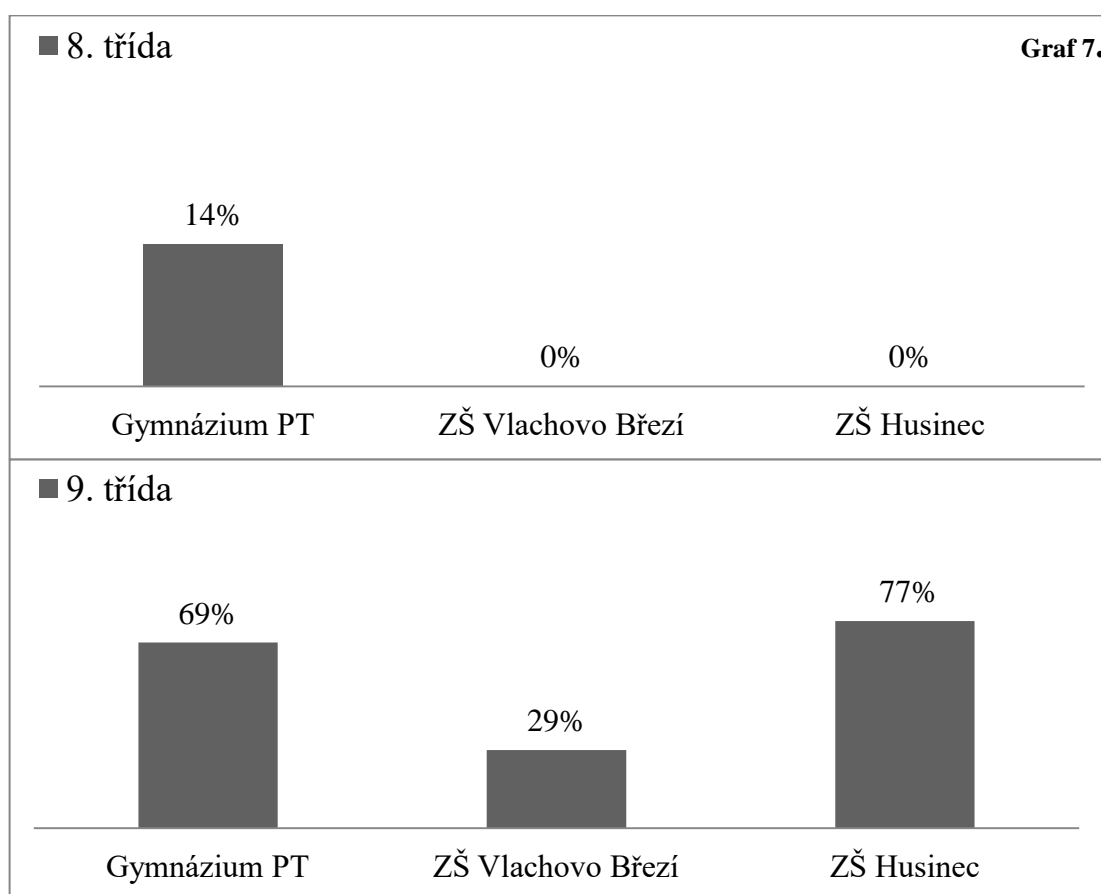

7) Co je křišťálová noc?

Na sedmou otázku: „Co je křišťálová noc?“ uměli nejlépe odpovědět žáci 9. třídy v Husinci, poté žáci Gymnázia v Prachaticích, kde znali odpověď na otázku, na rozdíl od obou Základních škol, také žáci 8. třídy. Nejméně o křišťálové noci vědí žáci na Základní škole ve Vlachově Březí.

Skoro všichni žáci 9. třídy v Husinci odpovídali, že: „se jedná o noc, kdy došlo k rozbití židovských obchodů, proto název křišťálová noc, od skel“.

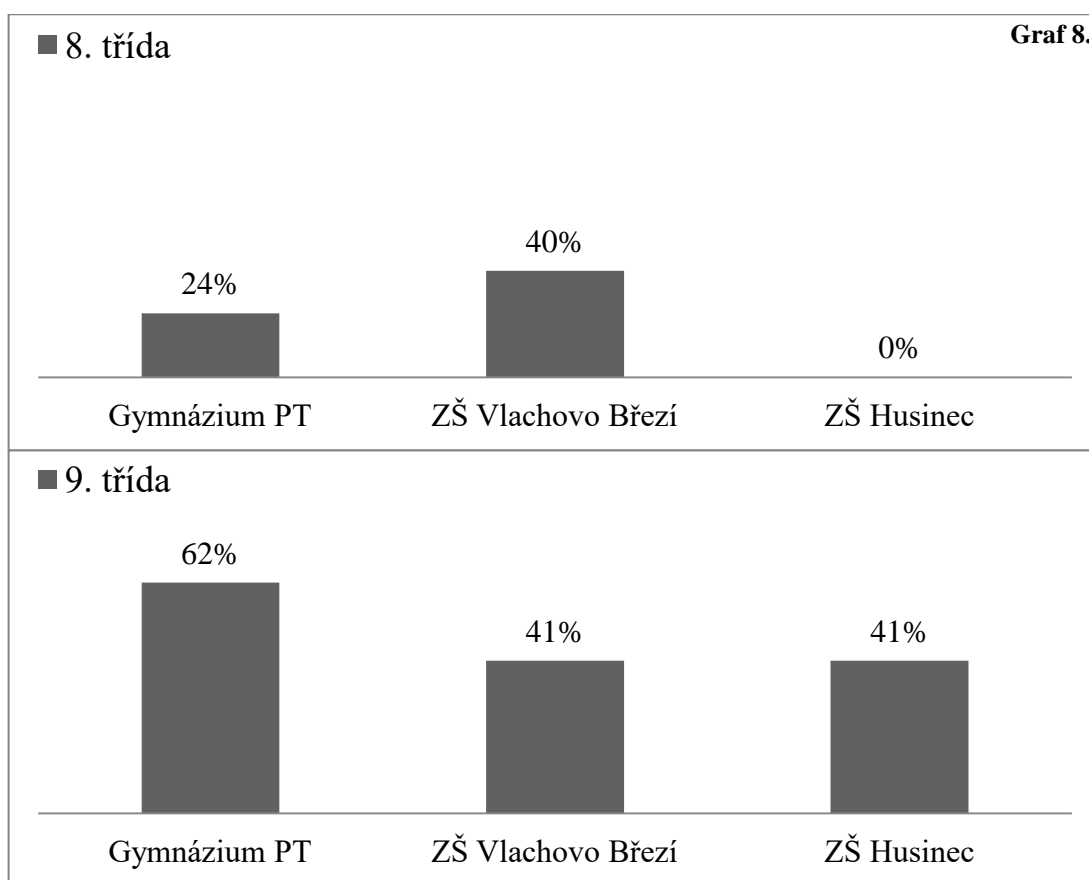
Žáci ve Vlachově Březí a Gymnáziu odpovídali podobně jako žáci v Husinci, ale někteří žáci dodali, že se jednalo o: „pogrom, který byl 9. - 10. listopadu 1938“.

8) Co je to antisemitismus?

Osmá otázka: „**Co je to antisemitismus?**“ dopadla nejlépe pro 9. třídu Gymnázia v Prachaticích. Ve Vlachově Březí na tuto otázku uměli odpovědět nejlépe žáci 8. třídy ze všech třech zkoumaných škol, Husinečtí žáci 8. třídy na tuto otázku neumějí odpovědět vůbec.

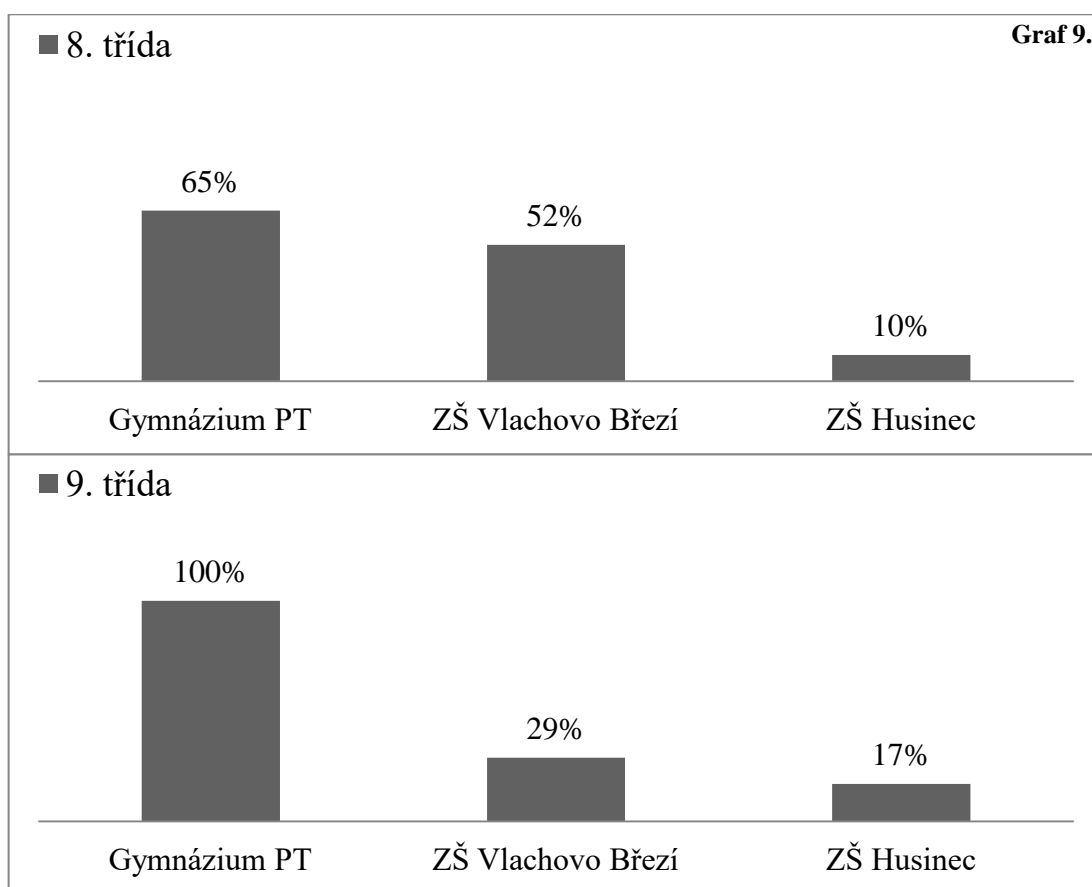
Žáci ze všech zkoumaných škol odpovídali na tuto otázkou formou: „*nenávisť vůči židům; nepřátelství nebo předpojatost proti židům*“.

9) Co je to holocaust (šoa)?

Devátá otázka: „Co je to holocaust (šoa)?“ dopadla nejlépe na Gymnáziu v Prachaticích. Žáci ve Vlachově Březí si s touto otázkou poradili lépe než žáci v Husinci.

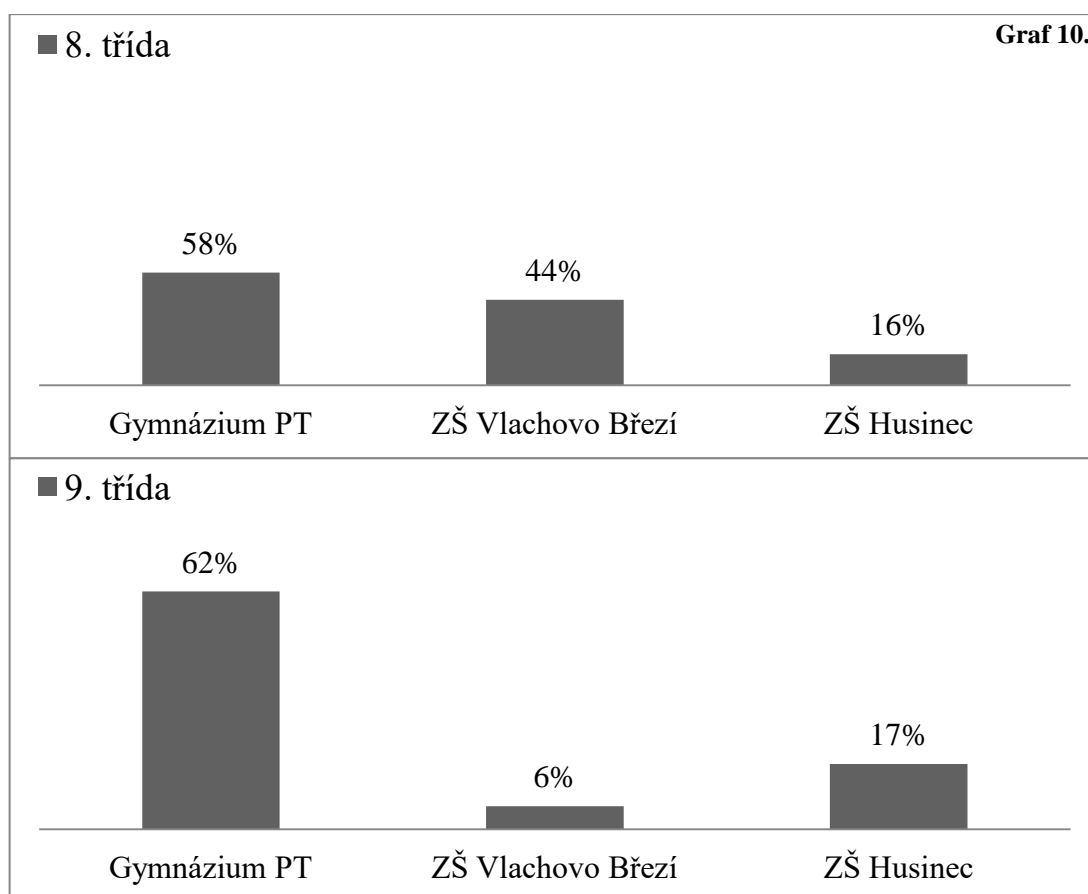
Žáci Gymnázia odpovídali na tuto otázku stejně: „*systematické vyvražďování židů*“. Žáci ve Vlachově Březí a Husinci odpovídali: „*odvádění židů do koncentračních táborů; židovská genocida*“.

10) Slyšel/a jsi o pochodu smrti přes Volary? Pokud ano, napiš mi vše, co víš.

Poslední desátá otázka: „Slyšel/a jsi o pochodu smrti přes Volary? Pokud ano, napiš mi vše, co víš.“ je otázka, u které se žáci mohli více rozepsat. Nejvíce se rozepsali žáci z Gymnázia v Prachaticích, protože ti v porovnání se žáky ostatních škol slyšeli o pochodu smrti nejvíce. Žáci z Gymnázia dokonce věděli, odkud tento pochod smrti směřoval. Zajímavé je, že opět žáci 8. třídy ve Vlachově Březí vědí o této otázce více, nežli žáci z 9. třídy ze Základní školy v Husinci, kteří toho vědí nejméně.

Mezi odpověďmi z Gymnázia jsem narazila na to, že žáci byli ve Volarech na školním výletě, tento žák popsal, že: „šlo o ženský pochod smrti, který směřoval přes Volary na konci druhé světové války“. Mnoho žáků na tuto otázku zmiňují odpovědi, že se ve Volarech nachází hřbitov obětí tohoto pochodu smrti.

Toto učivo je v osnovách až v 9. ročníku, proto mě překvapilo, že žáci 8. tříd mají u některých otázek větší znalosti, než žáci starší, u kterých bych to více předpokládala.

Shora uvedené grafy ukazují, že největší znalosti žáků z 9. tříd, týkajících se judaismu a židovské historie na Prachaticku, mají žáci na Gymnáziu v Prachaticích. Všichni žáci 9. třídy z této školy uměli odpovědět na otázku co je to judaismus, kdo je to žid a co je to holocaust (šoa). Jejich úspěšnost v těchto otázkách byla 100%, u ostatních otázek se již 100% odpověď nevyskytuje u žádných zkoumaných škol. Žáci z 9. třídy měli vysoká procenta odpovědí téměř u všech otázek, pouze u otázky, zda se nacházejí na Prachaticku židovské hřbitovy, byla největší úspěšnost u žáků v 8. třídě na Základní škole ve Vlachově Březí a to celých 92 %, úspěšnost těchto žáků byla také vyšší než u žáků 9. třídy na této škole, kde úspěšnost činila 89 %, tedy i tak více, než na Gymnáziu v Prachaticích. Další otázka, kde tentokrát měli žáci 9. třídy ze Základní školy v Husinci vyšší úspěšnost než žáci Gymnázia i Základní školy ve Vlachovu Březí, byla otázka o křišťálové noci.

Velkou úspěšnost jsem dále zaznamenala u žáků z 8. třídy Základní školy ve Vlachově Březí. Žáci této třídy měli vysoké procento úspěšnosti i nad žáky 9. tříd. Na sedm otázek uměli tito žáci odpovědět lépe než žáci z 9. ročníku této školy. V porovnání s 9. třídou v Husinci, uměli žáci 8. třídy z Vlachova Březí odpovědět lépe na šest otázek z deseti.

Nejméně znalostí o tomto tématu mají žáci na Základní škole v Husinci. Při porovnání obou tříd této školy jsou jejich vědomosti na podobné úrovni. Žáci 9. třídy, jak jsem již zmínila výše, uměli ale nejlépe odpovědět ze všech zkoumaných škol na otázku o křišťálové noci, nejhůře však odpovídali na otázku co je to judaismus, i přes to, že měli vysoké procento úspěšnosti v otázce, kdo je to žid (77 %).

Závěr

Psaním mé diplomové práce jsem si odpověděla na spousty otázek, které jsem si kladla už na základě mé bakalářské práce a ani výzkum tohoto tématu pro mě diplomovou práci nekončí. Při jejím zpracovávání jsem vycházela z historických pramenů, jako jsou například kroniky z vybraných obcí, které byly mnohdy psané téměř nečitelnou němčinou, to mě velice mrzelo a lituji, že jsem nemohla zjistit více jistě zajímavých informací.

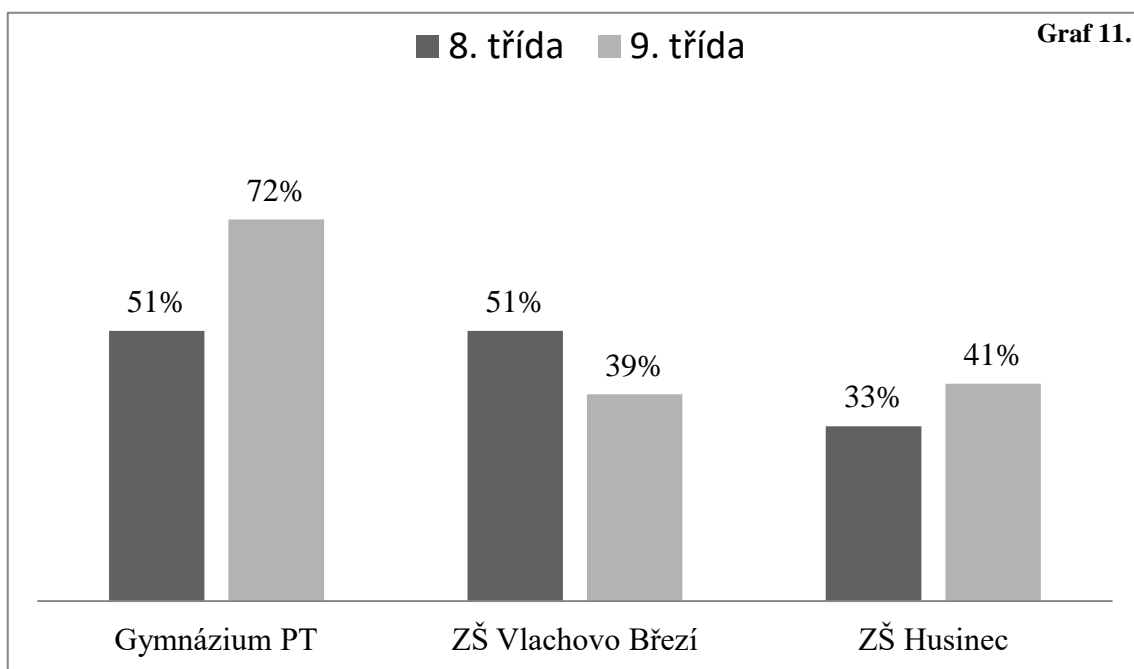
Při načítání informací z historických pramenů jsem si často živě představila místa, o kterých jsem četla. Nejblíže je pro mne dům Ledererových, o kterém jsem psala v kapitole o Vlachovu Březí, protože bydlím tři kilometry od této obce a dnešní podobu domu velmi dobře znám. Ještě před tím, než jsem začala psát tuto diplomovou práci, netušila jsem, že tento dům má tak bolestnou historii. Podoba domu se moc nezměnila, což mu zachovává nádech jeho minulosti.

Ač jsou Prachatice okresním městem a mají bohatou historii díky Zlaté stezce, která je symbolem obchodu a která do Prachatic přivedla židovské obyvatelstvo, i přes to se mu nepodařilo v tomto městě natrvalo usídlit. Na židovském hřbitově ve Vlachově Březí můžeme najít hrob, který patří židovskému doktorovi z Prachatic. Z toho lze usuzovat, že se v Prachaticích pár obyvatel židovského vyznání nacházelo. Nepodařilo se mi bohužel zjistit více informací, protože kroniky jsou buď, jak jsem již zmínila výše, v nečitelné němčině, nebo žádnou židovskou historii neobsahují.

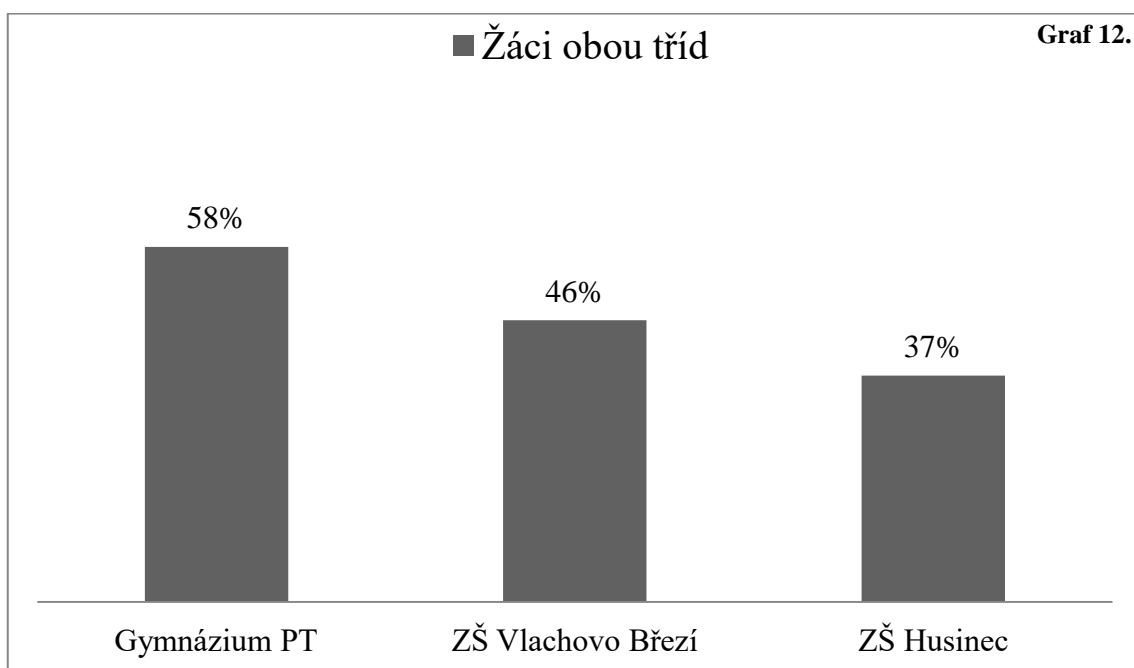
Podobně jako město Prachatice jsou s židovskou historií Volary, u kterých nalezneme krátké zmínky o tom, že se zde nacházeli židovští obyvatelé, o kterých se bohužel neví více informací. Volary mají bohatou židovskou historii ke konci druhé světové války a to díky pochodu smrti, který je jednou z deseti položených otázek mého dotazníku, díky kterému jsem zjistila, jaké vědomosti o židovské historii mají žáci 8. a 9. tříd Základních škol v Husinci a Vlachovu Březí a Gymnázia v Prachaticích.

Cílem mého dotazníku bylo zjistit vědomosti žáků o judaismu a o židech na Prachaticku. Zjistila jsem, že největší vědomosti, týkající se tohoto tématu, mají žáci z Gymnázia v Prachaticích a to konkrétně žáci 9. třídy. Žáci ve Vlachově Březí a Husinci mají podobné znalosti, ale žáci z Vlachova Březí jsou na tom přece jen o trochu lépe.

Pro větší přehlednost uvádím závěrečné grafy. První z nich (graf 11.) zahrnuje všechny zkoumané školy a třídy. Jedná se tedy o souhrn správných odpovědí ze všech zkoumaných škol a jednotlivých tříd:

Druhý graf (graf 12.) je celkový souhrn všech správných odpovědí z obou tříd z každé jednotlivé školy.

Úspěšnost žáků ve Vlachově Březí jsem předpokládala, z důvodu židovské historie v tomto městě, ale překvapila mě tak vysoká úspěšnost u žáků 8. třídy. Také jsem

počítala s tím, že Gymnázium bude s vědomostmi na toto téma nejlépe. Z důvodu toho, že žáci mají toto téma v osnovách až v 9. ročníku, byla jejich úspěšnost vysoká.

Diplomová práce se mi zpracovávala dobře, z důvodu toho, že se daným tématem zabývám. Čekala jsem více historických zmínek v kronikách a literatuře a proto se tímto tématem chci zabývat nadále.

Seznam použitých zdrojů

1 Odborná literatura

CERMANOVÁ, I. **Protižidovské bouře v Praze roku 1744. Židovský a křesťanský pohled.** In: *Židovský ročenka 5767 (2006–2007)*. Praha: FŽO ČR, 2006.

FRANKL, M. **Židovská menšina za druhé republiky.** In *Židovská menšina za druhé republiky. Sborník přednášek z cyklu ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze v lednu až červnu 2007*. Praha: Židovské muzeum, 2007. ISBN 978-80-86889-52-8.

GOLDHAGEN, D., J. **Hitlerovi ochotní katani.** Praha: LIDOVÉ NOVINY, 1997. ISBN 80-7106-206-5.

KREJSOVÁ, J., KREJSA, Z. **Přes Volary přešla smrt – pochod očima pamětníků.** České Budějovice, 2008. ISBN 978-80-254-1933-5.

LEDERER, A. **O osudech poslední židovské rodiny z Vlachova Březí.** In: *Z dějin Židů ve Vlachově Březí*. Vlachovo Březí, 2006. ISBN 80-239-6750-9.

Ottova všeobecná encyklopedie. Svazek 1. Praha: OTTOVO NAKLADATELSTVÍ s. r. o., 2003. ISBN 80-7181-938.

Ottova všeobecná encyklopedie. Svazek 2. Praha: OTTOVO NAKLADATELSTVÍ s. r. o., 2003. ISBN 80-7181-947-6.

PĚKNÝ, T. **Historie Židů v Čechách a na Moravě.** Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1.

PODLEŠÁK, J. **Jeden židovský osud ve 20 století. In memoriam Artura Eisnera.** In: *Naše dny se naplnily*. České Budějovice, 2002. ISBN 80-238-9881-7.

PODLEŠÁK, J. **Synagoga ve Čkyni.** Čkyně, 2006. ISBN 80-239-6711-8.

PODLEŠÁK, J. **Vimperská synagoga.** In: *Zmizelé Čechy. Vimperk*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2007. ISBN 978-80-7185-864-5.

PODLEŠÁK, J. **Židovská komunita ve Vimperku a její svatyně.** In: *Šumava. Ročník 9*. 2004.

PODLEŠÁK, J. **Židovské památky na Prachaticku a Strakonicku. In: Naše dny se naplnily. Z historie Židů v Jižních Čechách.** České Budějovice, 2002. ISBN 80-238-9881-7.

ROZKOŠNÁ, B., JAKUBEC, P. **Židovské památky Čech. Historie a památky židovského osídlení Čech.** ERA group spol. s r. o. Brno, 2004. ISBN 80-86517-64-0.

ROZKOŠNÁ, B. **Židé ve Vlachově Březí. In: Z dějin Židů ve Vlachově Březí.** Vlachovo Březí, 2006. ISBN 80-239-6750-9.

STARÝ, V. **Židé a Prachatice. In: Zlatá stezka. Sborník Prachatického muzea.** Muzeum Prachatice 1999.

HEŘMAN, J. **Židovské hřbitovy v Čechách a na Moravě.** Vydání 1. Praha 1979. Ústřední církevní nakladatelství.

MOTL, S. **Oběti a jejich vrazi.** Praha: RYBKA, 2008. ISBN 80-87067-89-4.

2 Cizojazyčné zdroje

SS v akci. Dokumenty o zločinech SS. Praha: NAŠE VOJSKO, 1961.

3 Odborné časopisy a jiné zdroje

Archivní materiály ze Státního oblastního archivu v Třeboni a archivu v Prachaticích.

FIEDLER, J. **Dub. In: Encyklopedie židovských obcí, sídlišť a památných míst na území ČR. [CD].**

MAGER, J. **Pochod smrti z Helbrechtu do Volar. In Střední Evropa, ročník XVI, č. 100/2000.**

STARÝ, V. **Židé a Vimperk; II; dokončení. In: Vimperské noviny, ročník 7. č. 12 (24.11.2000); ročník 8. č. 1 (1.1.2001); ročník 8. č. 2 (26.1.2001).**

4 Elektronické zdroje

Audio nahrávka. Rozhovor natočený v rámci projektu: Příběhy 20. století. (K dispozici pouze po registraci). [on-line].[cit. 27. 2. 2016]. Dostupné na:

<<http://www.pametnaroda.cz/witness/recording/id/3854>>.

Databáze obětí. [on-line]. [cit. 1. 3. 2016]. Dostupné na:

<<http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/>>.

FRÝDA, P. Pilsen-Hilfssynagoge und der Älter Judenfriedhof (Plzeň-Pomocná synagoga a starší židovský hřbitov). [on-line]. [cit. 1. 3. 2016]. Dostupné na:

<<http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=96137>>.

Historie. [on-line]. [cit. 27. 2. 2016]. Dostupné na:

<<http://www.dubuprachatic.cz/informace-o-obci/historie/>>.

Historie. [on-line]. [cit. 27. 2. 2016]. Dostupné na:

<<http://www.vlachovobrezi.cz/view.php?cisloclanku=2009010005>>.

Historie města. [online]. [cit. 10. 3. 2016]. Dostupné na:

<<http://www.mestovolary.cz/7-Mesto-Volary/4-Historie-mesta>>.

Historie obce. [on-line]. [cit. 5. 3. 2016]. Dostupné na:

<<http://www.ckyne.cz/obec/historie-soucasnost/>>.

Hřbitov. Synagoga ve Čkyni. [on-line]. [cit. 5. 3. 2016]. Dostupné na:

<<http://www.synagoga-ckyne.cz/hrbitov/>>.

Historie Vimperka. [on-line]. [cit. 1. 3. 2016]. Dostupné na:

<<http://www.vimperk.cz/1535/cz/normal/historie-mesta/#.VvAK8fnhDIU>>.

Kronika města Dub. [on-line]. [cit. 27. 2. 2016]. Dostupné na:

<<https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=83&page=1>>.

Kronika města Prachatic. [on-line]. [cit. 20. 2. 2016]. Dostupné na:

<<https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=758&page=1>>.

Kronika města Vlachova Březí. [on-line]. [cit. 25. 2. 2016]. Dostupné na:

<<https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=768&page=1>>.

KURZ, M. Židovské osídlení a synagoga ve Vimperku. [on-line]. [cit. 1. 3. 2016].

Dostupné na: <<http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1451101>>.

MATOUŠEK, J. Ve Volyni jsou hroby snoubenců, kteří se nemohli vzít. [on-line].

[cit. 7. 3. 2016]. Dostupné na: <<http://volyne.info/volyne2/clanek/clanek.php?id=411>>.

PEKÁRKOVÁ, A. **Soužití tří národností.** [on-line]. [cit. 5. 1. 2016]. Dostupné na: <<http://m.pratele-mourence.webnode.cz/leto-na-mourenci-st-maurenzner-sommer-texty-prednasek-vortragetexte/souziti-tri-narodnosti-na-sumave-die-koexistenz-dreier-volkerschaften-im-bohmerwald/>>.

PODLEŠÁK, J. **Pietní akt ve Vimperku.** [on-line]. [cit. 1. 3. 2016]. Dostupné na: <http://www2.holocaust.cz/cz/resources/ros_chodes/2003/08/vimperk>.

Roš Chodeš r. 1999. [on-line]. [cit. 7. 3. 2016]. Dostupné na: <<http://www.holocaust.cz/zdroje/clanky-z-ros-chodese/ros-chodes-1999/listopad-11/pietni-akt-ve-vlachove-brezi/>>.

Společnost pro obnovu židovské synagogy ve Čkyni. [on-line]. [cit. 5. 3. 2016]. Dostupné na: <<http://www.synagoga-ckyne.cz./synagoga/>>.

Slovník. [on-line]. [cit. 7. 3. 2016]. Dostupné na: <http://www.old.ekovesnický.cz/remesla/remesla_slovník.pdf>.

Slovníček pojmů z judaismu. [on-line]. [cit. 7. 3. 2016]. Dostupné na: <<http://www.holocaust.cz/zdroje/slovníček-pojmu-z-judaismu/>>.

ŠOLTYSOVÁ, P. **Židovský hřbitov.** [on-line]. [cit. 7. 3. 2016]. Dostupné na: <<http://www.volyne.eu/zidovsky-hrbitov/d-1014/p1=6396>>.

Uprchlíci ve vlastní zemi. [on-line]. [cit. 15. 2. 2016]. Dostupné na: <http://www.nasinebocizi.cz/wp-content/uploads/2014/02/4-05_Uprchlíci_ve_vlastni_zemi.pdf>.

Věstník židovské liberální komunity Bejt Simcha, ročník 9, červenec/srpen 2010.

Dopis, o kterém syn nevěděl padesát let. [on-line]. [cit. 7. 3. 2016]. Dostupné na: <<http://www.maskil.cz./5770/10.pdf>>.

Založení města při obchodní stezce. [on-line]. [cit. 20. 2. 2016]. Dostupné na: <<http://www.prachatice.eu/mesto/zakladni-informace/historie-mesta/zalozeni-mesta-pri-obchodni-stezce>>.

Seznam příloh

- Obr. 1a.** Pohled přes bránu na Židovský hřbitov ve Vlachově Březí
- Obr. 1b.** Náhrobní kámen, který zarostl ve stromě ve Vlachově Březí
- Obr. 1c.** Židovský hřbitov ve Vlachově Březí
- Obr. 1d.** Kohenovi ruce na náhrobku ve Vlachově Březí
- Obr. 1e.** Židovský hřbitov ve Vlachově Březí
- Obr. 1f.** Náhrobek na židovském hřbitově ve Vlachově Březí
- Obr. 1g.** Současná podoba bývalé synagogy ve Vlachově Březí
- Obr. 1h.** Poválečná fotografie Arošta Lederera se svou nastávající manželkou Zuzanou
- Obr. 2a.** Márnice na židovském hřbitově ve Čkyni
- Obr. 2b.** Pohled na opravenou část židovského hřbitova ve Čkyni
- Obr. 2c.** Pohled na židovský hřbitov ve Čkyni
- Obr. 2d.** Židovský hřbitov ve Čkyni
- Obr. 2e.** Pohled na neopravenou synagogu ve Čkyni
- Obr. 2f.** Pohled na současnou podobu synagogy ve Čkyni
- Obr. 3a.** Náhrobky na židovském hřbitově v Dubu
- Obr. 3b.** Židovský hřbitov v Dubu
- Obr. 3c.** Náhrobky na židovském hřbitově v Dubu
- Obr. 3d.** Židovský hřbitov v Dubu obklopený lesem
- Obr. 3e.** Současná podoba bývalé synagogy v Dubu
- Obr. 4a.** Židovský hřbitov ve Volyni
- Obr. 4b.** Štít synagogy ve Volyni
- Obr. 4c.** Současná podoba bývalé synagogy ve Volyni
- Obr. 5a.** Synagoga ve Vimperku
- Obr. 5b.** Pamětní deska ve Vimperku
- Obr. 6a.** Židovský hřbitov ve Volarech
- Obr. 6b.** Pomník uvnitř židovského hřbitova
- Obr. 6c.** Pomník u vchodu s nápisem, který je vyveden česky, polsky, německy a maďarsky
- Obr. 6d.** Pomník s česko-německým nápisem v Parku přátelství
- Obr. 6e.** Pamětní deska vojákům Americké armády na budově obecního úřadu ve Volarech

Graf 1	Graf k otázce č. 1
Graf 2	Graf k otázce č. 2
Graf 3	Graf k otázce č. 3
Graf 4	Graf k otázce č. 4
Graf 5	Graf k otázce č. 5
Graf 6	Graf k otázce č. 6
Graf 7	Graf k otázce č. 7
Graf 8	Graf k otázce č. 8
Graf 9	Graf k otázce č. 9
Graf 10	Graf k otázce č. 10
Graf 11	Souhrn správných odpovědí ze všech zkoumaných škol a jednotlivých tříd
Graf 12	Souhrn všech správných odpovědí z obou tříd z každé jednotlivé školy

Přílohy

Obr. 1a.

Pohled přes bránu na Židovský hřbitov ve Vlachově Březí

Foto: Martin Lazarovič

Obr. 1b.

Náhrobní kámen, který zarostl ve stromě ve Vlachově Březí

Foto Martin Lazarovič

Obr. 1c.
Židovský hřbitov ve Vlachově Březí

Foto: Martin Lazarovič

Obr. 1d.
Kohenovi ruce na náhrobku ve Vlachově Březí

Foto: Martin Lazarovič

Obr. 1e.
Židovský hřbitov ve Vlachově Březí

Foto: Martin Lazarovič

Obr. 1f.
Náhrobek na židovském hřbitově ve Vlachově Březí

Foto: Martin Lazarovič

Obr. 1g.
Současná podoba bývalé synagogy ve
Vlachově Březí

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/12/Synagoga_Vlachovo_B%C5%99ez%C3%AD_02.jpg

Obr. 1h.
Poválečná fotografie Arnošta Lederera se svou nastávající manželkou
Zuzanou

http://i.idnes.cz/13/103/org/JW4ec3b9_SkoroSvatebni.jpg

Obr. 2a.
Márnice na židovském hřbitově ve Čkyni

Foto: Martin Lazarovič

Obr. 2b.
Pohled na opravenou část židovského hřbitova ve Čkyni

Foto: Martin Lazarovič

Obr. 2c.
Pohled na židovský hřbitov ve Čkyni

Foto: Martin Lazarovič

Obr. 2d.
Židovský hřbitov ve Čkyni

Foto: Martin Lazarovič

Obr. 2e. Pohled na neopravenou synagogu ve Čkyni

<http://synagoga-ckyne.cz/old/fotky/synagoga01.jpg>

Obr. 2f. Pohled na současnou podobu synagogy ve Čkyni

http://www.ckyne.cz/www/obecckyne/fs/img_6339.jpg

**Obr. 3a.
Náhrobky na židovském hřbitově v Dubu**

Foto: Alena Bláhová

Obr. 3b.
Židovský hřbitov v Dubu

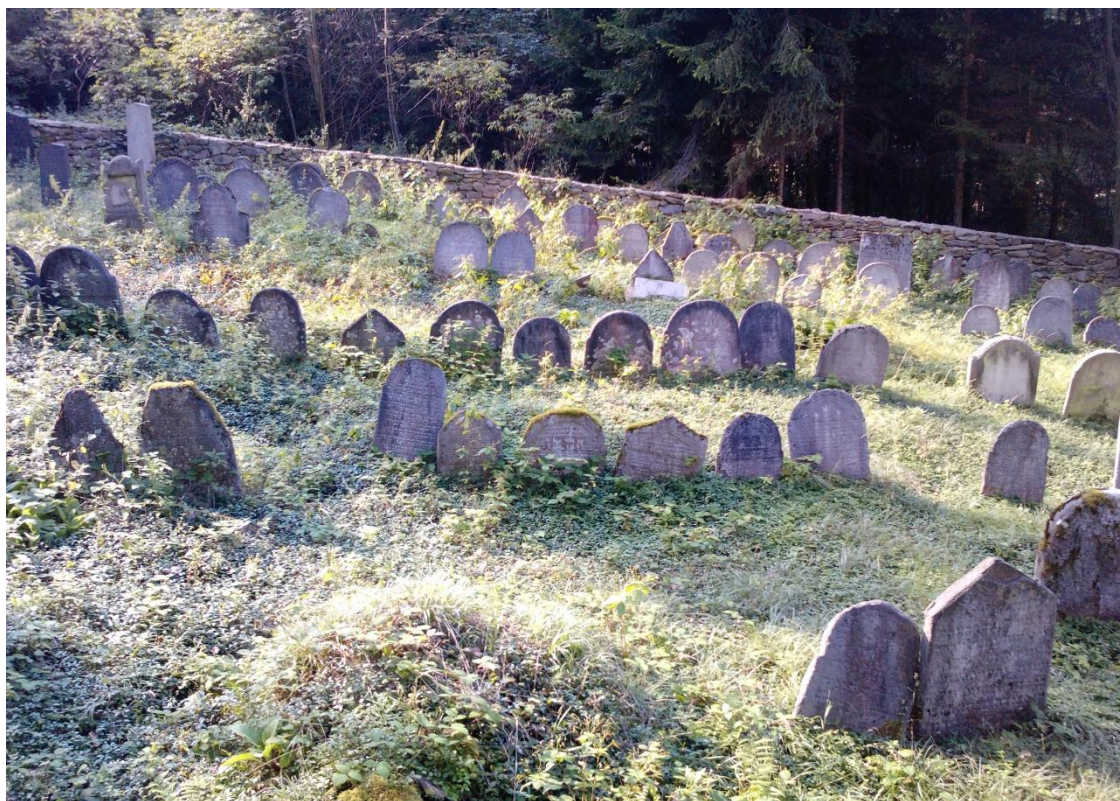

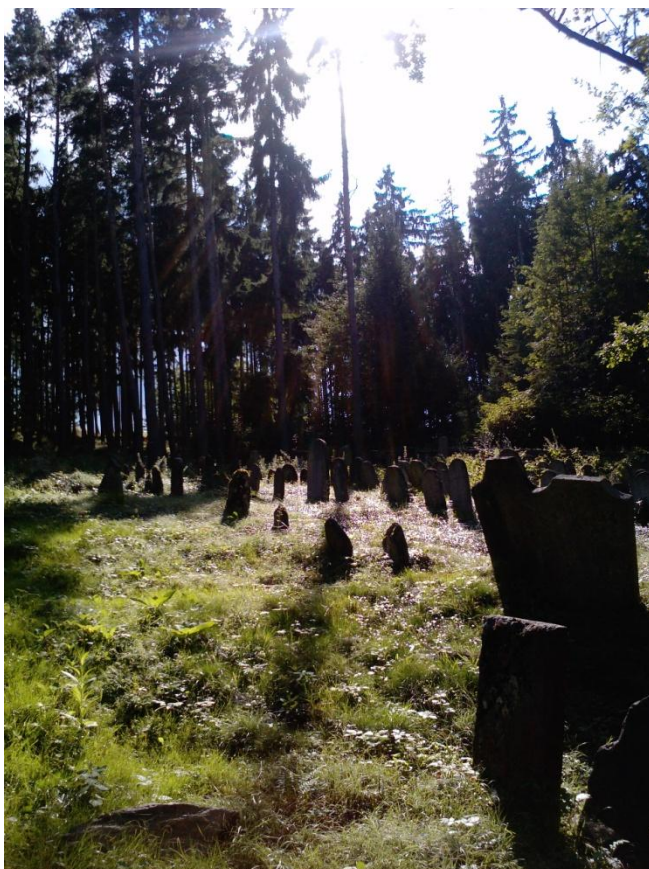
Foto: Alena Bláhová

Obr. 3c.
**Náhrobky na židovském
hřbitově v Dubu**

Foto: Alena Bláhová

Obr. 3d.
Židovský hřbitov v Dubu
obklopený lesem

Foto: Alena Bláhová

Obr. 3e.
Současná podoba bývalé
synagogy v Dubu

http://synagogy.euweb.cz/Ceska_Republika/prachatice/dub.html

Obr. 4a.
Židovský hřbitov ve Volyni

https://im-foto.mapy.cz/orig/000/025/000025bb0_678414

Obr. 4b.
Štít synagogy ve Volyni

<http://sumavskecyklotrasy.euweb.cz/fotogalerie16/volyne12.html>

Obr. 4c.
Současná podoba bývalé synagogy ve Volyni

<http://www.kohoutikriz.org/images/hirsc16.jpg>

Obr. 5a.
Synagoga ve Vimperku

<http://www.kohoutikriz.org/images/hrabg4.jpg>

Obr. 5b.
Pamětní deska ve Vimperku

Foto: Alena Bláhová

Obr. 6a.
Židovský hřbitov ve Volarech

<http://www.vets.cz/vpm/mista/obec/1518-volary/>

Obr. 6b.
Pomník uvnitř židovského hřbitova

<http://www.vets.cz/vpm/mista/obec/1518-volary/>

Obr. 6c.
Pomník u vchodu s nápisem, který je vyveden česky, polsky, německy a maďarsky

<http://www.vets.cz/vpm/mista/obec/1518-volary/>

Obr. 6d.
Pomník s česko-německým
nápisem v Parku přátelství

[http://www.vets.cz/vpm/
mista/obec/1518-volary/](http://www.vets.cz/vpm/mista/obec/1518-volary/)

Obr. 6e.
Pamětní deska vojákům Americké armády na budově obecního úřadu ve
Volarech

<http://www.vets.cz/vpm/mista/obec/1518-volary>

ABSTRAKT

BLÁHOVÁ, A. *Židé na Šumavě a v Pošumaví – historie a současnost vybraných obcí*. České Budějovice 2016. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce PhDr. Jan Samohýl, Th.D.

Klíčová slova: Šumava, Pošumaví, židé, židovské osídlení, synagoga, židovský hřbitov, pochod smrti, osobnosti, Vimperk, Čkyně, Vlachovo Březí, Volyně, Dub, Prachatice, Volary.

Práce se zabývá zmapováním židovského osídlení na Šumavě a v Pošumaví, historií a současností vybraných obcí – Vimperka, Čkyně, Vlachova Březí, Volyně, Dubu, Prachatic a Volar. První část charakterizuje židovské osídlení na Šumavě a v Pošumaví. Dále popisuje zmíněné konkrétní obce, zabývá se jejich židovskou historií, památkami, osobnostmi a současným stavem.

Část druhá obsahuje dotazník s deseti základními otázkami týkajícími se židovské historie na Prachaticku a srovnání tří zkoumaných škol: Základní škola v Husinci, ve Vlachově Březí a Gymnázium v Prachaticích. Ze všech tří zkoumaných škol odpovídali na dotazník žáci 8. a 9. tříd. Nejlepší výsledky mají žáci z Gymnázia v Prachaticích, dále žáci z Vlachova Březí a na posledním místě žáci z Husince. I přes to, že se tímto tématem zabývají žáci až v 9. ročníku, tak znalosti žáků 8. tříd jsou vysoké.

ABSTRACT – ANGLICKÝ JAZYK

Jews in Sumava and Posumavi - history and present of the selected villages

Keywords: Sumava, Posumavi, jewish settlement, synagogue, jewish cemetery, deadmarsch, personalities, Vimperk, Čkyně, Vlachovo Březí, Volyně, Dub, Prachatice, Volary

This thesis deals with the charting of jewish settlement in Sumava and Posumavi, and also with history and present of the selected villages - Vimperk, Čkyně, Vlachovo Březí, Volyně, Dub, Prachatice and Volary. The first part characterises the jewish settlement in Sumava and Posumavi. Furthermore, it describes aforementioned villages and occupied with their jewish history, sights, personalities and current condition.

The second part contains questionnaire with 10 basic questions, regarding to jewish history at Prachatice, and also contains comparison of three surveyed schools: Elementary school Husinec, Elementary school Vlachovo Březí and Prachatice High school. In every surveyed school, there were questioned scholars of 8th and 9th classes. The best results reached scholars of Prachatice High school, then of Elementary school Vlachovo Březí and the last place tooked by scholars of Elementary school Husinec. Despite the fact that this issue is not occupied until 9th class, knowledge of scholars in 8th class is high.